Den

Evangeliske Presten.

Ett stycke Pastoral-Theologi,

af

Wilhelm Löhe.

Öfwersättning
med tillämpning på Swenska förhållanden
af

C. J. Lénström,
Prost, Th. C.

Stockholm.
Adolf Bonniers förlag.
1853.

Stockholm.
Tryckt hos Isaac Marcus, 1853.

Innehåll.

Den evangeliske Presten.

A. Inledning.

B. Första inträdet i embetet.

C. Wandel.

D. Prestens äktenskap.

Förord.

Denna nyß utgifna skrift af den berömde Löhe, hos oß känd genom sin tankerika Postilla, Evang. Bönbok och sina Böcker om kyrkan m. m., utgör en omarbetning af en uppsats i en tidskrift 1847—48. Den sysselsätter sig företrädeswis med en Pastors personliga förhållanden. En fortsättning, innefattande åsigter och erfarenheter i afseende på den evangeliska själasörjarens olika arbetsfält, Predikan, Catechesunderwisningen, Liturgien och den speciella Själawården, torde wara att förwänta. Den ståndpunkt, hwarifrån skriften är affattad, är en pastors på landet, sådan Löhe sjelf är i Neuendettelsau i Franken. Han berör här icke confeßionella frågor och kallar derföre skriften "Den evangeliske presten", ej "den lutherska", ehuru Löhe, som bekant, är af själ och hjerta Lutheran.

Den afdelning af Pastoraltheologien, som Löhe här behandlar, — Prestens person och personliga förhållanden, — har sällan warit föremål för någon widlyftighet i wåra wanliga Pastoraltheologier. Hüffell, Pontoppidan, Harms, Nitzsch hafwa derom endast några sidor. Wanligen sysselsätter sig Pastoraltheologien blott med predikningar, katechetiseringar, liturgi och själawården, hwilket allt bäst läres genom öfning och swårligen kan wetenskapligt

till någon större nytta behandlas. Ett troende sinne och ett godt förstånd ersätta alla Pastoraltheologier, som dock icke böra alldeles lemnas åsido, isynnerhet för den samling af erfarenheter, som här wanligen är nedlagd, t. ex. i Pontoppidans och Harms lärorika arbeten. Till dem slutar sig wärdigt det närwarande, fullt af skarpsinniga och träffande anmärkningar, om ocksa en och annan punkt kan wara föremål för stridiga meningar.

Åtskilligt förekommer här, som ej är tillämpligt på den swenska presten, hwarföre utgifwaren i noter gjort afseende på swenska förhållanden, hwartill han, såsom sjelf pastor i en landsförsamling, kan anse sig befogad. Löhe har på titelbladet tillegnat boken "Det nu kommande slägtet af evangeliska andliga", och öfwersättaren gör detsamma, slutande med författarens önskan och bön till Herran, hwars owärdiga tjenare wi äro: "Måtte denna lilla bok gagna dem, hwilka den afser, och måtte de lika hjertligt upp- och mottaga den, som den är dem hjertligen tillegnad! Gud wälsigne Läsaren och Författaren", och jag tillägger öfwersättaren! Amen.

Wester-Löfsta d. 8 October 1852.

C. J. Lénström.

A. Inledning [1].

I.

Några anmärkningar om beredelsen till presta=embetet.

1. Först wid universiteterna börjar hos oß den egentliga förberedelsen till presta=embetet. På gymna=sierna åtskilja sig kyrkans blifwande tjenare ifrån de öfriga eleverna icke genom något annat, om icke ge=nom läsning af hebreiska språket i förwäg. För öf=rigt njuta de samma allmänna föregående bildning, som alla, som wid universiteterna skola förberedas till något särskildt lefnadskall. Man måste wara nog rättwis att erkänna, att denna allmänna förbe=redande bildning äfwen kan winnas på annan, än den wanliga wägen; men en annan fråga är, om den öfwerhufwud är umbärlig för de andliga. Wille man uraktlåta den, så skulle prestens ställning i det

offentliga lifwet blifwa helt annan och hans synkrets mer än skäligt wore inskränkas. Sådant det nu en gång är förhållandet, fordrar man af en kyrkans tjenare kännedom och öfwersigt af alla menskliga förhållanden, och man har äfwen stort skäl att göra en dylik fordran. Men just derföre behöfwer presten en wiß grad af den allmänna bildningen, medelst hwilken han kan stå al pari med alla samhällsklaßer och göra anspråk att få öppet tillträde äfwen till samhällets höjder. Derföre är äfwen denna allmänna föregående bildning för presten, som sakerna hos oß nu stå, alls icke umbärlig. Den är det så mycket mindre, som man icke kan tilltro en wanlig gymnasists ålder förmågan, att med fullt själslugn och full eftertanke wälja ett lefnadskall, utan att sedan ångra sig. Wäl ges det en slags inre Guds kallelse till prestembetet [2]), som ofta ända ifrån ungdomen ger sig tillkänna genom en oemotståndlig kärlek och böjelse för detta embete. Men denna böjelse hwarken utplånas eller förminskas derigenom att det slutliga walet af det andliga ståndet uppskjutes till slutet af gymnasiiåren; utan den blir twärtom, om den är af rätta slaget, just derigenom pröfwad, luttrad och styrkt och går då med så mycket större säkerhet och tillförsigt sitt mål till möte. Äfwen den mest uttalade böjelse måste ju mißtros, om den icke kunde tillkämpa sig den häfdwunna förberedande bildningen och tillegna sig deß frukter.

2. Stundom har man klagat, att i den protestantiska kyrkan bättre hufwuden sällan egna sig åt theologiens studium. Hade denna klagan rätt, så wore båda, de bättre hufwudena och theologiens studium, att beklaga. Det sednare, äfwensom prest-embetet, till hwilket det skall göra skicklig, gör just de största anspråk på en menniskas krafter. Theologien stiger till de högsta höjderna, till de djupaste djup, har det widsträcktaste kunskapsområde, och till densamma gränsa rundtomkring alla andra områden af menskligt wetande, deraf hemtande ljus, lif och betydelse. Prest-embetet erfordrar af alla menskliga lefnadskall den största andliga produktionskraft. Den, som dagligen måste gifwa, han måste hafwa en rik källa, ur hwilken han kan ösa; i annat fall sjunker han snart ned i ett ängslande, pinsamt armod. Man borde derföre tänka, att just de rikaste själar måste dragas till theologien, likasom jernet till magneten. Sker ej det, så ligger orsaken, som sagdt är, icke i theologien. Ofta får en yngling icke wälja som han will. Mången förhindras af ett ondt hjertas syndiga lustar att känna igen den gåfwa, som finnes, och den Helige Andes drift. Hos de så kallade högre stånden, men som icke just tyckas wara rikare på goda hufwuden än de lägre, qwäfwa ofta rikedomen och werldssinnet den djupt i hjertat gömda böjelsen för ett studium och ett kall, som gör det synliga ringa och litet, de osynliga egodelarne stora, samwetet

oroligt, och mägtigt kunde upptända den medfödda längtan efter det blifwande.

3. En annan, med det förra ingalunda med nej beswarad fråga, är den, om icke medelmåttiga och ringa gåfwor under wissa omständigheter äfwen med wälsignelse kunde anwändas i kyrkan. Swaret är icke swårt. Jag har ofwanföre talat om högre fordringar, endast för att afwisa den förebråelsen, som wore theologien och prestaembetet icke wärdiga de bättre hufwudena. Å andra sidan kan ingen neka, det theologien och prestaembetet äro twå skilda saker, att man kan sköta embetet, utan att wara en i wetenskaplig kunskap långt kommen theolog, att den produktionskraft, som presten behöfwer, ingalunda beror endast af lärda studier, utan ofta wisar sig rikast och fruktbarast der, hwarest det gäller, att på det inre och yttre lifwets mångahanda fall tillämpa en allmän kunskap, som står hwar och en till buds. Här blir ofta en droppe watten en källa, springande till ewinnerligt lif. Hwaraf kommer det eljest, att så mången ringa pastor arbetar med den wälsignelserikaste framgång, under det twärtom högtbegåfwade och lärda män stå i sina församlingar som högresta, men ofruktsamma träd? — Förhållandet är det, att i Guds rike ges mångahanda gåfwor, af hwilka ingen behöfwer wara owerksam; — att mångahanda gåfwor behöfwas för Zions byggnad; att hwar och en kan finna sitt arbete och sin wälsignelse, som man

icke bör störa för sig genom eget förwållande, genom högmodig, förlamande afund öfwer andras gåfwor och framgångar.

4. Flyttar kyrkans blifwande tjenare efter fullbordade gymnasiistudier till universitetet, så fordrar man af honom, att han ännu skall egna en del af sin tid åt de allmänna wetenskapernas studium. Man kan icke inwända något mot denna fordran, då man ju måste erkänna nyttan och nödwändigheten af allmän bildning för presten och gymnasium hwarken fullständigt löser eller kan lösa uppgiften, att meddela en allmän bildning. Men får sättet och wiset, hwarpå ynglingen kan motswara denna fordran, gifwas fritt eller bör åtminstone icke ett wißt afseende göras på anlag och individualitet, äfwensom på det walda embetsstudiet? Om endast en allmän bildning uppnås, så kan det till slut wara detsamma, huru mycken tid på en gång eller efterhand dertill af den ena eller andra ynglingen anwändes. Man låter gerna de allmänna studierna gå före embetsstudium, och många studier, t. ex. logiken och dylikt, paßa wißt ganska wäl på tröskeln mellan gymnasii- och universitets-studierna. Men gäller detta om alla allmänna studier? Men wore det ej i många afseenden naturligare att fortgå från det särskildta till det allmänna, från embetsstudium till det allmänna, likasom i kärleken ifrån brödrakärleken, såsom den föregående, till den allmänliga kärleken, såsom den

efterföljande? Ligger ej månget studium för aflägset, månget för högt för många hufwudens förmåga och fordrar deßutom manliga sinnen? Kanhända funnes en stor mängd räsonnörer mindre ibland studenterna, om de ej inbillade sig, att de måste wara framför allt filosofiskt bildade i den nyare tyska wetenskapens mening. De lära sig med ringa möda det filosofiska språkbruket, använda det lättsinnigt på allt, äfwen på sina lärare, isynnerhet dem, som skola införa dem i deras embetsstudier, och på deras öfwermod blir ingen ända, förrän dörren till examensrummet står dem alldeles nära. Då heter det wäl: »Philosophandum est, sed paucis, nam omnino nocet».

5. I afseende på det egentligt theologiska fackstudium, wore det önskligt, att i första rummet det meddelades och mottoges, som en gång under embetet kommer till godo. Ett wißt bekymmerslöst lärande, ett fritt omkringfarande i wetenskapens obegränsade områden kan wäl hafwa sina fördelar; men det blir dock alltid det fördelaktigaste, att lära sig det nödwändiga, och om det ock har sina gränsor, så ger det dock åt de flesta studenter utrymme nog. Hwad hjelper det, om läraren lär, icke hwad som i det blifwande kallet kan uppenbara sig och wisa sig wälsignelserikt, utan hwad som drifwer och rör läraren, wetenskapens man, i hans wetenskapliga kall? Hwad hjelper det, att lyfta lärjungen till den weten=

skapliga theologiens ståndpunkt och införa honom i undersökningar, som hans omogna ande icke kan wärdera [3])? Hwad hjelper det, att swäfwa omkring i wetenskaplighetens upphöjda sferer eller fastmera bäras på lärarens wingar, då man likwäl snart i kallets nyktra land måste falla ned som en fremling? Hwarken lärare eller lärjunge motswara dermed sitt kall, de förra icke sitt närwarande, som dock i första rummet bjuder dem att dana blifwande själasörjare; de sednare icke sitt blifwande prestaembete. Huru mycket måste man icke wid sådant underwisande isynnerhet beklaga hopen af medelmåttiga och ringa begåfwade hufwuden, hwilka dock utgöra flertalet af de studerande, då de på detta wis icke blott icke främjas till målet, utan blifwa förwända och odugliga! Sannerligen borde man icke, för att undwika så mycken andens lättja, så många drömmar, så många illusioner, så många skadliga irrfärder, tidt och ofta påminna de studerande, att icke deras lärares kathedrar, utan en landtkyrkas predikstol, är den blygsamma lön, som wäntar de flesta af dem. — En yngling, som wid en filosofieprofeßors hand hade flugit wilse i wetenskapens oändliga rymder, fann till sin förwåning, att han blifwit fremmande för sin ungdoms lärare och fader. Då han icke sökte orsaken dertill hos sig sjelf, frågade han läraren, och fick till swar: "Du är student, jag pastor; din wäg är öfwerallt, min är smal och trång, det slutna kallets wäg; du har

stora utsigter, jag ser som en, som stiger uppföre ett berg, icke annat för mig, än wägstycket för mina fötter. Om äfwen ditt utrymme inskränkes, om du styr din kosa till det kallet, som jag har, skall du åter komma mig barnsligt nära." — Detta skedde, och det sker oftare. Men ofta är öfwergången swår, och mången blir hängande i sina universitetsårs rep, så att han icke förmår att foga sig efter ett allwarsamt embetslifs ordning. Mången kommer hans smula wetenskaplighet att kosta dyrt, då han kommer fullt obrukbar i arbetet och just derföre för lifstiden blir en olycklig menniska. Då måste han ropa ett »perdidi» efter sitt akademiska quadriennium eller quinquennium, utan att så lätt kunna åter godtgöra felet.

6. Det förstås af sig sjelft och försäkras här ännu en gång uttryckligen, att jag med allt detta icke will upprepa andras smädelser mot underwisning och sann lärdom. Det wore dåraktigt, att så utan all skillnad smäda underwisning och lärdom, då den dessutom, rätt tagen, sällsynt nog är till finnandes. Man studere blott det rätta och detta med allt allwar. Man höre endast på trogna akademiska lärare med all uppmärksamhet; man lär sig af dem mera och bättre än af en bok. Från mund till öra går en lifligare och wälsignelserikare wäg, än från bok till öra. »Habet nescio quid latentis energiæ viva vox et in aures discipuli de ore autoris transfusa fortius sonat», säger Hieronymus till Paulinus. Man samle och för-

ware. "Har någon endast lärt mycket", säger A. H. Francke, "så kan ingenting wara så ringa, att han ej i sinom tid skall kunna begagna det, så att under detta kyrkans förwirrade tillstånd äfwen de onyttiga tingen ofta måste blifwa honom till nytta, så att andra dermed kunna tjenas." Man kan utan betänkande säga med Theophylactus: »Doctrina est virtus et character episcopi» och med Hilarius: »Summa omnium virtutum episcopalium est scientia et doctrina.»

Allt som i det föregående skulle sägas, kan sammanfattas i orden: "Lär för embetet och blif för embetet så lärd som möjligt." Wi kunna icke säga det bättre, än med Hartmanns, den första tyska pastoraltheologens ord: »Medicus corporis coram ægroto multa erudite de discrimine, qualitate, de causis item et medela morborum disserens suam audientibus ostentare et verbis deprædicare atque adserere potest peritiam: infirmo autem aliter prodesse non poterit, quam si pharmaca sua præsenti malo adplicet et ea dicat potissimum, non quæ in arte medica sunt acutissima et subtilissima, aut quæ ad fallendum tempus dicis causa ægroto narranda nuper legit et excogitavit, sed quæ unice faciunt ad præsentis morbi depulsionem et ægroti informationem et consolationem. Ita pastor ecclesiæ, qui longe prætiosissimarum animarum est medicus, non quam multa (quibus non raro obtunduntur auditores) et quam erudite exco-

gitata sibique arridentia et occurentia, sed quam accommodata et pro plerorumque captu maximeque ad auditorum suorum emendationem, informationem et consolationem facientia dicere queat, sollicitam navabit operam.» Vide Act. 20, 19.»

7. Står det nu här och der illa till med det studium, som skulle bereda till det heliga embetet, så wore det dock alltid drägligt, om icke så mycket annat berodde af detta enda stycke. »Oratio, meditatio, tentatio faciunt Theologum», säger Luther med full rätt, och detta yttrande omfattar i alla fall i en kort öfwersigt allt, som är nödigt för utbildning till embetet. Men hwem säger i dag åt sig och andra med fullt allwar detta språk? Hwem lägger nu med fullt allwar lika stor wigt på oratio och tentatio, som på meditatio? Det kunde ju, tror man, wara hinderligt för den wetenskapliga utwecklingen, om en student wille med lika stor ifwer lägga sig winn om oratio och tentatio som om studierna. Och dock är det sannt, som Eberlin von Günzburg säger: "Det är twå ting, för hwilka allt annat studiearbete måste wika: andakt och eder broders nöd!" Och icke utan skäl warnar en trots allt dåligt rykte aktningswärd lärare (Fecht): »Frigida est plerumque per totam vitam pietas, quæ non statim cum ipsa studiorum origine conjuncta fuit!» Och dock äro de studerandes frestelser så stora, att de utan uppehåll böra bedja, för att med räddad själ kunna undkomma dem! Man

tänke blott på de faror, som i allmänhet, i synnerhet i wåra dagar, ligga i det akademiska studium! Endast en bedjande ande är skicklig att erfara, lida och öfwerwinna frestelser; endast bedjande studenter kunna warseblifwa och undwika de snaror och garn, som satan plägar ställa ut för alla dem, som förnämligast befatta sig med förståndsarbete. Men tywärr! just bönen och anfäktelsen pläga på universiteterna fullkomligt förbises och försummas. Men derföre äro äfwen de flesta från universiteterna afgående prestcandidaterna så oerfarna och oskickliga i bön och frestelse, så opraktiska och handfallna i den Hel. Andes göromål, hwari de i alla fall försöka sig, att man måste förwånas. Likasom neofyter göra de experimenter på andra dyrt köpta, ofta lätt förderfwade själar, hwilka experimenters wärde eller owärde de af egen erfarenhet icke känna. Ja, många själar, som ansluta sig till unga prester, blifwa af dem wilseförda eller åtminstone icke räddade ifrån själanöd och förtwiflan, emedan under deras förberedelse tiden för de sedermera wordna själasörjarena runnit bort mellan boken och flaskan.

När en A. H. Francke och andra i hjertans god mening, utan att wilja det, genom populära föreläsningar, emedan de icke woro lika grundliga som wälmenta, här och der lade hinder i wägen för Theologiens äkta studium och hulpo ytligheten till ursäkter, så får detta icke berömmas. Men det gifwes ett

sannt, djupt, omfattande studerande (man tänke på Thomas Aquinas, på Luther och Johan Gerhard m. fl.), som icke blir sitt eget mål, icke förhäfwer sig, men just derföre werkar desto mägtigare och helsosammare och tillika i och för sig är desto fullkomligare och blir det mer och mer. Det ges en lärdom, som kraftigt förbereder till lifwet och icke kastar den Franceska riktningens skugga. Den kan i frestelsen bära facklan och tjena den bedjande anden till bättring och tillförsigt. Detta är något, som kyrkan behöfwer, kyrkan, som icke är någon blott skola; derefter skola alla studerande sträfwa. Ett Dic cur hic [4]) — borde derföre wara skrifwet öfwer hwarje students kammare, och ingen borde förgäta, att han går ett kall till möte, genom hwilket han skall göra sig sjelf salig och dem, som honom höra. Det heliga embetet skall ju till slut icke wara något annat, än att i detta dödliga lifwets och denna lefwande dödens dal upplysa wägen till det ewiga lifwet och med stark hand föra själarne på densamma. Hwad skulle derföre förberedelsetiden göra, om icke på allehanda wis dertill göra skicklig?

II.

Pröfning af dugligheten till det heliga embetet. Examen.

8. Ifrån gamla tiden tjenar examen till att pröfwa dugligheten, utan hwilken ingen kan få en kallelse och prestwigas. Genom detta examens noga samband med kallelsen och ordinationen föranleddes man förr, att inrymma den en plats mellan kallelsen och ordinationen. Utan vocation trodde man sig icke hafwa skäl till en examen. Emellertid wisade sig dock wid denna examensställning en olägenhet, som gjorde sig allt kännbarare. I det man nämligen endast släppt redan kallade till examen, blef man nödtwungen, att stundom förklara redan kallade pastorer för owärdiga embete och ordination eller för odugliga, och wägra dem inträde omedelbart utanför embetets dörr och ett dermed gifwet timligt försörjande. Sådana examinerade pastorers olyckliga ställning försatte naturligtwis examinatorerna sjelfwa i en obehaglig ställning; ja, wid ådagalagd oskicklighet, kunde redan före examens slut resultatet blifwa en wiß partiskhet och orättwisa i omdömet, såsom det i allmänhet lätt sker, när man måste göra considerationer. Mycket drägligare för dem, som skola afwisas, och derföre mycket

lättare för dem, som afwisa, är afwisningen utan afseende på en bestämd kallelse. Derföre har man redan under förra tider icke blott funnit det rådligt, att examinera prestcandidaterna före utfärdad kallelse, utan här och der, t. ex. i det fordna swenska hertigdömet Bremen, följdes äfwen det goda rådet. Wår närwarande sed, att bewilja examen pro ministerio redan wid slutet af studiitiden, undwiker åtminstone den inconsequens, som ligger i ofwannämnda examina.

9. En examen pro ministerio är i Guds ord icke blott rättfärdigad, utan fordrad. 1 Tim. 3: 10 befaller Apostelen: "Diakonerna skola först försökas; och sedan skola de tjena, när ingen kan straffa dem"; och 1 Tim. 5: 22 heter det: "Lägg icke hastigt händerna på någon." Båda ställena befalla icke blott en *δοκιμασία* af aspiranterna till kyrkans embeten: utan äfwen en sträng *δοκιμασία*. Wäl kunde man i första stället endast finna en pröfning för diaconatet anbefalld; men diaconatet förefaller i detta fall endast som ett inträde till prestaembetet, och i 1 Tim. 3: 10 måste de äldstes pröfning så mycket mera inneslutas, som de fordringar, som i 1 Tim. 3 äro uppställda både för diaconatet och presbyteriatet, alldeles icke kunna utan pröfning finnas uppfyllda. 5)

10. Föremålet för pröfningen är i allmänhet skickligheten (*ἱκανότης*) till läroembetet. 2 Tim. 2: 2. "Hwad du af mig hört hafwer genom mång wittne, det befalla trogna men=

nisskor, som ock dugelige äro att lära andra." Jmf. 2 Kor. 2: 16, 3: 5. Till denna duglighet räkna wåra fäder enligt den Heliga Skrift med skäl:

1. »Confessionis sinceritatem», renhet i bekännelsen;
2. »docendi dexteritatem», skicklighet att underwisa;
3. »morum integritatem», renhet i seder.

11. Af de tre fordringarne kräfwas den första och sista i samma grad af alla sökande till presta-embetet. Den ena af deßa båda är lika nödig som den andra; hwar och en är oundgänglig; båda tillsammans bilda den evangeliska prestens »character indelebilis.» Men i nyare tider har man icke alltid gjort det stränga afseende på deßa båda, som man borde göra. J synnerhet har man med mißtroende betraktat renheten och troheten i bekännelsen, ja, utropat det för en skadlig inskränkthet. Deremot har man till en otillbörlig grad af examen »pro ministerio» hufwudsakligen gjort en "wetenskaplig" examen. Då man har förnedrat kyrkan till skolan, wißte man ingenting högre, än berömmet för wetenskaplighet, som ofta lätt förwärfwas och mycket bedrager. Rätt är, att med Theophylactus påstå: »Doctrina est virtus et character episcopi» och med Hilarius: »Summa omnium virtutum episcopalium est scientia et doctrina»; äfwen är det sannt, att man har all orsak att drifwa

studenter och prestcandidater till studier. Men å andra sidan äro Theophylactus och Hilarius inga lofta-lare af hwad man nu för tiden utger för wetenskaplighet, och i alla fall är det orimligt och skadligt, att sätta den andra fordran framför den 1 och 3, i synnerhet i det här och der brukliga öfwermåttet, enligt hwilket utmärkt wetenskaplighet skulle kunna öfwerskyla äfwen de uppenbaraste brister i de båda andra afseendena.

12. Fullkomligt rigtigt, endast med för litet inre bifall, säger Hüffell: "Redan Apostlarne gåfwo sig mycken möda, att trygga öfwerensstämmelsen i den rena läran (Ap. G. 15: 22, 29. Rom. 14: 20. 2 Tim. 2: 15. Tit. 3: 10. 1 Kor. 5: 1—5); de warnade för falsk lära och fruktade understuckna skrifter (2 Theß. 2: 2). Rättrogenhet war derföre medelpunkten för alla den nya kyrkans dygder, och Origines kunde redan fälla en hårdare dom öfwer den, som affallit från kyrkans hufwudläror, än den, som hade begått en ond gerning." Wißt hade Origines i detta stycke fullkomligt rätt, äfwensä Irenäus, Tertullian, Cyprian, Lactantius i dylika ställen. Endast om man mißkänner, att heliga tankar äro ursprunget till allt heligt lefwerne, och att hwarje brist i tanken [illegible] eller åtminstone följdrigtigt måste medföra, [illegible] i lefwernet, kan man påstå Apostlarne och fä-der[illegible] hafwa haft orätt. Kärlekens apostel will icke

en gång att man skall herbergera dem och helsa på dem, som drifwa en annan lära, 2 Joh. 10: 11. Så klar war han för sig sjelf, så full af öfwertygelse war den höga tanke, som han hyste om den fullkomliga, rena lärans wärde! — Ren, werksamhetslös orthodoxi är skenhelig ondska, af hwilken man icke kan sluta till en sann orthodoxi. Man fordre endast orthodoxi och dertill en noggrann, med kyrkans bekännelse strängt öfwerensstämmande! Ju allwarligare och strängare denna fordran är, desto swårare blir hyckleriet och desto lättare kan det igenkännas [6]).

13. A. H. Francke klagar i sina pastoral-aforismer ofta öfwer det ringa afseende man wid preständnens δοκιμασία gör på deras lefwerne och wandel. Och dock ligga de heliga apostlarnes fordringar just i deßa stycken så klart för wåra ögon 1 Tim. 3: 2 ff. och Tit. 1: 7 ff. "En lärare skall wara: ostrafflig, ene hustrus man, wakande, nykter, sedig, gästgifware, ingen drinkare, icke bitter, icke sniken efter slem winning, utan mild, icke trätosam, icke girig; den sitt hus wäl föreståår; den der lydig barn hafwer, med alla ärlighet, ärbar, icke twetalig, hållande trones hemlighet med ett rent samwet, och summa: en lärare, prest eller predikant, biskop eller kaplan skall wara så beskaffad, att han har ett godt wittnesbörd af dem, som utantill äro; på det h[illegible] skall falla uti lastarens försmädelse och snaro.[illegible] sammanfattade Hutter de apostoliska fordringarna,

och sannerligen, efter denna måttstock borde hwarje prestcandidat mätas, såwida den nämligen kan anwändas med afseende på den unga ålder, hwari prestcandidaten plägar wara. — Det ges dock en högre fordran, som i sig innesluter alla andra, ur hwilken alla andra härflyta, nämligen kärleken till Christo. Då Herren wille stadfästa den fallna lärjungen Petrus i hans apostlaembete, och på nytt anbefalla honom sina lam och får, frågade han honom tre gånger efter kärleken. *Πέτρε, φιλεῖς με; Εἰ φιλεῖς με, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου.* Wår kyrkas pastorallärare göra oß uppmärksamma på denna höga fordran af det heliga embetet (t. ex. Balduin instit. past. p. 65), och en stor själaherde i forntiden, Johannes Chrysostomus, säger med afseende på kärleken till Christo (*Περὶ ἱερωσύνης* ed. Tauchn. *Λογ.* II. *Κεφ.* II. 93): *Ἀγεσθωσαν εἰς μέσον οἱ πολλῷ τῷ μέτρῳ πλεονεκτοῦντες ἁπάντων, καὶ τοσοῦτον ὑψηλότεροι τῶν ἄλλων κατὰ τὴν τῆς ψυχῆς ὄντες ἀρετήν, ὅσον τοῦ παντὸς ἔθνους Ἑβραίων κατὰ τὸ τοῦ σώματος μέγεθος ὁ Σαοῦλ, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ πλέον.* Emellertid är blicken in i hjertat icke gifwen oß arma menniskor, wi äro hänwisade på de synliga frukterna och göra derföre wäl, om wi ej anse en prestcandidats kärleksbewisning och älskwärdhet för sanning, om han icke bewisar sig mätt efter måttet i 1 Tim. 3 och Tit. 1.

14. Hwad ändteligen läraktigheten angår, som Apostelen i Tim. 3, 2 uttryckligen fordrar med ordet *διδακτικός*; så räknar man enligt Luc. 21, 15 dit *στόμα καὶ σοφίαν* d. ä. *δύναμιν ἑρμενεύτικήν* och *σύνεσιν πνευματικήν*. Till den sista höra alla lärda kunskaper, som man med fog och skäl kan fordra af en ordets tjenare, till den första den praktiska skickligheten att tala, underwisa och umgås med menniskor. Hutter sammanfattar det skönt, då han på den heliga skrifts grund (1 Tim. 4, 13. 2 Tim. 2, 2. 15. 3, 14. 16. 4, 1. 2. 5. Tit. 1, 9.) säger: "Evangeliska prester måste hafwa egenskapen: 1) att de studerat och lärt sig nyttiga kunskaper och språk, 2) äro wäl beläsna i Skriften, 3) wäl ur Guds ord förstå den christna religionens artiklar och kunna wederlägga allahanda willfarelser, 4) att de af Gud äro utrustade med sådana gåfwor, att de kunna lägga i dagen hwad de hafwa lärt och studerat, och alltså äfwen kunna lära och underwisa andra."

15. Så allwarligt och befallande man måste af alla examinander i samma mått göra den första och tredje fordran; så uppenbart är det, att icke hwarje pastors lägenhet i afseende på läroskicklighet har samma anspråk på utbildning till en lika grad, att alltså man äfwen i examen icke får fordra lika mycket af alla. Hela betygswäsendet, som nu förtiden wißt ofta mißbrukas till kyrkans profanation, har dock en sida, som i alla fall förtjenar att erkännas. Det

ligger nämligen twifwelsutan deri det erkännandet, att olika begåfwade och i olika grader utbildade personer kunna finna rum i det heliga embetet. (Jemf. §. 3). Tum *συνέσεως πνευματικῆς*, tum *δυνάμεως ἑρμενευτικῆς* sunt certi gradus, nec summus illorum donorum gradus exigendus ab eo, qui ad inferius aliquod ecclesiae ministerium promovetur, — säger en, som man måste tilltro ett competent omdöme, Johannes Gerhard.

16. Det är alldeles oförnekligt, att man i nyare tider wid de protestantiska candidaternas pröfningar snarare gjort för många, än för få fordringar på examinandernas *σύνεσις πνευματική*. Den protestantiska theologiens hela förwända, till öfwerdrift wetenskapliga rigtning hade detta med sig. Dock hör man ofta från romerskt-katholska lekmäns mund, att man fordrar mera af deras prester. Samma språk förde ofta äfwen romerska skriftställare, i synnerhet af Jesuiternas parti, hwilka så gerna förebrådde de fordna Lutheranerna, "att de kallade och gjorde till prester gemena idioter och lekmän, hwilka alldeles intet wißte eller begrepo, ja till och med hwarken kunde läsa eller skrifwa, såsom slagtare, wäfware, kockar, skomakare, skräddare m. fl., hwilka äfwen, sedan de en tid predikat och det icke längre behagar dem att fortfara med sådant göromål, åter begifwa sig till sina handtwerk och handteringar." Dylika förebråelser kunde man återgälda de romerska dermed, att man hän=

wisade på det minimum af fordringar, som finnes i Pontificale Romanum. Enligt detta erfordras sufficiens litteratura grammatica, examen natalium, ne ordinentur illegitimi, exploratio membrorum corporis, ne sit in eis debilitas, deformitas vel impotentia, quam ob causam palpare et numerare jubent ordinandi faciem, oculos, aures, nasum, manus, digitos, pedes, si opus fuerit discalceatos, ne forte sint lignei. Wi kunna dock gifwa dem ett bättre swar.

De romerska sågo wid sina förebråelser på Reformationstiden, då i sjelfwa werket här och der mindre bildade prester trädde upp på predikstolarne. Nu för tiden kunde de upprepa samma förebråelser i afseende på många af wåra missionärer och många Lutherska prester i Nordamerika. Wi kunna derpå swara dem med Hutter: "antag, att under tider af förföljelse eller wid andra dylika oundwikliga nödfall, då lärdt folk och ordentligen kallade prester saknades, en eller flera af lekmän och handtwerksfolk togos till lärare; så äro fienderna oss skyldiga förklaring, om då sådant kan räknas för synd och så mycket bör tadlas, och om det icke wore mycket bättre och drägligare, att under ett sådant tillstånd höra något af Guds ord, än att wara beröfwad all underwisning och tröst. Och det war alldeles icke att undra på, om äfwen under förriga tider i det mörka påfwedömet sådana gemena personer uppträdt och offentligen lärt på ställen, der påfwen och hans messprester icke hörts,

icke lärt, utan på allt sätt och wis förföljt, ja gjort sig all möda att alldeles fördunkla Evangelium. Och hit hör wißt hwad Christus swarat de skriftlärde och Phariseerna, då de wille förbjuda folket och barnen att ropa Hosianna: "jag säger eder, att om de tego, skulle stenarne ropa." — Gud kan upprätta sig ett lof af späda barns och spenabarns mund, ja ur de gemena lekmännens mund, och genom sådant folk uppbygga sin kyrka, i synnerhet om de förmenta andeliga förwandlas till ulfwar och tyranner och förfölja samt urwägenröja fromma rena lärare. För öfrigt wore det ju blott inskränkthet, att endast tilltro dem skicklighet till embetet, som hafwa genomgått wår wanliga skol- och bildningswäg. Mången ostuderad prest i Nordamerica står i afseende på duglighet och wälsignelse ingalunda efter sin studerade Collega, och dylikt kunde man anföra till bewis ifrån kyrkans olikaste tider. Seckendorf anställer i sin Christenstat, 3 B. 7 c. §. 5, en kort och skön jemförelse mellan den första tiden efter reformationen och kyrkans första tider efter Christo. Han wisar, att man icke får bedömma allt efter sin egen tids och belägenhets omständigheter, att den helige Paulus icke har funnit många ädla, icke många wisa, som hängifwit sig åt Christendomen, att han genom händers påläggning gjort sina likar, wanliga borgare och handtwerkare, till prestbyterer och om desamma uttryckligen betygat (Ap. G. 20, 28): "Den heliga ande

hafwer eder satt till biskopar, att regera Guds församling." Deßa hade då icke blott sjelfwa warit "de aldrabästa biskopar, pastorer och lärare, utan hafwa äfwen underwisat sina söner till samma embete och mången gång i många leder efter hwarandra förestått en församling" (s. 430). Det säger Seckendorf icke, för att göra lärdomen försmädad, utan blott "på det ingen må göra sig den falska föreställningen, som wore sättet att studera, det academiska lifwet, gradus o. m. s. (som nu brukas och icke är att förkasta) ett substantialwerk för presters och lärares uppfostran." I enlighet härmed dömmer äfwen Joh. Gerhard (L. XXIV K. III, S. I. §. LXXIV. Delen 12, p. 70 o. f.) Han uppwisar det wara forntidens åsigt, att bland Hedningarne, der kyrkan och predikoembetet icke war ordnadt eller lärarena blifwit ulfwar, hwarje christen hade till sin pligt, att genom underwisning antaga sig sina medmenniskor. Han framställer de christliga ynglingarne Frumentii och Aedesii werksamhet ibland Abyßinierna, de fångna christliga qwinnornas werksamhet ibland Hedningarne, och stadfäster deras gamla exempel genom Originis och Ambrosii omdömen. Den sednare säger wid Ephes. 4: »ut cresceret plebs et multiplicaretur, omnibus inter initia consessum est et evangelizare et baptisare, et scripturas in ecclesia explanare.» Alldeles conformt med Ambrosius säger äfwen Luther: "Ja, huru? Om en christen icke är dertill kallad, så får

han icke predika? Swar: Här skall du ställa en christen på twå ställen. För det första, när han är på en ort, hwarest inga christna äro, så behöfwer han ej någon annan kallelse, än att han är en christen, inwärtes af Gud kallad och smord; der är han skyldig, att af broderlig kärlek predika för willfarande hedningar eller ochristna och lära Evangelium, om ocksä ingen menniska dertill kallar honom m. m., ty nöden har ingen lag och bryter alla lagar. För det andra, om han är, der andra christna äro, som hafwa lika magt och rättighet som han, så skall han icke ställa sig fram, utan låta sig kallas och framdragas, så att han predikar och lärer i andras ställe och på deras befallning." Se Tom. II Jen. germ. f. 244.

17. Då den första och tredje fordran wid prestcandidaters examen är alldeles oundgänglig och med samma stränghet måste rigtas till alla, deremot inom den andra fordringen grader finnas, så blir isynnerhet denna andra ett spelrum för fåfänga och högfärdiga sträfwanden. Man märker derwid icke, att man oförmärkt gör intrång på den tredje fordringen, äfwensom man lemnar sig åt högmodet i affeende på den andra. I det man drömmer om en hög flygt, blir man oskicklig och sjunker djupt ned. Ty det ligger sannerligen större wigt för en pastors inre duglighet på lefwernets ödmjukhet och helighet, än på gåfwor och lärdom. Man bör äfwen lära af dem, som icke wilja oß wäl. Derföre må det tillåtas, att

jag ur de i många afseenden förträffliga "Bemerkungen über die Seelsorge besonders auf dem Lande von P. Aegidius Jais". 5 uppl. 1843 lånar några kraftiga yttranden om nödwändigheten af ett rent lefwerne:
p. 65. »Vita clerici evangelium est populi.
p. 63. »Non bene auditur, qui non bene diligitur, säger Gregorius den store. Diligo will här säga mera, än amo. Non tantum te amo, skrifwer Tullius till sin wän, verum etiam diligo.»
p. 17. "De flesta werldsmenniskors religion är de presters lefwerne, hwartill de äro wittnen." Masillon.
p. 65. "Den bästa förberedelsen, det skönaste exordium till en predikan är prestens fromma wandel."

III.

Candidatåren.[7])

18. Då en studiosus har lemnat universitetet och lyckligt öfwerstått examen, så får han i allmänhet wänta en lång rad af år, innan han får pastorat. Derföre frågas, huru han bäst skall kunna anwända denna wäntans tid. I hwarje fall borde wid denna öfwerläggning icke det bättre och större brödstycket gifwa utslaget, emedan utan twifwel hwarje blifwande, äfwensom hwarje redan worden kyrkotjenares bestän=

diga symbolum måste wara profetens ord (Jerem. 17, 16): "jag hafwer intet begärt menniskors ros, det wet du." Det heliga embetets herrlighet bör med skäl helt och hållet uppfylla hwarje candidat, och alla hans önskningar böra uppgå i den enda, att han allt mera må derföre blifwa mogen och skicklig. Derföre bör han äfwen anwända sin tid så, att han främjar uppfyllandet af sin innerligaste och största önskan och icke är sjelf orsaken, om han blir bedragen på sin lefnads werk.

19. Många candidater tillbringa sina wänte-år som lärare i lärda skolor, som informatorer hos enskilda familjer och som adjuncter; några ingå i offentliga prestseminarier [8]). Nu är frågan, hwad wärde för det framtida kallet dessa olika sätt, att anwända tiden för wäntan, kunna hafwa, och hwilketdera af dem är klokast att wälja?

20. Hwad först underwisningen i skolor och enskilda familjer angår, så har det sin wissa, obestridliga nytta. Studiitiden lemnar wanligen intet tillfälle att lära känna skolwäsendet och genom öfning winna skicklighet att underwisa; uträttar nu wäntetiden icke något i detta afseende, så är swårt att inse, med hwad fog man en gång kan öfwertaga inspectionen öfwer en skola. Huru ofta sker det ej, att äfwen ganska skickliga prester för sin oerfarenhet och oskicklighet i skolwäsendet icke kunna få något inflytande på skolor och skollärare, fastmera gifwa skol-

lärarena sjelfwa anledning till högmodigt förhäfwande och olydnad! Kan man derföre just icke med Luther råda, att hålla skola i tio år, innan man mottager ett pastorat; så kan man dock i alla fall råda, att man under wäntetiden befattar sig med skolwäsendet och skolors hållande och genom underwisning lär sig underwisa. Derföre är wißt den tid icke förlorad, som en candidat tillbringar såsom lärare i offentliga eller enskilda skolor. Och aldramest skall det wara af nytta för hans blifwande embete, om han ingår som lärare i helt wanliga skolor i städerna eller på landet och i Guds namn bibringar den uppwäxande ungdomen allt wetandes elementer. Gifwe Gud, att det gåfwes icke blott enskilda församlingar, i hwilka prestcandidaterna på en gång gjorde pastorns och skollärarens embete (expositurer, skolexpositi), utan att prestcandidaterna en wiß tid regelmäßigt anwändes i skolorna. Detta skulle nödga dem, att redan på universiteterna göra mera afseende på skolwäsendet, det skulle wara nyttigt för skolorna och prestcandidaterna, och slutligen skulle derigenom äfwen en på en gång förödmjukande och upplyftande rigtning utgå till de wanliga, icke studerade skollärarena. Att ej tala derom, att just derigenom ännu ett föreningsmedel bildades mellan skolan och kyrkan.

21. Mindre bör man recommendera wäntetidens anwändning på *information*, än på lärande i skolan. Att icke nämna, det prestcandidaten i de

högre ståndens hus lätt wänjer sig wid behof och ett lefnadssätt, hwarifrån han sedermera åter måste wänja sig af, — att detta icke kan ske utan smärta och obehag, — att han lätt kan tillegna sig en lefnadston och ett uppförande, som icke passar den blifwande husfadren i presthuset; så bereder äfwen en eller flera barns af de förnämare stånden underwisning, så mycken möda, öfning och frestelse det kan göra en ung man, dock icke den frukt, som man kan önska honom för hans blifwande kall. Hans förhållanden äro i afseende på underwisningsämnena för mångfaldiga, i afseende på lärjungarne för enformiga, för att han skulle lära hwad han genom läsning i en skola bör lära för skolan, barnaunderwisningen och embetet. Dock beror allt härwid wisserligen af lust och gåfwor.

22. Frågar man nu widare hwad en prestcandidat skall göra, för att göra sig skicklig till det egentligen andeliga embetet; så har han att wälja mellan prestseminarier och vicariater. Kanske är intet enda prestseminarium så inrättadt, att det kunde införa prestcandidaten i det heliga embetet. Hwad hjelper det, om man skrifwer aldrig så många predikningar, så länge dessa icke stå i förhållande till någon församling, så länge de äro öfningar, hwarwid man måste endast tänka sig församlingens olika tillstånd, hwilka man till slut först genom ett rörligt, deltagande lif inom en församling rätt kan

lära känna. Så litet en målare blir en porträttör derigenom, att han målar ansigten efter sin phantasi: så litet blir någon en predikant genom fingerade predikningar. Så litet ett predikande här och der än i den ena, än i den andra församlingen, så litet så-kallade studentpredikningar kunna gagna, gagna de dock till slut mera, än att utarbeta och uppläsa sådana predikningar. Dermed icke sagdt, att äfwen slika öfningar icke kunna hafwa sin nytta för den allraförsta början och till öfning i formen. Äfwenså är det med katechetiserandet. Om man ock kallar barn ur skolorna, för att prestcandidaterna må öfwa sig på dem, så äro slika öfningar ofta för barnen endast katechetiska lekar; barnen neka katecheten det hjerta, som saken fordrar, och med ett ord: Man predike eller katechetisere, så fattas för den unga mannen embetsställningen, som gör en förändring med alltsammans. Man har gjort den erfarenheten, att amerikanska nödhjelpare, hwilka man i Tyskland tilltrodde ytterst ringa skicklighet för predikan och katechesunderwisning, i Nordamerika i båda afseendena gjort mycken nytta, när de kommo i embetet. Sådan åtskillnad är emellan förberedelsen och lifwet, och så säkert bildar lifwet mest. — Men hwad man för öfrigt i ett prestseminarium utom predikande och katechetisering företager sig, är af mindre betydelse. Det måste då finnas ett prestseminarium, som anwändes till en församlings tjenst. Då måste der dock finnas

en Rector och moderator studiorum, på det icke prestcandidaterna experimenterade, utan att weta, efter hwilket mål de sträfwa. Då måste Rectorn wara pastor och seminaristerna fingo icke wara för många. Ty allt beror, rigtigt fattadt, på det, som jag nu will säga [9]).

23. Wi tro nämligen att vicariater (adjuncturer) lemna det aldra bästa tillfälle, att införa en prestkandidat i det heliga embetet. Dock måste man äfwen här rätt förstå oß. Wi tala icke om vicariater hos gamla, utlefwade, redan barn på nytt wordna pastorer; deßa erfordra öfwade, erfarna candidater. Wi tala också icke om vicariater för pastorer, som äro öfwerhopade af arbete, icke om vicariater för att betjena alltför stora församlingar, icke ens i allmänhet om vicariater i stadsförsamlingar. I det första fallet saknas underwisning, i de båda sednare fattas något, som tyckes wara så nyttigt för ett allsidigt orienterande och uppfattande af det heliga embetet, wi kunde kalla det det kompendiösa. Isynnerhet erbjuda icke stadsförsamlingar någon öfwersigtlig bild af en församling och deß förhållanden, och äfwen pastorn sjelf plägar i städerna mindre, än på landet, kännas i sin sanna egenskap och ställning. Wi tala om vicariater hos dugliga landtpastorer, som äro gamla nog, att hafwa skaffat sig erfarenhet, unga nog, att fördraga mödan att underwisa och anwisa, läraktiga nog, att kunna medde-

la sin erfarenhet, afundsfria nog, att unna nödigt utrymme i sina församlingar åt de uppgående stjernorna, på det dessa må kunna lefwa sig in i församlingen, dess lif och sitt embete. Man kan wäl inwända: sådana ännu kraftfulla landtpastorer, som förestå församlingar, som ge anledning till en öfwersigt af embetet, taga icke vicarier. Och man har rätt, de *taga* inga, d. ä. de hafwa ingen anledning, att på egen bekostnad taga vicarier. Men hwad hindrar då, att anwända de medel till understöd för prestcandidater, som bortslösas på så många onyttiga anstalter; prestcandidaterna skulle då wilja eller äfwen böra tillbringa twå år hos erfarna pastorer. Måste också prestcandidaterna i yttre ting mycket inskränka sig, hwad betydde det? Böra de icke öfwa sig i förwäg på det, som dock blir deras lott, då de träda i embete och äktenskap, — på ett fattigt lif? Meddelar icke embetet och kyrkan höghet nog, för att trösta dem öfwer timligt armod? — Wisserligen måste man å ena sidan lemna prestcandidaterna wal af den pastor, som skall wisa dem öfwergången ifrån theorien till praxis, ty förtroende till läraren är nödigt, och just mest för en lärare af detta slag; å andra sidan måste man förekomma, att icke ett falskt wal göres. Eller hwad wore det att hoppas för nytta och wälsignelse, om t. ex. *såkallade* erfarna andliga waldes, hwilka hafwa lärt

att, spelande sitt embetes role, förrätta det som ett handtwerk, men hafwa glömt och förlorat kyrkans och embetets högre idé och högre mål? Det måste wara till anda och hjerta upplyftade, högre begåfwade män, åt hwilka man måste anförtro prestcandidaterna. Men dem kunde man äfwen ganska wäl anförtro icke blott en, utan äfwen flera prestcandidater. Sådana landtpastorers presthus kunde blifwa kyrkans ädlaste plantskolor, rätta seminarier, — och sådana landtpastorer egnade sig åter aldrabäst, att wara seminarie-directörer.

24. För en sådan twååria beredelse behöfdes icke ordinationen, då just de syßelsättningar, som fordra ordination, till en del helt och hållet tillhöra pastorer och derföre icke kunna öfwertagas af någon annan, å andra sidan ganska wäl kunna inläras genom att se på och lefwa med. Concionari quidem licet non ordinatis, si fiat exercitii causa; sacramenta vero administrare, confessiones audire et similia soli debentur ordinario ministro: *in his enim exercitio non est opus.* Balduin p. 77 f. Ehuru ett deltagande i själawården, såwida den öfwas utom biktstolen, ganska wäl kan tillåtas den unga prestcandidaten under pastorns uppsigt och answar. Det ges ju till och med många fall, der pastorn ganska wäl och till mycken wälsignelse kan bruka en medhjelpare som medelperson. Bristen på ordination skulle just ställa församlingen för ögonen en

ganska helsosam åtskillnad mellan pastorn och candidaten.

IV.

Vicariater. (Adjunctsåren) [10].

Wi hafwa redan talat om vicariater, som candidater böra söka hos skickliga, lifskraftiga pastorer, för att af dem införas i det heliga embetets göromål. Man borde ej kalla denna ställning till en pastor ens vicariat, emedan en vicarii- eller ställföreträdares egenskap derwid så litet framstår och candidaten icke för pastorns, utan för sin egen skull intager, ja sökt och som en wälgerning mottagit denna ställning. Helt annorlunda är det med de egentliga vicariaterna, som en candidat öfwertager, icke för att sjelf komma in i embetet, utan för att behöfligen understödja en öfwerhopad eller sjuk eller gammal pastor, hwarwid han i sjelfwa werket är pastor vicarius och pastorns ställföreträdare, hwarföre äfwen ordination dertill fordras. Man kan säga, att en prestcandidats wäntetid slutar redan med inträdet i ett sådant vicariat. Han har ju ifrån den tiden alla prestembetets rättigheter, och allt, som en ordinerad vicarie icke kan och får, hör alldeles icke till prestaembetet. Den

större inkomsten och de öfriga förmåner, pligter och rättigheter, som en pastor har framför en vicarie, frambringa i en ordinerads prestembete lika så litet en ändring, som det sker genom inträde i äktenskap. Men dock är en ordinerad vicarie icke någon pastor, och det är hufwudsakligen åtskillnaden mellan honom och en pastor, som wi nu erna behandla.

26. En vicaries naturliga förhållande till sin pastor är i hwarje fall förhållandet af subordination. Den pastor, som genom omständigheterna föranledes att taga en vice pastor, upphör icke derföre att wara pastor. Han behåller alla sina pligter, alla sina rättigheter, all sin wärdighet, allt sitt answar och bär äfwen answaret för sin vicarie, så länge och så wida han är tillräknelig. Vicarien deremot är och blifwer endast hjelpprest, (cooperator, adjunct) ställeföreträdare och endast i de göromål, i hwilka pastorn behöfwer och begär hjelp. Pastorn kan efter eget behag förbehålla sig wißa göromål; ja man skall icke kunna förtänka honom, om han med swårighet och sent uppdrager åt vicarien de embetsförrättningar, som egentligen göra honom till pastor, t. ex. nattwardsbarnens underwisning och sacramenternas förwaltning. Möjligt är, att han gör många förrättningar sämre än sin vikarie, att han bewisar sin församling den största wälgerning, om han åt vicarien uppdrager alla sina embetsförrättningar; men om han icke gör det, om han spjernar emot hwarje afträdan=

de från en förrättning, från en rättighet såsom mot döden, hwem kan twinga honom dertill, så länge han icke genom laga dom är förklarad sitt embete owärdig och oduglig? Han gör och låter alltid blott det, som honom tillkommer, han göre och låte hwad som helst. I detta förhållande måste hwarje vicarie på förhand foga sig. Han lyde, tjene och göre hwad honom uppdrages. Äfwen kan han sjelf blifwa gammal och komma i den ställning, att han måste hafwa en vicarie, han sätte sig sjelf i sin gamla pastors ställe och skone sig sjelf i honom. Det är endast aktning för hans egen framtid, om han wäl fattar och fasthåller skillnaden mellan pastor och vicarie. Det är ingenting ädlare och skönare hos en yngling och man, än blygsamhet i ordets gamla betydelse och förnöjsamhet med den ställning, i hwilken man är och bör wara. Ingen vicarie är älskwärdare och mera älskad, än den som willigt, gladt och ifrigt håller och rör sig inom sina skrankor; han får säkert ju längre desto mer förtroende.

27. Då en ung man, äfwen om han har stort förstånd i sitt embete, dock i alla fall icke kan hafwa stor embetserfarenhet; så ligger honom wid inträdet i ett werkligt vicariat ingenting närmare, än mißtag och felsteg. Han borde derföre wara glad, om man icke till en början pålade honom stor answarsskyldighet. Äfwen då han redan har bakom sig ett vicariat af första slaget, twå års praxis under en dug=

ljus och nåd, på det man i förhållandet till vicarien må finna en skola för daglig död och uppståndelse och glad och tröstefull foga sig deri och i deß goda lärdom. Ack, huru många gamla förbise, att det sista tillfället och skolan af den skönaste fulländning före deras hädanfärd erbjudes dem i deras förhållande till de unga! Och huru många gamla pastorer uppföra sig icke emot sina vicarier så, att deßa, i fall de äro fromma ynglingar, icke deraf kunna draga någon annan nytta, än den lärdomen och det beslutet: "så får du icke en gång på din ålderdom göra." — Gud skänke dock sin kyrka och sitt lärostånd ödmjuka gubbar!

29. Men äfwen å andra sidan, huru mycket, huru mycket förse sig icke vicarierna! Huru godt wore det icke, om de behjertade hwad som står skrifwet: "Det är en kostelig ting, att man är tålig och hoppas uppå Herrans hjelp. Det är en kostelig ting, att man drager oket i ungdomen." Jer. Klagow. 3, 26, 27. Huru godt wore det icke, om de modigt påtoge sig undergifwenhetens ok och gjorde den erfarenheten, att det icke är swårt, utan ljufligt. Så ofta jag tänker på det förhållande, hwari diaconus Laurentius stod till sin biskop Sixtus, och det herrliga samtal, som båda hade med hwarandra om biskopens hädanfärd, i hwilket barnslig kärlek och faderlig kärlek så skönt uttalat sig; tänker jag äfwen på det förhållande, som är mellan alla vicarier och pasto=

rer, och önskar ingenting mera, än att ett lika hjertats och läpparnes samspråk må kunna ega rum och werkligen eger rum mellan alla vicarier och pastorer. Quo progrederis sine filio pater? ropade Laurentius till biskopen, som gick till döden. Quo, sacerdos sancte, sine ministro properas? Noli me derelinquere, pater sancte, quia thesauros tuos jam expendi, quos tradidisti mihi. Quo progrederis? Tu nunquam sine ministro sacrificium offerre consueveras. Quid in me displicuit paternitati tuae? Num quid degenerem me probasti? Experire, utrum idoneum ministrum elegeris, cui commisisti dominici sanguinis dispensationem etc. Sådan innerlig barnakärlek till gubben fann äfwen ett herrligt genswar i biskopens hjerta. Non ego de desero, fili, neque derelinquo, sed majora tibi debentur pro Christi fide certamina. Nos quasi senes levioris pugnae cursum recipimus: te autem quasi juvenem manet gloriosior de tyranno triumphus. Post triduum me sequeris sacerdotem, Levita! Och huru annorlunda låter icke ofta tal och swar mellan pastorer och vicarier! Der är ingen aktning i deras hjerta för ålderdomen, ingen wördnad, ingen mildhet, intet afseende på skonsamhet, ingen wärdighet, ingen barnslighet i vicariernas uppförande. Ingenstädes är det för dem tråkigare, än i pastorns sällskap: eljest språksamma, förstummas de här; der finnes, trots allt eftertänkande, intet samtalsämne, der fram=

trugar man hwart ord; det är mycket, om efterhand något, som skall wara höflighet och kall formalitet, införes; ofta också icke det; owilja, motwilja och ett fremmande förhållande komma ofta i stället för bådadera. Och likasom i huset, så äfwen i embetet. Der glömmer vicarien, att han är vicarie, och talar som wore församlingen hans församling, som wore han deß fader, som gjorde han tjenst i sin egen, ej i en annans krets, som wore han begynnaren af all tro i församlingen, den enda, den första Evangelisten; som i alla stycken wida öfwerträffar sin "gamla", i honom finner endast hinder för all tillwext och skulle göra allting i allmänhet och isynnerhet annorlunda och bättre, om han blott finge, om han blott icke alltid blefwe hindrad m. m. Hur ofta, hur ofta kan man ej i lifwet finna bilagor till denna skildring! Med hur swåra och stora vicariats-synder belastar sig icke mången yngling! Huru stor orätt sker icke ofta mot den gamla! Hwilken sådd af wedergällning sår ej dermed ungdomen för sin egen ålderdom! Tywärr finner då vicariens fräcka, oförståndiga öfwermod ofta äfwen bifall hos församlingen och hos deßa förtidiga, som alltid wända sig till den uppgående stjernan! — Ack, det är så mycket dystert och bedröfwande i lifwet, och det kunde dock wara så mycket skönare, om endast hwar och en wille inse sin kallelse och inom densamma helt enkelt bewisa och bewittna sin christendom. Ingen christen,

att ej säga ingen Guds tjenare, är den vicarie eller pastor, som icke af hela sitt hjerta sträfwar efter den innerligaste endrägt med sin nästa! — Gud skänke oß dock sanna christna för det heliga embetet, christna till pastorer och vicarier!

V.

Vice Pastorer.

30. I många länder skötas vacanta pastorater ända till återbesättandet af grannpastorer [11]). Utan allt twifwel kan på detta sätt ett ledigt pastorat endast ganska torftigt blifwa wårdadt, under det dock tillika äfwen det pastorat, som skall dela sin pastor med det vacanta, kommer till korta. I andra länder skötas vacanta pastorater genom egna tillsatta vice pastorer, och man wäljer, såsom af sig sjelft förstås, sådane vice pastorer af den rörligare klaßen af presterna, alltid ur candidaternas (adjuncternas) antal. Man kan på intet wis neka, att särskildt anställda vice-pastorer göra församlingarne mera wälsignelse, än anställda grannpastorer, hwilka hafwa göromål nog i sitt eget pastorat. Men lika säkert är, att en vice pastor likwäl icke ersätter en pastor, att man i

vice-pastorns ålder och i den korta tiden af hans vicariat, äfwensom i ordet vice-pastorsembete ("Pfarrverwesung"), har wäsendtliga betänkligheter mot ett för stort gynnande af vicariatet såsom institution.

31. Om vice-pastorn är en kraftfull yngling och isynnerhet en liflig och behaglig predikant, så plägar han finna mycket och jemförelsewis mera bifall, än en långt kraftigare begåfwad pastor. I stads-församlingar drager en begåfwad ung prest till sig den qwinliga ungdomen och i allmänhet den qwinliga befolkningen på ett sätt och i ett mått, som sårar anständigheten och för hwars skull man stundom måste rodna. I landsförsamlingar winner han i allmänhet lätt flertalet af befolkningen, och af goda eller fastmera dåliga skäl och grunder.

Pastorn får af landtmannen wanligen sin tionde med en wiß invidia, som ej finnes mot vicarien. Ja denne kan, utan att wäcka mißnöje, tränga på tiondens aflemnande, emedan han ej tar den för sig, utan derför skall göra räkning. Deremot lockar den unga mannens ringa lott till gåfwor; — den man friwilligt gifwer, honom tar man äfwen dermed i skydd och protection, och har man gifwit, så tager man parti af den, som man gjort "föräringen." Ju mer man gifwer desto mera fäster man sig wid personen. (Se Michas prester. Dom. 11, 7—13). — Widare blir en pastor längre på stället och ger mindre utsigt till förändring; han träder i en mycket när-

mare beröring med församlingen, lär mycket nogare känna menniskor, förhållanden, brister och synder; han kan mindre bedragas och lättare tagas ur willfarelsen; hans noggrannare kännedom af tingen gör honom obenägen att berömma och ger hans bättringspredikan mera sken af affsigtlighet: hela hans uppförande träffar mera, skär förr och djupare i de hemliga såren och gör lättare större smärta. Helt annorlunda är det med en vice-pastor. Han slår sig ingenstädes ned, han är en gäst, och ju mera hans talenter uppträda med ett ungdomligt behag, utan fördomar emot sig, desto wänligare upptager man hans ifwer; hans korta wistelse och bristen på omdöme och erfarenhet förhindra honom, att lära känna folket, deß förhållanden, brister och synder; man fruktar icke honom såsom pastorn, emedan han icke är inwigd i församlingens hemliga fel och synder, icke deri kan intränga; han kan också med bästa wilja, redan af brist på tid, icke ens göra början med mycket, som kunde göra församlingen förargad, eller på något sätt beröfwa henne en falskeligen tillkräktad rättighet eller fördel; han kan lättare draga sig ifrån en pastors förhållanden, lätt ledas att taga parti emot den förra eller äfwen den efterföljande pastorn; under hans embetsförwaltning kan måhända lättare något winnas, som tjenar församlingens egennytta; han har mindre intreße, att wara försigtig emot församlingen. Korteligen, en vice-pastors werksam-

het kan, om den också mägtigt ingriper, dock icke gå så långt, som en blifwande herdes. Så uppmuntrande, uppfriskande, wederqwickande och wäckande den äfwen kan wara, och så högt den derföre kan uppskattas; en wiß ytlighet blir dock alltid oskiljaktig från en vice-pastors lif och werksamhet. Och just detta är det, som gör många, ofta de sämsta församlingar, så wäl tillfreds med vice pastorer. Har en vice-pastor nu deßutom en dugtig stämma, ett wackert föredrag, lifliga, concreta, inträngande tankar, ett personligt intagande uppförande; så kan församlingen i egentligaste mening "förälska" sig i en sådan ung prestman, alla paßioner uppröras till älsklingens fördel, och man ser med smärta tiden för hans bortgång till mötes. Man önskar att få behålla honom i stället för den utnämnda pastorn; det saknas icke böneskrifter till Domcapitel och patroner, att få behålla honom, — och slår all önskan och all möda fel, så söker man på allt möjligt sätt åtminstone att tillfredsställa sin kärlek. Man öfwerhopar den unga mannen med skänker och löften, med beröm och kärleksbewis. Och det förstås af sig sjelft, att afsked i tidningar då icke får uteblifwa. En tidning är ett offentligt ställe för alla rendez-vous, som gerna wilja göra sig bemärkta. — Då blir det werkeligen en swår början för den nya pastorn, som stundom icke kan finna någon bättre tröst i sitt öde, än rättwisans. Ty äfwen han hade såsom vice-pa-

stor, kanske helt oskyldigtwis, beredt sina efterföljande pastorer samma obehag och lider nu billigtwis detsamma. Dock ges det också en (dålig) tröst för den tillträdande pastorn. Mottager honom hans församling temmeligen kallt, så har han att glädja sig af ett desto hjertligare mottagande af sina colleger och embetsgrannar, för hwilka en ung, kraftfull vice-pastor ofta är ett swårt tålamodsprof och, isynnerhet om han är nog olycklig, att öfwerträffa dem med lysande gåfwor, werkar på dem som en raket, som man kastar i en folkhop.

Hwad vice-pastorn sjelf angår, så har vicariatet äfwen för honom twå sidor. Det kan icke nekas, att vicariater lemna många tillfällen, att samla erfarenhet, och att unga män, som först arbetat i en skola, sedan twå år på ofwanbeskrifwet sätt, och sist i ett egentligt vicariat, icke kunna finna en mera passande plats för widare utweckling, än ett vice pastors-embete. Icke sällan hafwa unga män under vice-pastorstiden sitt andeliga lifs och sin werksamhets egentliga blomningstid, — och skolan, som de då genomgå, är så mycket behagligare, som den genomgås med en sjelfständighet, som i andra skolor saknas. Det är en skola, der man kan uppföra sig som mästare. Och just häri ligger all fara. En vice-pastor har samma embetsrättigheter och embetspligter, som pastorn sjelf, fast icke för så lång tid. Wäl fattas honom erfarenhet af lifwet och embetet, men

då en vice-pastor sällan kommer i embetets swårare och mödosammare regioner, så tager han sig, jemte gåfwor för öfrigt, ut med sin ringhet, och bristen på erfarenhet gör sig wanligen icke hos honom så känn-bar, att han derföre skulle komma i samwetsoro. Derföre plägar en vice-pastor njuta embetets timliga wälfärd och timliga framgång, men äfwen wandra under stark frestelse till högmod. Hur mången ung prest har ej som vice-pastor lagt grund till sitt sjelf-belåtna lif och sitt stormod, hwilket sedermera gjort honom oduglig och tillika olycklig, då han hörde bi-fallet tystna och icke hos sig fann den rätta grunden!

33. Derföre kan man icke råda vice-pastorer något bättre, än att de framför allt låta sig nöja med det, som denna kallelse medför, och icke träda öf-wer någon skranka, som embetet eller ungdomen för dem sätter. De fylla en lucka mellan en företrä-dare och en efterföljare och kallas sjelfwa icke pasto-rernas efterträdare. Inskränkning till det nöd-wändiga, arbete i ord och lära på det i hwarje församling wanliga wiset, i det hwarje församling passande måttet, afhållande ifrån följdrika före-tag o. s. w., höra till charakteren af ett vice-pasto-rat. Den heliga wördnad, som en vice-pastor har för en herdes innerliga förhållande till sin hjord, bör framträda i allt hans görande och låtande. Dertill hör en helig pietet mot den afgångna och den efter-följande pastorn. Att i sitt eget hjerta hysa denna

pietet och inpregla den hos församlingen, är hans skyldighet och utom den rena läran den bästa pietet, som han kan och bör lära, der icke högre grunder och afseenden fordra något annat. Derföre har en vice=pastor i alla embetsförhållanden att noga göra sig underrättad, huru den afgångna pastorn warit wan, och är det icke emot Guds ord och embetseden, så sluter han sig till samma sätt och wis. I alla fall bör han sätta mißtroende till sin egen mening, och med all förfigtighet yttra sig om den afgångna eller blifwande pastorn och anse aktningen för hans em=betsutöfning för en dygd. Att göra nya förslager, paßar icke en vice=pastor; kan det wara som det är, så låte han allt blifwa wid det gamla; är det icke möjligt, så träffe han sådana inrättningar, som icke träda den nya pastorn för nära, icke göra in=skränkningar för honom, såwida han icke gör och ordnar något, som står i en pastors skön, efter öf=werenskommelse med den nya pastorn. Om han i sitt embete är aldrig så wälsignad, så glömme han icke, att det är hans egentliga prydnad och uppgift, som en gäst, en bortfarande, som icke får göra sig hemmastadd, att werka med uppskörtad klädnad och wandringsstafwen i sin hand — och att lemna för=samlingen och deß hjerta åt den nya pastorn i det möjligast bästa tillstånd. — Är adjunctens ödmjuk=het en sons ödmjukhet mot sin fader; så är vice=

pastorns ödmjukhet Johannis ödmjukhet, och deß lösen heter: "Mig bör aftaga." Dermed uppsätter han åt sig sjelf den skönaste minneswård.

VI.

Hwilket pastorat söker du?

34. Gregorius den store säger i sin Regula pastoralis (S. 1. 6. 7.): Moyses suadente domino trepidat, et intimus quisque, ut honoris onus percipiat anhelat; et qui ad casum valde urgetur ex propriis, humerum libenter opprimendus ponderibus submittit alienis; quae egit, ferre non valet, et auget quod portat. Såsom han klagade så många andra i den protestantiska kyrkan, och hwad skulle man icke i dag hafwa för skäl till klagan, om man wille begynna att jemra sig. Det är ett oerhördt och oförswarligt mißbruk, som drifwes med ansökningar. Men dock upphäfwer det ingalunda det rätta bruket af ansökningar, som har sin fasta grund i 1 Tim. 3, 1., i synnerhet i en tid, då det för idel ansökningar kommit så långt, att knappt någon man kommer till ett embete utan ansökning[12]). Att skrifwa de clerico renitente är wäl temligen öfwerflödigt för

våra förhållanden (D:r Ziegler skref derom); men wäl wore det, om man en smula minskade och afkylde ifwern, att söka pastorat, och, om man redan eger ett, att åter söka ett annat [13]) genom det *ἀνεπίληπτον εἶναι*, hwilket 1 Tim. 3, 2. följer efter *ὀρέγεσθαι* v 1. (Se i Gregorii Regula det här wäl paßande kapitlet). I alla fall bör man här icke förswara mißbruket af ansökningar, då wi nu söka att beswara några frågor i afseende på de pastorater, som man bör söka.

35. Bör man söka ett ställe, der man icke är ensam, utan har colleger? Colleger i embetet böra wäl alltid wara de bästa colleger, och, om någonsin bland menniskor, borde broderskärleken bland dem blomstra och bära frukt. Men det är nu en gång icke så som det borde wara, och psalmen 133 (si, huru godt och ljufligt är det, att bröder bo endrägteliga tillsammans!) plägar sällan sjungas tillsammans af colleger. Kärleken måste, om frid skall wara, komma ifrån twå sidor, och en kärlek från twå sidor, huru sällsynt är icke den! Derföre lagar en wis man, att hans kärlek icke för mycket kommer i frestelse, och en klok man tror sig sjelf icke för mycket. Den som will söka ett ställe, der colleger finnas, den gör klokt, om han först gör sig försäkrad, om de collegerna tillhörande rättigheterna och pligterna äro afskiljda och noga bestämda eller icke. Om så ej är, är det farligt, att mottaga ett

sådant ställe, då owißheten om rättigheter plägar wäcka strid och döda kärleken. Men äro de ömsesidiga rättigheterna och pligterna wäl begränsade, eller kan man säkert förutse, att allt kan ordnas i frid, innan man tillträder platsen; så kan en man, som wet med sig, att han är kärleksfull och fridsam, som gerna är ödmjuk och beredd att bära den andras börda, wäl wåga att blifwa collega. Herren kan ju wakta honom för twedrägtens skada och olycka, hwilken från så många ädla själar tager all glädje och allt mod, och gör dem i förtid gamla och knarriga! Han kan äfwen mer än det, han kan skänka sann broderskärlek och djup frid, fullkomlig endrägt. "Om någon mans wägar behaga Herranom, så gör han ock hans owänner till frids med honom", läse wi i Ordspr. 16, 7; hwarföre skulle Herren icke kunna göra collegerna, som wandra rätt, tillfreds med hwarandra?[14])

36. "Bör man söka sig till staden eller till landet?" Äfwen detta är en wigtig fråga. Den, som föredrager werksamheten i en stad, måste wanligen äfwen taga collegerna med i beräkningen, och bereda sig på, att tåla smärtan af den rivalitet, hwarom wi redan talat några antydande ord. Redan derföre fruktar mången för "stadspastorater". Men det är icke det enda skälet till fruktan; man brukar äfwen för öfrigt anse werksamheten i en stad swårare, än på landet. Under det en landtpastors

lif flyter helt idylliskt, auser man en stadspastors kall för särdeles mödosamt och swårt. Och dock är mycket frågan, hwilkens kall är swårare, och om icke till slut wågbalansens tunga lutar mera åt landtpastorns sida. Den som har försökt båda delarne, att i staden och på landet göra sitt embete, skall deri instämma. Man kan wåga påstå detta, äfwen om andra skulle hafwa en annan tanke, äfwen om de såsom Hüffel bewisade den med ställen ur Göthe och Roußeau. En lat pastor eller en själ, som gerna ser allt i ljus, låter ogerna taga sig ur ungdomsswärmeriets dröm, kan wäl en gång en sommar i lugn och maklighet lefwa på landet; men det blir äfwen winter — och om också icke den botar från de idylliska åsigterna af en landtpastors lif, så skola förr eller sednare menniskorna bota honom, om de komma i tillfälle att wisa sig sådana de äro. I allmänhet ser det på landet ut, som Pestalozzi i första delen af Lienhard och Gertrud skrifwer, och som man äfwen kan läsa i A. Hartmanns wida äldre bok, "Det lilla pastorale för landtpastorer". [15])

Den, som tillträder ett pastorat i staden, måste eröfra hela sin ställning, ingenting är färdigt. Han kommer, han predikar, han höres, hans publicum bildar och samlar sig fullkomligt fritt, hans biktstol sökes eller undwikes, allt efter som hwar och en will. Der gäller en pastor så mycket han kan, och det kan tywärr gå rätt ledsamt och bedröfligt till, om man

icke finner något eller ringa genswar. Men det är dock alltid lättare, att finna och foga sig i en liten krets af biktbarn, än att blifwa en biktfader för owilliga, widrigt stämda och fiender. Men detta är på landet fallet och kan icke wäl undwikas. Den nya landtpastorn måste mottaga så och så många honom förut alldeles obekanta sockenbor och nattwardsbarn, och de måste mottaga honom, om de äro honom benägna eller icke, om de hysa förtroende till honom eller icke. Der återstår då den swåra uppgiften, att wänja sig wid hwarandra, hwilket ofta är högst wederwärdigt, och till hwars lösning åtgår mycken tid, hwarom fälles många onda ord, och hwarföre många orena steg fram och tillbaka tagas.

Det usla försöket att locka och draga till sig nattwardsbarnen, som en ung stadspastor har att befara af sina colleger, och allt det obehag och de collisioner, som han der har att utstå, jemte alla stadslifwets ledsamheter, torde wara af ringare betydelse i jemförelse med swårigheten, att winna en församlings förtroende, som ofta är sammansatt af så högst olikartade elementer.

Den, som mottager ett stadspastorat, måste förstå och känna stadssederna, huru man bör umgås med folket; men han kan dock lättare tillegna sig stadens seder, hwilka nästan öfwerallt äro desamma eller åtminstone lika. Han lefwer sig ju dock på gymnasium eller universitet in deri, äfwen om han

är bördig från landet, så att han, då han öfwertager ett stadspastorat, icke behöfwer lära känna det såsom någonting nytt. Deremot har landtmannen äfwen sina seder och deßa ganska hårdnackade och i olika trakter helt olika. Huru skall en pastor, som icke är uppwäxt i sitt pastorat, känna eller lära känna seder och bruk i sin församling? För honom söka seder och bruk mången gång att göra sig osynliga; blyg går landtmannen undan för sin pastor, explicerar sig icke, kan det ofta icke heller, wet mången gång icke hwarföre han icke kännes igen och förstås af pastorn, då han ofta utan tal och förklaring ifrån ungdomen begripes af sig och sina gelikar. Sannerligen, det är icke någon lätt sak, att förstå landtmannens blotta mundart och talesätt; och ännu mindre är det lätt, att lefwa sig in i en landtförsamlings hela wäsende och lif, att förstå den, och wälförståendes, åter göra sig förstådd, utan att lemna den ton och det sätt, som endast anstå pastorn i förhållande till församlingen. Sålunda stå herden och hjorden hwarandra fremmande och fjerran, och många hinder för embetet uppstå af detta förhållande.

Om man skulle tro wißa menniskor, så skulle stadsbons bildning wara ett hinder, landtbons enfald ett beforderingsmedel för det heliga embetet. Men den bildning, som stadsbon har före landtmannen, är en formal, hwilken åtminstone hjelper till att göra pastorns språk och uttryck förstådda. Men

just detta, icke mer och icke mindre, saknar landtmannen i jemförelse med stadsbon, — alltså en fördel. För öfrigt är landtbon helt utomordentligt förtrogen med sin lefnadskrets, klok och slipad, bjuder till och med mången stadsbo spetsen i afseende på ett listigt passande på sin fördel, förblir hårdnackadt wid att icke wilja förstå hwad han icke förstår, blir derföre icke lätt bedragen och förhåller sig i jemförelse med stadsbon, som sällan tager skäl och låter säga sig, enwis, tilltagsen och ofta öfwerlägsen i sjelfwiskhet. Man kan ej beskrifwa, huru mycket landtmannen känner och beherrskar lifwets lägre regioner, huru han wet att göra sig allt till nytta och huru likgiltigt det i allmänhet är honom, om han hopar synd och skuld på sig eller icke. Bedrägeri, stöld, lögn, mened, — och hwilken grof synd måste man undantaga? — finner du hos landtmannen skickligt eller oskickligt dold. Listigt och fint, att han icke blir ertappad, går han sina fäders wäg, — och hela hans enfald, många trösteliga undantag oaktadt, blir blott en utansida. Och att nu skaffa sig insteg, skaffa sig insteg hos en allmänhet, som icke walt sin pastor, som mottagit honom med mißtroende, som betraktar honom med skarpt öga och lyßnande öra! Sannerligen, det är en ganska swår, stor uppgift, till hwars lösning det behöfs stor själs och hjertats gåfwa och ett owanligt tålamod, som man utan den tillkommande werldens krafter i ordet måste kalla omöjligt.

Huru mycket lättare, än på landet, tyckes ej en ensidigt begåfwad menniska i städerna komma till sitt mål. Der winner man lättare, än här, sannt, ohyckladt erkännande. Wäl behöfs det der mera yttre smidighet i tal och uppförande, men själens smidighet, medwetande af målet och medlen, consequens och ihärdighet, styrka, tålamod och långmod, med ett ord alla mannadygder, behöfwer pastorn på landet i en utmärkt grad; derjemte äfwen, redan för sin egen skull, mycken glädje och lust för heliga studier, då en beständig werksamhet bland ett rått folk nödwändigt behöfwer ett starkt motmedel, om man icke af detsamma omedwetet skall lära sig och antaga hwad som icke passar.

Wäl kunde man säga ännu mycket mer om en landtpastors swåra ställning; men detta ware nog, och en förståndig man kan deraf se, hwad han bör göra och wälja, om han söker ett pastorat på landet. — I allmänhet, hwilket pastorat man än wäljer, så betrakte, öfwerlägge och öfwerwäge man allt. Det är dock en stor olikhet bland pastorater af samma slag. Der pröfwe hwar och en framför allt sig sjelf, om han äfwen passar för det pastorat, som han will söka? Om han duger under dessa förhållanden? om han icke skall blifwa olycklig och göra olycklig? Ty att hwarje ort får rätta mannen och hwarje man det rätta stället, derom har hwar och en på sin ort och för sin del wisst att bekymra sig.

B. Första inträdet i embetet.

I.

Du tillhör alla dina församlingsbor.

37. Församlingarne äro, såsom de nu för tiden pläga wara, sammansatta af mångahanda stridiga beståndsdelar. Skulle man classificera dem, så kunde man kanske dela dem i twå hufwudclasser: i en class, som alltid aktar religion och kyrka, och en class, som förakta och bekämpa dem. Hwarje hufwudclass sönderfaller dock åter i många underafdelningar. Men så många partier nu ock kunna finnas i en församling, så är det en pastors pligt, hwilken en gång har mod att öfwertaga en sådan församling, att erkänna alla wara föremål för hans herdawård. Hans öga åtskilje och läre känna hwarje parti, ja om det är möjligt, hwarje enskild själ; hans hjerta, hans odelade kärlek, hans stora flit tillhör alla i gemen och hwar och en isynnerhet. Likasom en herde räknar sin hjord och wänder sin herdekärlek till allahanda får i sin hjord, bockar och får, tackor och

lamm, kranka och bräckliga får; så wänder äfwen en själaförjare sitt öga och hjerta fullt af kärlek till de olika medlemmarne af sin församling; hans heliga affigt, hwilken han på det consequentaste måste söka winna, ware allas och hwars och ens salighet. Hwarje får ware hans ändamål, — hwart och ett må behandlas efter som det behöfwes, alla med lika kärlek. Herren, öfwerherden, lemnar nio och nittio och söker ett förloradt får; han älskar icke blott de älskwärda, utan äfwen de fattiga syndarena, som ligga på wägen i stoftet. Likasom han älskar och handlar hwarje from själaherde. Ingenting förmår honom att wända sin kärlek från någon, så länge icke Guds ord sjelf bjuder något annat. Ingen förolämpning förleder honom till wrede, den uppwäcker endast på nytt hans förbarmande och kärlek. Om honom måste man kunna säga: "Skymfa honom, så älskar han dig så mycket mera." En oöfwerwinnerlig kärlek måste uppfylla och drifwa honom. — Man kunde häremot inwända, att ett sådant förfarande strider mot den i den heliga Skrift grundade skillnaden mellan broderlig kärlek och allmännelig kärlek, att indifferentister och Christi fiender icke äro wåra bröder, att aga och stränghet måste mot dem anwändas. Men detta allt upphäfwer dock icke det sagda. Wi hafwa icke sagt, att man bör älska som bröder Christi fiender, att man skall blanda ihop broderlig och allmännelig kärlek, att man

skall underlåta aga och stränghet, der det behöfwes. Twärtom, tro wi, att tukt och stränghet sjelfwa endast äro formen af kärleken, att man bör fatta stegringen af tuktan genom deß förmaningsgrader äfwen som stegring af kärleken, att man måste älska alla, men hwar och en efter nödtorft, till hans salighet, äfwensom alla böra räddas, om också hwar och en räddas på annat wis, än en annan. De närwarande församlingarne, åtminstone den största hopen, känna icke någon disciplin; de weta ännu intet om den straffande, tuktande och just dermed räddande kärlekens heliga pligt; de herrliga ställena i Matth. 18 och 1 Cor. 5 o. f. äro, så klart och tydligt de äfwen tala, dock förborgade för deras ögon och dunkla; allt, som christen heter, gäller äfwen för dem som christen; skall det komma till någon åtskillnad, skall den tuktande, wäckande, uppfostrande kärleken inträda, så måste pastorn med ord och gerning först i den riktningen werka. Det beror af den nya pastorn, att under den helige Andes nådiga bistånd införa en ny bättre tid. Men detta kan åter endast ske långsamt. Pastorn kommer i sin nya församling; han känner icke de enskilda; han wet ännu icke hwar han skall öfwa allmän, hwarest broderlig kärlek, hwarest tuktan. Men så mycket wet han, alla enskilda äro satta under hans wård: derföre omfattar han äfwen alla med kärlek, till deß kärleken förklarar sig till bestämda och mångfaldiga kär-

leksbewisningar. Han är kallad för alla; han har mottagit kallelsen; hans wilja och afsigt måste gå så långt som hans kallelse; om möjligt skall han rädda alla, eller, om det ej kan ske, så många som möjligt, derföre är han i församlingen; derpå skall han rigta all sin kraft, sin trohet, sin lust, sin kärlek, — och derföre känner han ingen motsägelse, då han säger sig sjelf: "Du tillhör alla dina församlingsbor."

36. Då den nya pastorn kommit till sitt pastorat, nalkas honom hans hjord. Der kommer den fromma enfalden, som har herdekallet kärt, och öppnar sitt hjerta med kärlek och förhoppning för hwarje ny pastor: derföre wakte sig en ny pastor att stöta dem ifrån sig. Men främst infinna sig äfwen de, som, Pietister [16]) till parti, anspråksfullt wänta, att först af hwarje pastor blifwa bemärkta, få företräde och dragas till hans hjerta. Bland deßa äro menniskor, som måste luttras, bättras och ändras, om hwilka man med skäl kan hoppas det bästa. Derföre måste de äfwen finna ett wänligt öga och genswar hos ett faderligt hjerta. Men ibland dem äro ock odrägliga, förtwiflade, omöjliga menniskor, som ju längre ju mindre behaga, — ju längre desto mera bereda förlägenhet åt den pastor, som åt dem anförtror sig, gerna wilja spela hans förtrogna, taga parti för honom, så länge han kan göra det för dem, och giftigt sticka honom, när han ej län=

gre kan det. Och för deras skull krydde den nya pastorn sin wänlighet och kärlek mot dem, som närma sig, med det wärdiga allwaret af en uppriktig, öppen tillbakadragenhet — en "uppriktig, öppen tillbakadragenhet", säger jag, emedan man till slut på det wänligaste, oförställdaste wis kan uppenbara grunden och skälet till tillbakadragenheten. — Stundom närma sig just de bästa församlingsledamöterna sist till pastorn. Det är icke rätt, att så är; de "bästa" fela deri; men det är så, och så går det till. Trots deras skygghet måste pastorn på dem göra afseende, innan han känner dem; och emedan det plägar wara för dem icke blott en harm, utan äfwen en förargelse, om pastorn ansluter sig till de för dem wälbekanta pietisterna af folket, om hwilka wi redan talat; så måste han redan för deras skull wara sen med sitt förtroende. Jemte de omnämnda "bästa" komma till slut äfwen de sämsta. Så dåliga de äro, weta de dock, just de framför andra, att det icke är något bewändt med partimenniskans christendom. Lemnar sig en pastor åt dem, så förlora de i förwäg äfwen det personliga förtroendet för honom, då de redan för längesedan icke hysa något förtroende för hans embete. Derföre ware pastorn äfwen för de sämstas skull sen med sitt förtroende. Kanske kan man i följande ord sammanfatta hufwudgrundsatserna för ett rigtigt bemötande: "Gör dig icke lätt och minst strax i början förtrolig och till kamrat med en församlings-

bo. Glöm också i ditt enskilda lif icke, att du skall wara herde för alla dina får. Du är en menniska, som andra, du behöfwer personlig kärlek, och skall äfwen finna den, lita derpå; du skall säkrast och ljufwast finna den, ju mindre du derefter jagar, ju mera du är helt och hållet pastor. Närma dig öfwerhufwud alla endast som embetsman, i embetsärenden, med embetets nådeförmån; all personlig kärlek utgjute sig i din närwarelse i embetet, så att du wisar dig som den hjertligaste wän, när du kommer i Jesu och själarnes ärenden. Stå som biskop, som herde, wäktare, wårdare öfwer alla och lemna icke din ståndpunkt, på det du i sinom tid må närma dig alla och hwar och en, och kunna wara allom allahanda. Uppför dig så, att ingen för den förkärleks skull, som du wisar den ena eller andra, blir dig gramse och i nödens tid för dig tillsluter sitt hjerta. Uppför dig så, att alla ju längre deß mera kunna tro på din kärlek, din kärleksfulla wishet, din kärleksfulla, wisa, starka manlighet och herdewärdighet."

39. Af deßa allmänna reglor får en pastor ledning till wishet i uppförandet för speciella fall. Den som iakttager dem, finner det rätta uppförandet mot wälmående och fattiga, hwilket ofta fattas. Att närma sig de behöfwande och fattiga är obeqwämt och obehagligt för pastorn, för den nya, isynnerhet för den unga, som sjelf gerna will njuta beqwäm-

ligheten och lugnet af ett lyckligt lif. Deremot är det angenämt för den, som gerna will wara lycklig, att närma sig till den rika och lyckliga, och för den angenäma, behagliga känslan, som kommer med den lyckliga, anser man honom gerna äfwen ega inre lycka, frid och en rätt anda. Derför wakte sig en ung själasörjare, isynnerhet i början, då alla intryck werka öfwerwäldigande. War sen med ditt förtroende mot rika som mot fattiga! — Äfwenså är det med en själasörjares uppförande mot dem, hwilka det goda ryktet om sann fromhet föregår, äfwensom mot renommerade, grofwa syndare. Ingen må mottagas som ett helgon eller en fullkomlig. Af pastorns uppförande skall hwar och en kunna få eggelse till ett "framåt" och en uppmuntran att jaga efter det mål, som ännu icke är wunnet. Wänlig, broderlig wördnad förenas ganska wäl dermed. Erkännande och kallelse till ett heligt framåt kunna smälta ihop — båda sammanklingande förstås lätt af den, som sjelf är genomträngd af det apostoliska ordet: "Men jag jagar derefter." — Lika mycket riktes äfwen pastorns uppförande mot grofwa syndare på målet. En själasörjare ser i hwar menniska, som närmar sig honom, en candidat till det ewiga lifwet, mellan hwilken och ett helgon icke är annan åtskillnad, än den underbara tid och stund, då han började blifwa bättre. Men denna tid och stund kan ännu komma för hwarje lefwande. Då

en själaförjare wet det, så behandlar han hwarje syndare, som nalkas honom, med fullheten af den kärlek, som icke gillar, rättfärdigar eller ursäktar någon synd, men ännu alltid hoppas och beder för hwarje syndare. En oförmodad tystnad, der man wäntade en straffpredikan, — ett owäntadt bemötande af den, af hwilken man för samwetets skull äfwen kunnat hålla tillgodo en skarp stränghet, — godhet ifrån en man, i hwars hela lif och uppförande man är böjd att se en förkroppsligad predikan, hafwa ofta äfwen werkat på sådana, om hwilka man upphört att hoppas. Det är i allmänhet i sitt mått sannt; det är dubbelt sannt för en pastors första dagar, under hwilka mycket kan ernås, som sedermera ej kan winnas.

40. Wälgörande och uppmuntrande för alla werkar hos en ny pastor den i ord och uppförande uttalade förutsättningen, att ingen sockenbo försmår det goda och den rätta wägen, att icke ond wilja, utan orsaker af mindre förskyllan, dittills hindrat framstegen. Det är nedtryckande och hämmande, om mißtroende på förhand råder. Wäl finnes öfwerallt en nog ond wilja, men då man icke wet, hos hwem den är, och då ett twärt bemötande ej är tillräckligt att känna den; så är det ingen list, utan mensklig sanning och klokhet, att behandla alla med förhoppning, tills man får en större

och kanske en wederläggande erfarenhet. För att börja hwarje werksamhet är förtroende nödigt, och språket: "Kärleken hoppas allting" har sin naturligaste plats wid början af en löpbana. Det förstås, är detta hopp icke ogrundadt, — icke utan åtskillnad, — icke sanguiniskt, — icke byggdt på det menskliga, utan på Guds nåd, så står det rätt wäl tillsammans med menniskokännarens wäntan, att äfwen i den nya församlingen finna den breda wägen mera trampad. Ju mera fulländad mannen och själaförjaren är, desto fredligare och lättare försonas hopp och fruktan, tro och mißtro.

II.

Bered dig, att länge stanna qwar.

41. Alla menskliga förhållanden äro ofullkomliga, och ingenting uppenbarar sig lättare i nya förhållanden, än denna ofullkomlighet. Emedan nu de nya pastorerna icke beredt sig derpå, så blifwa de ofta ganska öfwerraskade och nedslagna öfwer det nya pastoratets, församlingens, husets, inkomsternas ofullkomligheter och brister. Innan de gjort sig tid, att inom sig försona sig med och finna sig i sin belägenhet, — under det de känna, att hemlängtan efter de för=

ra förhållandena beherrskar dem, att de ännu icke blifwit wana o. s. w., med ett ord redan i aldraförsta början mista de tålamodet. De förklara ofta, hwad som låter så löjligt för de erfarnare, att de icke länge wilja förblifwa på det nya stället. De betänka icke, att deras stannande och bortflyttning icke ens står i deras egen magt, eljest skulle de ju genast resa sin wäg. De betänka icke, att ingenting kan förändras genom det osannolika pratet, så litet som någon kan krypa ur skinnet, så gerna han wille det. Det är en omanlig, barnslig lystnad efter beqwämlighet, hwilken lemnar det wittnesbörd, att man icke will hwad man bör, — att man icke begriper den höga tanken: herdekärlek, — att man har sökt sig sjelf, icke embetet och Guds rike, om man så synnerligen suckar och smägtar under hemsjukan efter jordisk maklighet. Man förjage sin klagan genom insigt af sin synd och bedje Gud och i tysthet äfwen den nya församlingen om förlåtelse för en så kärlekslös längtan. Utan twifwel skulle det mycket nedstämma församlingen och hindra en herdes werksamhet, om det kunde märkas, huru oförnöjd och otillfreds han wore med sin nya ställning.

42. I stället för att öfwerlemna sig åt betraktelsen af befintliga brister och olägenheter, betrakte man heldre det sig infinnande mißnöjet som en anfäktelse. Har man öfwerwunnit detta, så har man fått styrka att lösa den uppgift, som man öfwerta=

git. Men för att öfwerwinna den, föreställe man sig rätt lifligt, att man icke lefwer, för att hafwa det jordiskt wäl, utan för att tjena Herran och hans rike. Man påminne sig, att man icke i något lefnadskall så helt och hållet och i sådant mått förmår detta, som i det andliga. Man glömme icke hwad församlingarne äro, hwad som bör göras för dem och af dem, — och att allt bör tillfalla dem och att de sjelfwa skola blifwa allt genom sin herdes tjenst. Den höga kallelsen, det stora answaret wäcke ur det sjelfwiska mißnöjets qwäljande dröm, sporre till embetsarbete, för hwilket man förgäter det egna! — Man göre för sig rätt klart hwad man bör; man öfwerwäge rätt noga hwad man förmår; man besłute sig, att troget och tåligt jaga efter det skarpt uppfattade målet. Man ware endast betänkt på att winna hwad man bör, men qwälje sig icke att räkna ut, huru lång tid dertill behöfwes. Man lofwe ej under något wilkor, att stanna ett bestämdt antal år; men man wägre ej att gifwa detta löfte af lust att flytta. Tiden komme icke i beräkning. Så länge Gud will, göre man stilla och troget hwad Gud will. Hans wilja läre man känna i sin kallelse, honom offre man glad sin egen wilja, honom egne man alla sina krafter. Wår tid står i hans händer. Han wet, när det för oß på hwarje ort är afton. Han gifwer tålamod till deß det är afton.

III.

Uträtta hwad som ligger på; låt det andra komma till dig.

43. Ingenting är wanligare, än att nya pastorer på en gång wilja förbättra allt eller åtminstone taga för sig och förbättra för mycket. Då begynnelsens modlöshet är förbi, så uppenbarar sig hos många pastorer begynnarens mod, ja öfwermod. Emedan man tager uppgiften för lätt och öfwerskattar sina krafter; så företager man sig, att med storm eröfra. Man griper sig för häftigt an, — och följden är, att man hastigt måste tröttna och gifwa efter. Man syßelsätter sig med för mycket och mångahanda på en gång och tillika, då måste man snart låta en hop påbörjade saker ligga. Så mycket man gjort för mycket, så mycket måste man sedan göra för litet. Det uppwäcker inwärtes en förlamande och utskämmande känsla af wanmagt, och i församlingen det rättwisa omdömet, men som är ganska hinderligt, att pastorn är en nybörjare och icke förstår sin sak. Dermed är trängtan efter stor werksamhet dyrt nog betalt. De lagrar, som man redan hade — i tanken, äro förtorkade, innan de

mognade, och det bästa i saken är, att den döden wärda fåfängan har fått en dugtig dödsstöt.

44. Den som ej will göra intryck som en nybörjare, han ware en nybörjare. Ehuru full af ifrig trånad att winna målet, förgäte man icke, att de bästa fotgängare i början af en resa göra korta dagsresor och gå långsamt. Så styrkes efter hand kraften till större ansträngning och uthållighet. Den som derföre är klok, den ställer så till, att han, i stället för att snart nödgas upphöra, kan göra ju längre desto mera. En sådan början erkänner och wärderar folket snart och tilltror en sådan börjare hastigt skicklighet och mästerskap, hwari det ocksä icke mißtager sig.

45. Enligt deßa grundsatser gör en ny pastor i början endast det nödwändiga och anwänder all flit, att göra allt rätt och rigtigt efter måttet af förhållandena. Innan han är fullkomligt mästare öfwer det nödwändiga, företager han sig icke något annat. Det arbete, som han gör, blir han herre öfwer; men han låter sig mera deraf sökas, än han söker det. Han låter det komma till sig. Genom sådan långsamhet lär han allt bättre känna sin terräng, — och under det han steg för steg går framåt, är hans gång riktig och säker och han behöfwer ej lätt taga ett steg tillbaka. Det ena onda efter det andra blir afhulpet, den ena segern efter den andra wunnen, — och ju obemärktare allt kan gå för sig,

ju natur- och sakenligare är hwarje framsteg, ju mindre synes han framtrugad, desto ostördare går han widare. Småningom ser då folket i werket mästaren. Ännu innan fiendernas motstånd funnit ett godt tillfälle, blir man befunnen pröfwad. Men huru mycket en sådan bepröfning hjelper, det erfare man, för att kunna rosa det.

46. Denna försigtiga, men wälsignelserika framfärd iakttage man isynnerhet i *själawården*. Man må icke tro, att något medel finnes, att straxt i början säkert och hastigt lära känna församlingen. Methodiska besök [17]) uppmana äfwen folket till en method. Will du lära känna det methodiskt, så skall det weta att methodiskt försticka och gömma sig. Det skall dermed lätt winna sitt ändamål, men du desto swårare ditt. Derföre lägg bort methoderna och fasthåll i förwäg den grundsatsen, att hela själasorgen är *casuell*. Wänta på tillfällen och grip dem. Menniskorna pläga wäl äfwen wid deßa icke blotta sig. Men de tillfällen, då en pastor har att i embetet närma sig sina sockenbor, pläga dock wara af den art, att hjertat mer än annars öppnar sig. Dertill kan en pastor lära mycket genom en enkel betraktelse af sin församlings allmänna förhållanden och studera sig in i sin arbetskrets och deß egenskaper. Utan att mycket löpa och fjeska, då han gör sig sällsynt, skall han på detta wis snart nog lära känna sin församling och deß enskilda medlemmar. Snart nog

ſkall han komma i något förhållande till andra, snart nog ſkall han blifwa ſitt folks andliga medelpunkt, — och beröringarne blifwa i all ſtillhet allt oftare och innerligare, banden ſkola allt talrikare och innerligare knytas. Det ſkall wiſa ſig, att ingen menniſka werkar ſtillare och allmännare, ingen menniſka mera i det förborgade och dock offentligare, än en paſtor, ſom går inom ſitt kalls gränſor.

47. Detta ſlags werkſamhet har det äfwen med ſig, att man i predikningar icke genaſt på förhand talar ſom ſjälaſörjare och caſualiſt [18]). I allmänhet är okunnigheten i begynnelſetillſtåndet ett företräde, ſom en paſtor bör begagna med bäſta förſtånd och ſamwete. Han har intet omdöme öfwer ſin förſamling, kan ej hafwa något, will ockſå i hwarje fall icke bilda något ſkeft omdöme, och behandlar den derföre ſå länge ſom möjligt ſå, ſom man enligt Skriften måſte anſe och behandla alla menniſkor, äfwen dem, ſom man icke känner, nämligen ſåſom dyrt köpta, herdeembetet behöfwande ſjälar. Så predikar han då äfwen bättring och återlösning i allmänhet. Han bygger på de ſpråken, att Gud bjuder alla menniſkor i alla werldens ändar göra bättring, att han will, att alla menniſkor ſkola frälſte warda o. ſ. w. Kommer tid, kommer råd och anledning nog, att blifwa caſuell och ſpeciell. Det ges naturligtwis fall, då man genaſt i början ſer klart, måſte ſe, ja känner ſig twungen och nöd=

sakad, att aflägga ett wittnesbörd, trots det, att man knappast inkommit i församlingen. Men sådana fall förswara sig sjelfwa inför de förståndiga, och andras omdöme har ingen wigt. Men i allmänhet förstör den för kommande tider sin aktning och werkan, som för tidigt blir casuell och speciell. Han kunde naturligtwis icke träffa det rätta, blef löjlig, — och dermed förstör hwar och en för sig för en lång tid. — Det är wißt så, att predikningarne blifwa intereßanta, intagande och werksamma, om de lämpas efter den församlings förhållanden, som bör anslås. Men det är nu så, att man ej till en början kan predika så. Derföre spare man äfwen det goda winet till sist och fröjde sig, om man blott ju längre desto mer förwandlar watten i win, icke twärtom win i watten!

48. Det ges ett sätt, att genast i början få åtminstone en ytlig kunskap om församlingen, — ett sätt, som man wäl icke får helt och hållet öfwerskatta, men som icke desto mindre är nog wärdt betraktelse och behjertande, för att här nämnas. Det består nämligen i att studera eller inrätta ett noggrannt familjeregister [19]). Ett sådant innehåller en tabellarisk öfwersigt af namn, födelse-, dop-, confirmations-, wigsel- och dödsdagar, äfwensom de hufwudsakligaste tilldragelserna för öfrigt i en familj, och deß medlemmars borgerliga och sedliga lif. Den inrättas efter boningsort och i städerna efter hus-

nummer, och derwid antecknar man äfwen nattwardsgångar likaledes familjewis, så att det kan tjena till att supplera familjeregistret. För den, som icke är församlingens herde, äro sådana register af intet wärde; men pastorn lär att *ganska högt* wärdera dem. Man lär icke blott till en wiß grad känna församligen wid läsningen och ännu mera upprättandet af ett sådant register; utan det är äfwen ett stort understöd för pastorns minne och bedjande åtanke, att ej nämna andra fördelar, som man deraf har, då man utger dop-, confirmations-, wigsel- och dödattester. Är det nödwändigt, att göra sådana nya kyrkoböcker (och i många församlingar torde det wara nödigt), så ger detta wißerligen mödosammare, men sedermera ganska nyttiga arbete ett förträffligt tillfälle, att kalla för sig husfäder och med dem genomgå deras familjer, deras namn o. s. w. På detta enklaste wis gör man bekantskap med församlingens medlemmar.

49. *Förtroende* å församlingens sida behöfwes och dertill ganska mycket för en herde! Men just emedan man blott kan tro på dem, som bewisat sitt wärde, är det naturligt, att man icke kan fordra eller wänta förtroende, innan man wisat hwem man är. Derföre lägge man sig winn om, att det wisa. Men det sker, om man redligt och enfaldigt gör hwad som fordras, och wid alla tillfällen bewisar, att man icke will något annat, än göra allt till

församlingens bästa. Förtroende kan aldrig winnas omedelbart, utan endast medelbart. Medel dertill är arbete, kärleksarbete, troget, tåligt kärleksarbete. Förtroendet är icke ögon- och syftemål, utan Guds rike och deß rättfärdighet. Det är derföre ett owärdigt lycksökeri, om en ny pastor för hwad pris som helst söker att winna förtroende. Gudsmänner önska sig förtroende, göra hwad som kan wäcka förtroende, men de löpa icke derefter, utan wänta derpå. Det kommer på detta wis wanligen äfwen förr och warar längre, om det en gång finnes. Men här heter det: "Uträtta hwad som ligger på; låt det andra komma till dig."

50. Hwarje pastor skall och måste önska, att uträtta så mycket som möjligt. Men då han wet, att han sjelf endast är en factor till denna product; då han icke wet, om de andra factorerna dertill skola finnas; då han wet, att Gud icke behöfwer honom för sitt rikes förökande, och han icke wet, om Gud skall begagna och wälsigna honom i det af honom önskade måttet; då han wet, att hans första mål är hans egen salighet, och icke wet, om icke mycken framgång wore skadlig för hans själ; så lofwar han sig icke hwad han önskar, utan han arbetar blott så, att han fyller sin plats, att det icke är hans fel, om ej det, han önskar, winnes. Det öfriga hemställer han i bön och suckan åt den, som äfwen i sina förborgade rådslag och mörka skickelser

är och blifwer kärleken. "Han gör hwad som ligger honom uppå; det andra låter han komma till sig."

IV.

Skona din företrädare och dina efterföljare [20]).

51. Den, som haft tillfälle att umgås med pastorer, som nyß tillträdt, bör weta huru illa stämda de wanligen pläga wara mot sin företrädare. Han har ingenting gjort, han har tagit fel och måste wara skulden till allt ondt, som finnes i församlingen och i förhållandet till densamma. Hwarje tillgifwenhet för honom, som här och der, om också endast ganska skyggt och tyst, ger sig tillkänna, har han förwärfwat sig genom sitt felaktiga, efter menniskogunst sökande utförande af embetet; hwarje ogynnsamt omdöme, som låter höra sig, har han förtjenat. Och den inre obenägenheten qwäljer det arma hjertat, så att det wid hwarje gifwen anledning öfwergår i ord. Det kan wäl äfwen hända, att man med wåld drager fram tillfället, om det icke will komma. Derwid är det då lika mycket, till hwem man talar, om till förtrogna wänner, eller till sockenbor, som dock med

skäl kunna behålla en wiß pietet mot sin fordna herde. — Nu är det wißt sannt, att mången har haft en företrädare, som det wore synd att rosa, hwars aktning hos församlingen hwilar på syndig grund, för hwilken endast den honom lika obotfärdiga syndaren kan behålla pietet och benägenhet. Men ofta har företrädaren warit en redlig man, ehuru icke fullkomlig. En sådan borde man skona. Och ofta är det endast afund öfwer företrädarens afgjorda och öfwerwägande förträfflighet, som fyller hjerta och mund med klagomål. Då skulle man försöka, att utrota afunden genom kärlek, ty det ges intet bättre medel emot afunden, än kärleken (en paradox, men en sann), och man borde kasta sig om halsen på den, som icke har beredt sin efterföljare något obehag genom annat, än sina gåfwor och sin dygd. — Ack, det kastar ett så dåligt ljus på den nya pastorn, om, att döma efter hans ord, den bättre tiden först har begynt med hans ankomst, och före honom endast mörker betäckte församlingen. Deremot är ett otillgjordt, redligt erkännande af företrädaren någonting skönt att winna hjertan! Det måste wara ett ädelt och rättsinnigt hjerta, som man wißt äfwen gerna möter med förtroende, och hwilket icke blott finner det lätt, utan äfwen naturligt och älskligt, att erkänna och prisa företrädarens dygd. Om mången ny pastor wißte och insåge, huru mycket längre han kunde komma genom att erkänna det goda, än ogilla

det lastfulla hos företrädaren: så skulle han på helt annat sätt draga i strid mot sin själs afundsfulla högmod, och Herren skulle rädda honom från synden och synden smuts. — Skona din företrädare, du skonar dermed ditt samwete, ditt eget anseende hos församlingen, din werksamhet!

Blifwe detta en ny pastors oförgätliga regel!

52. Om man nu äfwen lätt kan förstå den första hälften af denna paragrafs öfwerskrift: "Skona din företrädare"; så är det dock annorlunda med den andra. "Skona din efterträdare", tyckes icke hafwa någon betydelse. Men det tyckes endast så. Känner man också icke efterträdaren till namnet, har man också icke för ögonen något werk af honom, någon af honom afslutad werksamhet, mot hwilken man kan försynda sig och derigenom göra honom sjelf ondt, ifall han ännu skulle lefwa; så kan man dock genom att gå på utan alla considerationer mycket inskränka efterträdaren, han må wara hwilken som helst [21]). Mycket ligger inom en pastors befogenhet, wid hwars utöfning afseende på efterföljaren och Apostelns ord: "Jag har magt till allt, men det är icke allt nyttigt", borde leda honom. Den som t. ex. i något afseende kan göra mer, än en annan, än kanske hans efterträdare kan göra, han måste wäl öfwertänka, om det icke är bättre för församlingar, att se sina pastorer handla i enighet, än wara ett wittne, huru företrädaren öfwerträffar

efterträdaren. Om ett ringare mått af arbete kan göras med olika gåfwa och på olika sätt, men med samma flit och allwar, skall i det hela mera wälsignelse winnas, än om den ena gör sig gällande framför den andra. Der har dock den olika gåfwan sin werkan, utan att störa en annan; här blir församlingen förledd att wälja och förledd till en mensklig, mestadels icke paßionsfri öfwerskattning af den ena framför den andra. För att gifwa ett exempel, wilja wi en gång ponera, att en pastor hade en stor grad af kroppskraft, förmedelst hwilken han wore i stånd att predika sex gånger i weckan. Kraft gör lust, och så ginge han till werket, obekymrad om äfwen hans efterträdare kunde göra detsamma eller icke. Skulle man icke nödgas tadla detta förfarande? — Något helt annat wore det naturligtwis, om ett dagligt predikande genom särskilda omständigheter en tid erfordrades. Detta skulle rättfärdigas af omständigheterna. Och om deßa omständigheter fortfore under efterträdarens tid, så kunde man icke tadla företrädaren.

Många sådana fall gifwas. En from man handlar så, att han, så mycket på honom ankommer, hwarken närwarande eller frånwarande blir någon anstötlig. Betänkt på församlingens sanna bästa, söker han icke på något wis att förhäfwa sig. Han tänker sig alltid som länk i en kedja, — och, som fallet mest plär wara, som en länk, som står emellan

andra. Hans mening är, att på det nyttigaste sätt arbeta efter företrädaren och före efterföljaren. Likasom han sjelf gläder sig, om hans företrädare har lemnat honom anknytningspunkter; så söker han äfwen att göra det lätt för sin efterträdare, att träda i hans fotspår. Så mycket på honom beror, sträfwar han, att man så litet som möjligt må sakna honom personligen. Han önskar, att hans wälgerningar måtte wara förborgade redan för sammanhanget med företrädaren och efterträdaren, han begär ej att blifwa offentlig; det är honom nog, att Herran ser det. — Ginge det, som han önskade, så skulle ingen flyttning, ingen pastors död lemna en lucka, han skulle föra det derhän, att hans församlingsbor måste säga: "Hos oß har sedan mannaminne blott på in- och afflyttning eller på liken märkts, att embetet kommit i andra händer."

Detta yttra wi här, emedan nybörjare mest synda deremot, och dock lika litet i sin lefnadsålder som i någon annan omständighet hafwa någon garanti derför, att de icke så snart skola få en efterträdare.

V.

Ordna genast i början allt i afseende på ditt yttre lif.

53. En pastor öfwertager i wår tid genast wid tillträdet till embetet en hel hop yttre rättigheter och pligter. Det wet han. Derföre är det wäl, om han genast i början skaffar sig den fullständigaste och noggrannaste kunskap derom. Det är någonting obeqwämt och för känslan sårande, att genast fråga efter sina gränser, efter sitt område, efter sina rättigheter och pligter. Och dock är det naturligt, att man, då man öfwertager, ja, om möjligt, förrän man öfwertager dem [22]), lär att känna dem så noga som möjligt. Äfwen finner man det likwäl wara mest paßande, att genast i början noga undersöka detta, så obehagligt och widrigt det än kan wara; och att först efter tillträdet wid förekommande fall göra efterfrågan, ger anledning till det omdömet, att man warit obetänksam wid ansökningen. Och dock är det tecknet på en man, att wara herre öfwer sitt kall, hwilket är omöjligt utan att känna deß gränser och område. — Det kan lätt hända, att ett noggrannt utforskande af rättigheter och pligter för

till mången oangenäm undersökning, till mången inweckling, mången collision, mången anstöt, mången ledsamhet. Men det är i alla fall rådligare, om ledsamheter måste uppstå, att man har dem genast, emedan naturligtwis mera tid blir öfrig att glömma och förlika, än om man spar det oangenäma. Har man också i förwäg förargat och aflägsnat från sig den ena och den andra, så kommer han dock mest tillbaka, när det blir uppenbart, att man förblifwer i det goda samwetets lugn och opartiskhet och icke låter störa sig i kärlekens utöfning icke ens af dem, som tro sig förolämpade. Ja den, som hade mod att i början stöta emot, för att sedermera behålla en desto ostörbare frid, får allt mer och mer sin sinnesstämnings förträfflighet erkänd. — Men dock måste en förträfflig sinnesstämning finnas förut, och äregirighet och girighet få ej wara driffjedrar, för hwilkas skull man genast i början stöter på andras intereßen.

54. Med det redan sagda står det i sammanhang, att man genast i början bör skaffa sig full reda på de skriftliga arbeten, som man enligt en gång bestående ordning har pålagt pastorerna, för att understödja de werldsliga myndigheterna, eller hwilka äro nödiga för en ordnad kyrkostyrelse. En noggrann kalender på de periodiskt återkommande arbetena, ett punktligt utsättande af de terminer, på hwilka de måste afsändas, hänge till beständig påminnelse på ett ställe i rummet, som man ofta nal-

kas. Just emedan dessa saker till stor del äro ledsamma och oangenäma, just emedan hwarje skrifware kan göra dem lika bra och bättre, än pastorer; bör man göra sig dermed wäl förtrolig och så fort som möjligt göra dem undan. Dock göre man dem ej undan, för att hafwa gjort dem och kunna glömma dem. Att med flit glömma dem kunde hämna sig genom nödwändigheten, att nödgas oftare företaga dem. Hastigt må man göra ifrån sig dem, dock med tillbörlig uppmärksamhet och ett troget bewarande i minnet! Ulspegels sätt, att på bergen löpa upp till toppen och sedan titta efter dem, som komma efter, är i dessa ting lätt att efterfölja och ganska rådligt. Man läre genast i förwäg fullständigt känna det rätta sättet för detta s. k. embetsskrifweri, så att man må hafwa det bakom sig. Gör man icke detta, så kan man göra sig mycken onyttig möda, mycken ledsamhet och obehag. Ty det är notoriskt, att dessa ting desto swårare lyckas, ju mindre man lär känna dem, att många, som en skicklig arbetare fullbordar på en half timma, kunna öda bort halfwa, ja hela dagar, om man ej rätt behandlar dem, — att de, en gång mißlyckade, liksom små fel i räkningen, kunna på det erbarmligaste pläga en lättjefull och slarfaktig arbetare. Likasom ett gyckel af en ond ande, förfölja de mången pastor hela lifwet igenom, emedan han icke från början lärt, att göra dem lätt och hastigt.

En pastor måste jag råda, att lära känna sitt registratur (sin kyrkobok) och, om det behöfwes, ordna det. Det är ett swårt arbete, att ordna ett äfwen måttligt registratur. Mången skön dag går åt, att ordna fasciclarne, skrifwa rubrikerna, och göra ett repertorium och alfabetiskt register öfwer de enskilda handlingarne. Men man anwänder endast en gång denna möda och njuter sedan deraf under hela sin embetsutöfning. Ty att fortsätta och bruka ett ordnadt registratur, är en lätt möda. Att deremot fortsätta och bruka ett oordnadt, är ett obehagligt arbete. — Intet spar mera tid, än att en gång noga och fullkomligt känna och wara herre öfwer sitt registratur [23]).

55. Många skriftliga arbeten t. ex. räkningar öfwer fattigwården, kyrkans, skolans caßa o. s. w., tillhöra icke pastorn såsom oeftergiflig pligt, utan man ser endast gerna, om han påtager sig dem [24]). Derfarna pastorer, som icke hafwa nog i de medel, som det heliga embetet erbjuder dem att inwerka på folket, emedan de icke känna dem, tro sig trygga sitt inflytande på församlingen [25]) genom att öfwertaga sådana arbeten. Och dock är detta inflytande, äfwen om det winnes, icke stort, icke waraktigt och får ej ens tack. — Skolmästaren kan wißt lika lätt som pastorn göra deßa arbeten. Den wälgerning, pastorn dermed bewisar församlingen, är blott ganska ringa. Men stor tid åtgår ofta derför, som beröfwas

det heliga embetet. Att icke räkna, i hur mångfaldig beröring han derigenom kommer med werldsliga myndigheter, hur ofta dylika arbeten förkastas och bekrittlas, för att låta de pastorer, som gjort dem, känna den werldsliga öfwerlägsenheten, hur ofta de gifwa anledning, att man kommer i strid med pastorerna och derigenom retar deßa till en owärdig bitterhet; — redan för att bespara sig sjelf syndiga rörelser, bör en pastor öfwerlemna slika arbeten åt dem, till hwilka de höra, och söka göra sig så oberoende som möjligt af timliga göromål. En prest göre sitt kall, andra embeten lemne han åt andra och ware icke siken efter ett beröm af att wara en god affärsman [26]). Ty detta ros är ringa: intet studium af theologien, ingen wigning behöfwes dertill: det angår i sjelfwa werket icke kyrkan och deß tjenare och tillhör med skäl dem, som för sådant äro i werlden och hafwa sitt embete.

Rätt skönt säger derom Balduin:

Omne ministerium suum habet locum et quasi circulum, intra quem continetur, ne vagae sint ejus expeditiones, sed certo hominum generi prosint. — Intra cancellos muneris sui se contineant ministri verbi! Ἀλλοτριοεπισκοπὴν prohibuit Dominus! Luc. 22, 25. Si ministri verbi in domo domini, quae est Ecclesia, versari debent, non versentur in republica, seu in foro politico, alterum pedem in suggestu, alterum in curia habentes; non dictent magistratui leges forenses, non cudant consilia politica,

non procurent bella, non gubernent tota regna et provincias. — In genere et in thesi de causis quoque criminalibus judicium ferre possunt, ut quod homicidae sint occidendi, immorigeri liberi puniendi, adulteri tollendi; idque non fit praeter officium ministri, cum verbum Dei ad omnia, quae sub sole fieri possunt, se extendat, ideoque olim sacerdotibus in specie praeceptum fuit Deut. 17, 8. Sed facti praesentis examinationem et theseos ad hypothesin applicationem *merito committunt magistratui. Sic litigare in foro* etiam ob alienationem bonorum ecclesiasticorum a ministrorum officio alienum est; ideo praefectis aerarii committi debet, *ne ministri a laboribus sacris avocentur et aliorum in se concitare odia cogantur.* Idcirco legibus Imperatorum etiam clerici ab actionibus publicis in curia exemti sunt et *absurdum esse dicitur clericis, immo etiam opprobriosum, si peritos se velint etiam ostendere disceptationum forensium* etc. etc.

Handlar en pastor genast efter sådana grundsatser, så wänjer sig församlingen snart derwid och finner sedan deri mycket godt. Har äfwen företrädaren häri följt en annan praxis, så behöfwer man icke deri följa honom, emedan i detta stycke icke åstadkommes något mißnöje med hwarken honom eller den kanske annorlunda handlande efterträdaren och folket dock ändteligen på ett exempel märker, att det har sin pastor för annat, än skrifweri, och att det icke får mäta eller

skatta honom efter sådant. — En pastor skall hafwa uppsigt öfwer deßa arbeten, men göra dem skall han icke.

56. Till ordnandet i början hör äfwen, att en pastor skall genast göra för sig klart, hwem han är under=, bi= eller öfwerordnad, och hwilka rättigheter åt alla deßa sidor tillhöra honom. Då han detta insett, rikte han äfwen derefter sitt uppförande. Han ware hwarken kamrat med sina öfwer= eller underordnade. Han ware under ödmjuk enfald de förra lydig, såwidt Herrans ord tillåter, — och ware för de sednare en wänlig och mild förman. Han ware mot sina underordnade så, som han önskar, att hans förmän skola wara mot honom. Tycker han ej om, att alltid endast blifwa beherrskad, isynnerhet af andliga förmän, — önskar han innerligt, att, i stället för den tywärr för deras ställning nästan oundgängliga kanslistilen i judicia ecclesiastica magistratuum territorialium, förnimma fromma och wisa fäders och biskopars faderliga ton; så förtjenar han också icke sitt öde genom den ton, som han anslår mot underordnade. Han låte ingen taga ordet ur sina händer, der det tillhör honom; han spele icke kamrat med klockaren och orgelnisten; han dricke ej brorskål med dem; men han ware faderlig, wänlig, broderlig, förekommande, hjelpsam och må icke försmå, att genom en bön få hwad han på detta wis gerna, men med stränga ord endast ogerna bekommer

och winner. Korteligen, han ware pastor och aldrig herre och lemne åt de werldsliga myndigheterna det werldsliga imperativet, då hans befallning och hans ords kraft ju endast står honom till buds.

VI.

Ställ dig i sällskapslifwet genast i början rätt och så, att du alltid kan gå framåt.

57. Såsom sakerna nu stå, lider det intet twifwel, att ju prestens embete ger mesta anledning till allmän utbildning. Under det juristen, läkaren m. fl. gå inom trångt begränsade lefnadssphærer och genom sina embeten på wißt sätt twingas till ensidighet, föres presten genom sitt embete till att betrakta menskligheten allmänna intereßen, och det blir honom möjligt att deltaga i hwarje rörelse af det andliga lifwet och wißt mera än andra stånd. Deraf kommer det äfwen, att nästan i hwarje fack af menskligt wetande andliga dilettanter utmärkt sig, och just deraf kommer det äfwen, att man gerna ser presten i sällskap, och af honom wäntar upplifwande och wederqwickelse. Det är — i synnerhet i de smärre städerna, der familjer af högre bildning sällan finnas — en nä-

stan allmän fordran och wäntan af den tillträdande pastorn, att han skall wara umgängsam. Är han det, då har han de såkallade förnämas och bildades aktning och bifall, hwilka då kanske, för att göra den angenäma sällskapsmannen en artighet, gå i kyrkan en eller några gånger om året. Är han det ej, så har han wanligen — åtminstone i början — att fördraga de förnämas owilja.

58. Nu är det intet twifwel, att det i werlden äfwen kan gifwas sällskaper, der ärbarhet råder, der den högtlofwades namn nämnes med wördnad, der en prest kan infinna sig, utan att nödgas lemna hemma andaktens stämning och sitt heliga embete, hwarifrån han aldrig bör skiljas. Det är också intet twifwel, att en prest bör infinna sig i sådana sällskaper, om han dermed icke försummar någon embetspligt, någon sjuk, någon underwisning, någon beredelse till predikan o. s. w., om kärleken till Herran och hans församling icke för honom till något bättre — om han icke — särdeles till ett dåligt exempel i wåra dagar; — åsidosätter familjelifwet och sina barns uppfostran[27]). Men — detta slags sällskap äro sällsynta, ganska sällsynta. Sällskap af motsatt art äro wanligare, ganska wanliga. — Då nu en prest icke genast kan känna de offentliga sällskaperna i sin nya bostad, och han wanligen derom får en partisk underrättelse, så är det det rådligaste, att åtminstone i början afstå från del-

tagandet deri, tills han på annat wis nogare lärt känna sin omgifning.

Man stöter wißerligen, då man icke beswarar wanlig höflighet, afwisar bjudningar o. s. w. Men det är också intet tecken till ett lif i gudomliga ting, om man redan genom den tanken, att wäcka ondt tal, föres ifrån den wishet och den consequens, som nu en gång anser allt som medel för embetets ändamål. Att uppfylla sitt embetes pligter, att lefwa så, att man icke hindrar sig sjelf i loppet, det är det förnämsta. Man bör ej lätt taga ett steg i ett sällskap, utan att wara öfwertygad, att man icke måste taga ett steg tillbaka. Man bör icke uppföra sig owänligt, utan wid alla tillfällen så, att man blir fri från de ofta så störande bjudningarne till sällskaper, att man blir fri från förhållandernas twång, att hwarje närmande i fri kärlek kan erkännas! — Gifwe Gud, att man i början hade så mycket mod! Man skulle dock finna likasinnade! Man skulle icke blifwa ensam! I början är lockelsen swårast att motstå. I början felas mest! Man syndar i den christliga frihetens goda namn! Syndar — ja tywärr! och förslösar, af kärlek till sällskapskretsarne, folkets förtroende, hwilket har takt nog, att icke söka sin herde i sällskaper! — Ware wi dock en gång wisa nog att inse, att faran är lika stor för wår egen själ, som för det swaga (?) folkets! — Måtte wi dock afhålla oß ifrån sällskapsnöjet, om det icke kan

njutas i Herranom och till församlingens bästa. Annorlunda är förhållandet med en pastors wanliga inbjudningar till bröllop, dop, begrafningar m. m. Wet pastorn med sig en redlig wilja och en manlig själ, förutser han ingen oordning och ingen slags förlägenhet; så gör han wäl, om han icke afslår sådana inbjudningar. Han må icke hoppas någon stor werkan af sin derwaro, men han förakte också icke den ringa werkan hans närwaro lätt kan utöfwa, — nemligen att förhindra det onda. Wäl, om han kan fängsla hela sällskapet wid sitt samtal och på ett wänligt sätt hålla det wid det, som godt är! — är presten icke der, så begagnar ofta en illwillig skolmästare eller någon annan illasinnad dylika tillfällen att utså onda frön, uppreta församlingen o. s. w. Sådant kan ej ske, när pastorn leder samtalen[28].

Mannadygder: *Prudentia*, *Justitia*, *Fortitudo*, *Temperantia* äro stora pastorsdygder. Är den en man och rätt pastor, som saknar den sista? Fattas honom icke äfwen då de tre första? *Δεῖ οὖν τὸν ἐπίσκοπον εἶναι σώφρονα.* 1 Tim. 3: 2.

C. Vandel.

I.

Inledning till det följande.

59. En prests hela embetsförhållande, om det är aldrig så godt, förwärfwar honom icke aktning af hans församling, om det fattas honom en werkeligen presterlig wandel. Gudi lof, att i folkets medwetande lära och lefwerne ännu äro så oskiljaktigt förenade, att det i prestens wandel will se en lefwande predikan. Deri ligger en mäktig eggelse för presten till ett wärdigt lefwerne. Folkets fordran är för honom ett genswar af hans egen predikan, och ett bewis, att han icke predikat förgäfwes. Deri har presten, som så sällan förstår att predika för sig sjelf, äfwen en liten predikan, för hwilken han får tacka Gud.

60. Wandeln är af twå slag, antingen förborgad eller offentlig. Den förborgade wandeln kallas så, emedan den är förborgad för menniskorna, och de antingen icke kunna se den, då den föres i det inre, endast inför den allwetandes ögon,

eller dock i allmänhet icke bemärka den, fastän den wäl också i det yttre är synbar, men dock icke ligger i dagen och tränger sig på nästans öga. Den offentliga wandeln är tom och kärnlös, om det fattas honom den förborgade wandeln inför Guds ansigte. Likasom ett lik skiljer sig från den besjälade kroppen, så skiljer sig den idel yttre ärbarheten från en mans heliga lefwerne, hwilken i det inre och yttre, i sin hemliga och offentliga wandel, är genomträngd af helgelsens anda.

61. Om den yttre och inre wandeln sammanstämma, så uppfylles hwad aposteln säger: "Om wårt hjerta fördömer oß icke, då hyse wi en förtröstning till Gud", 1 Joh. 3, 21. Glädje och godt samwete inför Herran är nödigt för den, som skall förkunna Israel deß fel och Guds folk deß öfwerträdelse. Twärtom är det en hemlig skam, som Gud skall uppenbara och straffa, om man lär andra och sjelf är förkastlig. Ett godt samwete gör en stilla, klar, tillförsigtlig, modig, manlig själ. Och just en sådan behöfwer du för det heliga embetet.

62. En ren wandel för Gud och menniskor och deraf flytande godt samwete är så mycket nödigare för en prest, emedan han måste wandra i en ond werld och under djefwulens hat och derföre icke kan undgå förtal. Den har liten erfarenhet, som wid hwarje uppkommande rykte tröstar sig med ett semper aliquid hæret. Det behagar mångengång smädaren, att

begagna en smula sanning till stödpunkt för stora lögner. Men ofta ljuger och diktar han rentaf, och hans barn säga ofta, såsom landtmannen uttrycker sig, "hwad de wilja". Derföre blir ingen längre utan tadel, än till deß det faller en slyngel in, att skälla på honom. Men det kan lätt ske med en prest, som förwaltar sitt embete utan anseende till person. Och har en gång ett skällsord blifwit rätt djefwulskt oförskämdt uttaladt, så kommer han också snart till korta; hwar och en tror då äfwen "hwad han will". Och med ett ord, det ges ingen i himmel och på jord, som kan undgå anfäktelse af onda tungor. Det gör då den arma menniskan ofta ondt, i synnerhet när hon inser, huru mycket för embetet beror af ett erkändt exempel. Wäl då, om "hans hjerta icke fördömer honom". Med tiden wänjer man sig wid allt, och har man blott wänjt sig, att lefwa i anfäktelse af onda tungor, så kommer det goda samwetet till sin rätt och makt. En trogen pastors frimodighet är då, som en enhörnings, och hans lugn som en klippas. 4 Mos. 23: 22.

II.

Förborgad wandel.

53. Wi wilja icke tala om allt, som hör till den förborgade wandeln, och kunna det äfwen icke. Men något skall dock sägas. — Herrans ord är källan till allt andeligt lif. Derföre förmanar äfwen apostelн sin Timotheus, "håll på att läsa". Det exegetiska studium för stundom äfwen till en skön uppbyggelsestund; men wanligen är det en del af en pastors arbete, sådana de pläga wara. Helt annorlunda är det redan med den cursoriska läsningen, hwarwid man icke aktar på de enskilda swårigheterna, utan har afseende på det helas sammanhang och hängifwer sig åt deß intryck. Äldre theologer hafwa mycket berömt den cursoriska läsningen af den Heliga Skrift och föresatt sig att dagligen läsa något i fortgående ordning och efter en wiß tid hafwa läst igenom den Heliga Skrift. I den nyare tiden, då man icke mera tyckes hafwa den ståndaktiga och fasta wilja som förr, fann man en inskränkning af den christliga friheten i förslaget, att läsa bibeln cursoriskt och så, att man inom en wiß tid alltid genomläst ett wißt pensum och så efterhand hela den Heliga Skrift. Likasom man kunde

twinga någon, att så göra! Likasom det icke wore möjligt, att med christelig frihet läsa den Heliga Skrift i fortgående ordning ända till slut! Likasom en fritt wald daglig läsning af Guds ord kunde medföra någon fara! Likasom den då warit farlig för wåra fäder! Man har ej försökt det, ej öfwat det, och håller det dock för farligt! Okunnighet, brist på erfarenhet, tröghet, förutseende af egen ostadighet — det är ofta, hwad som afhåller från en regelmäßig läsning af den Heliga Skrift. Men man må gå tillwäga i stillhet och en tid helt enfaldigt öfwa hwad de gamla öfwade, och man skall upphöra, att hålla de inwändningar för wisa, som dock så uppenbart sakna wishet.

64. En prest skall läsa den Heliga Skrift; men han bör äfwen till egen själaföda läsa **menskliga uppbyggelseskrifter.** Tywärr ges det hos oß inga uppbyggelseböcker för evangeliska prester, ehuru den andliges arbeten och behof mycket mera skulle rättfärdiga enkom för honom inrättade skrifter, än om man skrifwer t. ex. uppbyggelseskrifter för qwinnokönet eller jungfruståndet. Hade wi blott en evangelisk bok, som på sitt wis wore så förträfflig, som det romerska breviarium på sitt wis werkeligen är, så skulle en stor brist afhjelpas och en rik källa af wälsignelse öppnas. Men då något sådant icke finnes och äfwen swårligen kan wäntas; så bruke den evangeliska presten så mycket ifrigare den lutherska

kyrkans mångfaldiga ascetiska litteratur och förakte icke deßa söta, ännu på länge icke nog erkända frukter af den Heliga Ande. Wäl är uttryckssättet i mången berömd luthersk uppbyggelsebok manereradt och derföre icke att rekommendera hos dem, som gerna låta sig fångas af hwarje owanligt talesätt eller deraf bortstötas; men wi hafwa ju skriftställare, som till form och innehåll äro förträffliga, och hwilka lika wäl förtjena en plats i den tyska prosans historia, som den lutherska kyrkans psalmer fått sitt rum och sin lager i den tyska poesiens historia. Wi wilja icke tala om den enda, som alla partier på detta område hylla, om Luther. Men man påminne sig en Scriver, Philip Nicolai, Meyfart m. fl.[29]). Sannerligen, wi ega af deßa och många andra skriftställare rika, behagliga paradislustgårdar, fulla af högstammiga träd och sköna, doftande blommor, fulla af de kostligaste frukter och friska källor. Den sjelf rikt begåfwade andelige, äfwensom den ringare begåfwade kan här finna wälsignelse, framsteg, rikedom, styrka, tröst och uppmuntran. Det borde öfwerhufwud icke gifwas någon prest, som icke wore bekant och bewandrad i denna wår rika lustgård, och det borde förjas för, att de, som wilja deri inträda, funne ledning och råd. Det borde längesedan hafwa funnits en historia öfwer wår kyrkas andliga litteratur och en samling af det herrligaste och bästa. Det wore ocksä i sanning den bästa början, det bä-

sta förarbetet för ett evangeliskt breviarium. Men för att dock kunna åstadkomma dessa förarbeten, dertill behöfwes det bedjande, andäktiga, heliga själar, som läsa för egen uppbyggelse, som på en i Guds ord lefwande, tillbedjande själ förstå att pröfwa och mäta kraften af allt det, som de läsa. — Måtte många yngre prester af det sagda taga en nödig förmaning och uppmuntran, att i sina ännu unga år begynna ett heligt, ljufligt, andäktigt studium, åt hwilket man borde egna ett helt lifs stilla stunder, utan att finna saknad eller ledsnad.

65. En öfning och yttring af det inwärtes lifwet har hos oss gått helt och hållet förlorad, nemligen meditationen, öfwerwägandet inför Guds ansigte af Guds ord eller sanningar. Hwad man wid en texts betraktelse för att skrifwa en predikan i alla fall fordrar för inventionens skull, det fordre man dock af hwarje bibelläsare, i synnerhet af hwarje pastor. Meditationen skapar mycken rikedom i själen, och en prest skulle kunna spara sig största delen af mödan med inventionen, om han icke försmådde, att för sin egen skull lefwa i en daglig meditation. Han skulle erfara, att gudaktighet är nyttig till allting, alltså äfwen till det heliga embetet. Den saknar wisst icke tankar för predikan, som under meditationen öfwerwäger höjden och bredden och längden och djupet af Guds kärlek. — Den saliga Calvör utgaf 1691, och sedan 1711, under titel: Christ=

liches Kleeblatt, tre uppbyggliga skrifter, af hwilka den tredje bär öfwerskriften: Banad wäg till ro i Gudi. Der handlar han 1. om den inwärtes hjertebönen, 2. om den såkallade andaktsstegen, 3. om sucke-andakten. Till slut följer som bihang en "liten bönskola". Af de tre hufwudafdelningarne af den "Banade Wägen" nedlade författaren af deßa blad hufwudtankarna i en afhandling, som han gaf titeln "Sabbath och Försabbath." Den är 1851 för andra gången i Nördlingen hos Beck tryckt såsom N:o 6 af II. afd. af de Tractater, som sällskapet för den inre mißionen i lutherska kyrkans anda utgifwit. Må det tillåtas mig, att ur den ganska enkla skriften (pag. 36—41) införa den del, som handlar om Bön- eller Andaktsstegen eller, som är detsamma, om meditationen. Saken har blifwit så obekant, att en enkel, ingripande underwisning bäst kan wisa hwad och hurudan meningen är.

Om Andakts- eller Himlastegen.

1. Hwad förstås med andakts- eller himlastegen?

Det rätta, saliga, till andakt och till himlen förande bruket af Guds ord, såsom det förekommer i den Heliga Skrift eller äfwen i menskliga böcker, katechesen m. m.

2. Jag tillstår, att jag dock icke ännu wet hwad du menar?

Se, detta saliga bruk af Guds sanning består af tre delar: 1. Betraktelse, 2. Pröfning, 3. Bön. Man kan läsa skriften fort, och det har sin egen fördel och är nödwändigt. Men man bör också icke försumma deßa tre delar af skriftens saliga bruk. Deraf beror mycket!

3. Nu wälan! Alltså huru öfwar du betraktelsen?

a) Jag tager för mig ett bekant språk, en psalmvers, ett stycke ur Katechesen, en bön etc. Jag låter intet ord gå förbi utan begrundande, utan betänker och behjertar det ena efter det andra.
b) På det jag desto djupare och grundligare må tränga in i det föreliggande ordets mening och förstånd, så upprepar och betänker jag det långsamt med andäktig uppmärksamhet flera gånger, delar äfwen språket i wißa frågor, frågar efter alla omständigheter (hwilken? hwad? hwar? hwarföre? etc.)
c) Jag påminner mig derwid ur skriften, psalmboken och katechesen andra ställen, som öfwerensstämma med de företagna, och begrundar äfwen deßa i mitt hjerta.
d) Jag betänker hwad jag kan af mitt språk, vers m. m. hemta för lära, förmaning, tröst.

4. Huru utöfwar du pröfningen?

Jag frågar, om det språket äfwen angår mig. Det ser jag i synnerhet deraf, om jag ser på de personer[30]), af hwilka eller till hwilka språket är sagdt. Hör äfwen jag till dem, så tillhör språket äfwen mig. Jag anwänder och tyder det då helt och hållet på mig, likasom det wore taladt till mig i synnerhet. Alla frågor, som jag gjort under betraktelsen, beswarar jag ännu en gång med afseende på mig. Men är jag icke ibland de personer, som språket afser, så anwänder jag det icke heller på mig. Och är det ett tröstespråk, så tyder jag det icke förr på mig, än jag blifwit en sådan menniska, som kan tillegna sig trösten. Jag börjar derföre genast min bättring, i det jag suckar till Gud om nåd och omwändelse. Är det språk, som icke angår mig, ett straffspråk, så tackar jag wäl Gud, att han har bewarat mig för den bestraffade synden, men beder honom äfwen, att han framgent wille wakta mig, nådigt förlåta mig mina öfriga synder och swagheter.

5. Huru öfwar du bönen?

Hwad jag wid betraktelsen och pröfningen har funnit, det sammanfattar jag inför Gud i bönen.

6. Huru fortgår du sedan widare från denna förberedelse till hjertats andakt?

Det inwärtes lifwets dygder, om hwilka bibelspråket påminner, begagnar jag genast till hjertats andakt, till min inre sabbaths fridsamma, saliga werk.

De synder och laster, som antydas, ställer jag för ögat, förbannar, förkastar dem och beder Gud, att jag af allt mitt hjerta må mer och mer kunna göra det, och att min själ må kunna skiljas från allsköns lust och kärlek till dem och wara rolig. Så har jag kommit öfwer tre trappsteg, på himlastegen, till det fjerde, d. ä. genom förberedelsen till en sann hjertats andakt. Och om jag nu blifwit styrkt i hjertats bön genom andligt aflägsnande från det onda, genom närmande till det goda, genom min själs saliga rörelse, så går jag till mitt dagsarbete och öfwar äfwen i det yttre det goda samt hatar och flyr det onda.

7. Egentligen säger du mig med denna af dig såkallade himlastege ingenting nytt. Så borde man alltid bruka den Heliga Skrift och låta den leda sig till det inre lifwets högtidsstunder, till försmaken af det ewiga lifwet.

Wäl är det intet nytt. Men hwem brukar så den Heliga Skrift? Hwad är lättare, än denna betraktelse, pröfning, bön — och hwad gör wisare, starkare, saligare i det goda? Huru warseblifwer man icke då den tillkommande werldens krafter! Huru blir ej då ordet sötare än honung och jungfruhonung! — Saken är icke ny. Men för många christna kan utöfningen wara ganska ny. Gifwe Gud, att deßa himlastegar, detta bruk af Guds ord blefwe allmännare, mera öfwadt och älskadt! Man skulle öfwerallt och i alla stycken erfara deß werkan.

8. Jag önskar, att du wisar mig med ett eller annat exempel bruket af himlastegen.

Jag will då för det första uppmana dig till egna försök. Kanske kunde jag sedermera förelägga dig en eller annan betraktelse, pröfning och bön. Man lär här af andras exempel mera, om man genom försök och erfarenhet funnit de punkter, som i synnerhet blifwa någon swåra. — Öfningen är för öfrigt ganska lätt efter den dig gifna ledningen.

9. Jag beder endast om ett enda exempel. Huru anwänder du då betraktelsen och pröfningen wid språket Joh. 3: 16: Så älskade Gud werlden o. s. w.?

Frågor till betraktelse äro deßa:

Hwem har älskat werlden? Hwad har han älskat? — Huru, huru mycket har han älskat den? — Hwad betyder: Han utgaf sin son? — I hwad affigt har han utgifwit sin son? — Hwad betyder: skall icke förgås? — Hwad betyder: få ewinnerligt lif? — Hwem skall icke förgås? — Hwad betyder: tror på honom? Hwem ibland dem, som tro på Jesum, är undantagen ifrån löftet om ewigt lif? — Hwilka andra språk öfwerensstämma med detta språk? o. s. w.

Wid pröfningen kan man nemligen säga:

Angår detta bibelspråk dig, min själ? Det angår dig till en del, emedan du tillhör werlden, som Gud så mycket älskat. Alltså äfwen dig angår det

herrliga "Så". Alltså äfwen för dig är sonen, — den enfödde — utgifwen. Alltså skall äfwen du icke förgås o. s. w. — Men du skulle dock gå förlorad, om du icke hörde till de troende. Det saliga löftet om det ewiga lifwet angår icke dig, om du icke tror på Jesum Christum. Angår dig alltså bibelspråket med sitt saliga löfte werkeligen? Tror du? — Är din tro rättskaffens?

10. Men är detta icke idel katechetisering?

Jo, men en sådan, hwarwid lärare och lärjunge är samma person. Då låta frågorna helt annorlunda och swaren likaså. Det tränger med makt från hjertat och går till hjertat.

11. Men det kan dock wara idel förståndssak?

Det kan det, men det är då menniskans egen skuld, och då är det wißt icke skolmästeri. Men drif det endast med rätt allwar, i afskiljd stillhet, såsom en, som söker Gud. Du skall finna en stor wälsignelse. Äfwen får just icke allt frågas. Ännu mycket mindre måste allt ske i frågor. Jag sätter det blott för korthetens skull i frågor. Öfwa dig, och du skall snart märka, att en salig frihet råder wid hela saken, allt ängsligt, slafwiskt wäsende förswinner snart.

12. Jag har ännu icke bedt dig wisa mig, huru man efter betraktelsen och pröfningen af Joh. 3: 16 sammanfattar allt i bön.

Du har gjort rätt. Ty det behöfwes intet mönster, då i synnerhet icke i bönen, ännu mindre än i betraktelsen och pröfningen, någon ängslan får råda.

12. Du hänwisar mig på öfning och erfarenhet.

Ja wisst. Ett annat omdöme, än det som framgår af erfarenheten, gäller här icke. — **Gå bort, pröfwa och probera hwad** du har lärt!

66. I det föregående utdraget om meditationen har jag redan nämnt, att man bör anwända till sjelfpröfning det ord, som skulle betraktas. Men det ges äfwen en af ordets betraktelse oberoende sjelfpröfning, som man äfwen kunde kalla syndapröfning. I en christen menniskas hjerta bör, äfwen om hon icke har ordet liggande uppslaget för sig, alltid wara så mycket af ordets ljus och kraft, att hon wid blicken i sitt hjerta och i sin wandel finner sin afwikelse och sitt aflägsnande från Guds ord och wilja. Hwart hon går, bör en betraktelse af Guds ord gå med henne, hon måste weta och känna sig wara under andans tuktan och straff. Men hon bör icke blott bära hos sig och likasom tåla denna oaflåtliga följd af ett åt Guds ord wändt lif; utan hon bör genom flit och trohet i ransakningen af sina synder komma ordets och andans förödmjukande werkan till mötes. Om hon hos sig känner andans bestraffning, bedje hon Ps. 139: 23, 24: "Utransaka mig, Gud, och så weta mitt hjerta: Bepröfwa mig, och förnim,

huru jag menar det; och se till, om jag på enom ondom wäg är, och led mig på den ewiga wägen". Isynnerhet paßar det en pastor, att lefwa i en beständig sjelfpröfning, ånger och bot — för embetssyndernas skull. Den, som ej alltid lefwer i en allwarsam pröfning, kan, utan att weta det, med sig föra många synder; deremot finnes ett stort förödmjukande och ett allwarligt begär efter den, som gör den gudlösa rättfärdig och helig, i ett hjerta, som icke försummar sjelfpröfningens pligt. Detsamma gäller om pastorn. Lefwer han i pröfning af sig sjelf, så skall hela sammanfattningen af hans pligter alltid på nytt och alltid mera träda inför hans själ, och han skall icke för alltid och icke så ofta förbise mycket, som hwar och en utom han ogillar, men hwad som af mensklig swaghet och förgätenhet lätt kunde undgå honom.

67. Om hjertats bön är ej mycket att säga, emedan deßutom hwarochen är öfwertygad om deß nödwändighet och wigt, och det wore en skam, att först wilja gifwa en anwisning derom åt dem, som skola dit införa Christi får och lam[31]. Dock tillåta wi oß:

A. Att påminna om den ort, den en prest bör mest söka, för att öfwa en stilla bön:

a) En bönkammare borde hwart hus hafwa, särdeles ett pastorshus. Då ej så är, måste pastorns studerrum blifwa en bönkammare.

b) Kyrkans sacristia mißbrukas ofta till alla=handa saker. Ofta är den ett ställe för prat mellan pastorn, orgelnisten och kyrkowärdarne. Ofta måste den äfwen tjena till studerrum och pastorn memorerar der, innan han går på pre=dikstolen. Hur mycket bättre anwändes ej deß stilla aflägsenhet till hjertats bön, till bedjande förberedelse, till förbön för församlingen och alla kyrkans och werldens behofwer! En sa=cristia borde för det ändamålet alltid wara en=sam, kunna läsas igen, och wara försedd med en bönpall eller ett bönaltare. Man kan utan sådant bedja, dock bör man ingalunda förakta ställets stilla, högtidliga lugn och den kropps=ställning, som beredes genom en bönstol, som inbjuder till bön och till knäböjande — och, hwilket wäl bör anmärkas, är gjord beqwäm genom bönstolen och armstöden derpå.

c) Ett särdeles beqwämt tillfälle till hjertats bön bereda färder i embetsärender. Aldrig är man ensammare, än på wägar; aldrig mindre utsatt för lyßnare, om man är wan att bedja i förnimbara ord. Äfwen har ambulando-bedjandet ett stort behag. Man försöke det blott!

B. För det andra påminna wi om förbönens wälsignelse. Martin Boos, af hwilken wi kunna lära mycket, om han också icke i alla stycken kan stäl=

lasfram som mönster [32]), påstår, att han har genom bönen fått sin tidigare framgång i embetet. "Bakom choraltaret i Wiggensbach", skref han oftare i sina bref till förtrogna wänner, "har jag bedt af Gud åt mig min lefwande tro och all nåd och alla gåfwor, som mig Herren skänkte" (Goßners Martin Boos p. 34). Hwad woro hans böner om nåd och gåfwor annat än förböner för församlingen, till hwars wäl och wälsignelse all nåd och alla gåfwor, som han önskade sig, skulle tjena? Men helt och hållet oafsedd följden, werklig bönhörelse, är dock bönen om wälsignelse i embetet och sockenbornas salighet en nödwändig följd af den sanna kärleken till Gud, som will hafwa en sådan bön, och sann kärlek till församlingen, som behöfwer bönen. Den som icke beder för hjorden, är ingen rätt herde; förbönen är på en gång embets- och kärlekspligt. Ja, att bedja är ett rätt herdehjertas oöfwerwinnerliga och oafwisliga begär. En rätt herde beder, äfwen om han icke blir bönhörd. Då Boos war wid Rhen, år 1820, besökte honom en wän. Honom förde han omkring och sade: "Ser du, på deßa berg är icke en fläck, der jag icke ofta låg på mitt ansigte och gret och bad, att Herren måtte åter gifwa mig nåd, att med glädje öppna min mund och med wälsignelse till hjertans wäckelse förkunna sitt ord, men jag blir ej hörd." Han kunde icke annat än bedja. Han war äfwen hörd, mera än han wißte. Och wißt är det sannt

hwad hans lefwernesbeskrifware säga (p. 11): "utan twifwel har Herran här — i Sayn wid Rhen — gjort mera än annorstädes genom honom — åtminstone på honom — men han wille icke låta honom weta det. Det skulle ske i tysthet." — — Påminnom oß detta till wår blygsel! Men Herren förbättre sina tjenare och läre dem, att botfärdigt söka rening från sina synder! Hans heliga ande läre dem bedja!

III.

Stillhet och offentlighet.

68. Strauss säger en gång med skäl, att pastorns lif på en gång är och måste wara det offentligaste och enfammaste. I den rigtiga omwexlingen af enfamhet och offentlighet består och rör sig enligt Thomas a Kempis ej blott hwarje christligt lifs helsosammaste mått (Nemo secure apparet, nisi qui libenter latet. De imit. Christi L. 1. Cap. XX. 2.), utan den är i synnerhet hemligheten af en pastors ofta underbart werkande framträdande. Att alltid lefwa stilla och indraget, tillåter ej ett embete, som gör presten till församlingens medelpunkt och wid hwarje embetsförrättning och wid utöfningen af alla

hans pligter ställer honom midt i församlingen. Men omwändt fordrar embetet icke blott ett ständigt lefwande med församlingen, utan inlägger ett förbud deremot. Ser man på *pastorn* sjelf, så skall han genom att ständigt lefwa midt ibland sina sockenbor komma i fara, att förlora *ögat för dem*. Den som blott på nära håll ser en sak, ser till slut endast den, mister jemförelsen med andra ting, warseblir ej mera deß sammanhang med andra, icke mera deß sanna gestalt. Så känner pastorn ej mera församlingens sanna gestalt, om han helt och hållet lefwer ibland och med den. Det är ett företräde, som pastorn har framför skolläraren. Den sista står närmare till och midt ibland församlingen, kan hafwa mera insigt i enskildheter, och i sådana ofta rätta pastorns omdöme. Men totalomdömet öfwer alla och öfwer de enskilda sockenborna kan pastorn rigtigare och bättre hafwa, och derigenom lättare finna huru församlingen rätt bör behandlas. Och detta är wigtigt! — Hwad *församlingen* angår, så blir det den, då den alltid ser pastorn i största närhet, alltid swårare att bewara aktningen för honom. Det skall gå den med pastorn, som det går pastorn med henne. Likasom denna genom för stor närhet blir okunnig om sin församlings werkliga tillstånd, så äfwen församlingen. Alla relationer upphöra, då man står *för nära*. — Hwad angår en pastors embetsförrättningar, som lefwer för mycket i sin församling, så skola de förlora icke blott

till följe af de förr anmärkta sanningarne, utan äfwen derföre, emedan den rätta förberedelsen och det rätta lugnet och stillheten dertill fattas dem.

69. Erfarenheten bewisar alltså, att pastorn genom ett stilla, blott genom embetsförhållanden afbrutet lif får den rigtigaste åsigten af sin församling. Detta stilla, men derjemte alltid waksamma, uppmärksamma, betraktande lif ställer äfwen pastorn på den höga punkten af en uppsyningsman (Episcopus) och wäktare, och denna höjdpunkt får icke fattas en pastor. Han måste nödwändigt lefwa öfwer församlingen, i hwars midt han bör, om han skall öfwerskåda den och deß behof, se de henne annalkande farorna och taga wård om den emot desamma. — På folket gör en pastors stilla lif ett intryck af det skickliga, ett öfwermåttan gynnsamt intryck. Den fordrar i sina pastorer inga kamrater, utan den talar illa om sådant. Ja, man kan wäl säga, att endast den pastor kan wara populär i ordets rätta mening, som har funnit den rätta punkten af tillbakadragenhet från sin församling. Wi wilja, för att uppskatta det rätta förhållandet i allmänhet, häuwisa på ett hithörande särskildt fall. En pastor går mycket ut, om också blott t. ex. att göra husbesök. En annan går, så ofta hans embetspligt fordrar, och gör sig eljest sällsynt. Förutsatt, att båda äro wänliga och tillgängliga, har den sista afgjordt företrädet i sin församlings aktning. Den förra skall i samma

mått, som han kommer oftare, werka mindre; den sednare skall, just emedan han kommer mera sällan, möta mera uppmärksamhet, mera willighet, hafwa mera eftertryck. Den sednares sällspordare besök påminna, emedan de alltid stå i bestämdt förhållande till församlingens behof och af deßa kräfwas, af sig sjelfwa äfwen dem, som endast se honom gå, om det himmelska kall, som pastorn representerar. Den första skall man föga akta, emedan mera godtycke, mera blott mensklig wälmening, än embetspligt, ligger till grund för hans besök. Han skall af sina socknebor anses för en, som är för fjeskig, att bedrifwa annat, än denna werldens ting. Man fråge endast erfarenheten, om så icke är. "Man får icke låta se sig i otid, för att bli sedd på rätter tid." Det war Martin Boos' grundsats. När en wän bjöd honom, att med sig gå omkring på ett ställe, sade han: "Låt oß icke göra detta; wi måste icke låta folket se oß i annat, än wår kallelse. Om de för mycket och för ofta se oß utom embetsgöromålet, se de oß icke i wårt kall — som sådane, såsom de borde se oß. Wi äro Herrans sändebud, derföre wilja wi blifwa borta från folks åsyn, då wi icke hafwa att bringa dem några budskaper; wilja ej wisa och låta se oß annars än då wi hafwa uppdrag från Herran och tillfälle att meddela dem deßa; på det, när folket ser oß på predikstolen eller wid sjukbädden eller eljest i wårt kall, de må tro, att wi fallit från himmelen, d. ä. att wi äro den

öfriga tiden hos Herran, i umgänge med honom, wi komma ifrån honom, hafwa hos honom inhemtat och hört hwad wi hafwa att säga och bringa dem, och äro alltså Herrans sanna wittnen (Goßners M. Boos p. 33). Man måste förstå Boos och icke tilltro honom någon dårskap af idel conseqventmakeri, ty han har wißt rätt.

70. Hwad slutligen angår skickligheten i embetet, så understödjes den mycket, om en pastor gerna är i stillhet, för att alltid lära något till sin församlings fromma. Den som alltid skall gifwa, måste alltid ega, och då han icke kan taga af sig sjelf hwad han skall gifwa, så måste han alltid wara wid källan, för att ösa. Mången sanning utwecklar sig, om man en gång har den, allt mera genom lifwet; men deß utweckling är dubbelt och tredubbelt rikare, då lifwet är stilla och offentligt, inre och yttre på en gång. Guds ord och de theologiska wetenskaperna kunna erbjuda ett stilla studium, som, wida aflägsnadt från all jagt efter wetenskaplighet, hwilken aflägsnar från embetet och gör oduglig för detsamma, fastmera fullkomnar, styrker, meddelar kraft och grund åt pastorn sjelf, går wid hans sida, att upplysa hans erfarenhet och erbjuder alltid ny herrlighet åt den enda predikade sanningen och bewarar för den olyckan, som många lata pastorer iråka, att deras stånd, när de en gång blifwit det mekaniskt mägtiga, blir dem tråkigt och de, under det

att det ewiga lifwets honung bör flyta från deras läppar, bekänna i hemlighet för goda wänner, att Christendomen löser icke för dem sjelfwa de högsta frågorna.

En pastor sköte derföre sina embetspligter med möjligaste flit. Den öfriga tiden anwände han troget på studier och förberedelse. Denna regel borde så mycket lättare kunna följas, som derförutan, ju förtrognare en pastor blir med sin församling, förhållandena ökas och allt mindre tid och ledighet blir öfrig, för att i stillhet söka sanningen. Den, som icke wisar sig ibland folket, skall intet werka, emedan han ej känner det, det ej honom. Från embetet till studerkammaren, från denna till embetet — det är en pastors wäg, och lika så nödwändig, som den måste ösa watten, som will utgjuta det. Wilkoret att lära andra är att sjelf lära sig. Wilkoret att kunna gifwa tröst är att ge akt på och besegra sin egen anfäktelse. Ensamhet är käll-orten för alla strömmar — och ingenting herrligt föder publikt. Icke alltid lära andra, icke alltid lära sig. Lära sig och lära andra, så går det in- och framåt.

IV.

Inrättningen af pastorns hus, bord och beklädnad.

71. Wi tala icke här om föreskrifter för pastorns diät, klädnad m. m., sådana pastoralmedicinen, om det funnes en särskild wetenskap af detta namn, skulle uppställa dem. Wi tala blott om det paßande och den pastorswishet, som äfwen i det wanliga lifwet wet att sätta allt i förhållande till det heliga embetet.

Diät och klädnad och hela det yttre lifwets inrättning bero i första rummet af en mans förmögenhet. Då nu de flesta pastorer pläga hafwa sin börd ur de fattigare och medelclaßerna och i embetet ej lätt blifwa förmögna, om de troget lefwa för sitt embete, öfwa kärlek och barmhertighet, så äro äfwen för de flesta pastorer de rätta gränserna redan genom deras omständigheter utsatta. Men det tyckes äfwen i embetet och deß beskaffenhet sjelf ligga en anwisning, att en pastor i omkostnaden för sitt dagliga lefwerne bör ställa sig lika medelclassen. Ett rikt och ett alltför fattigt lif äro båda hinderliga och beswärliga för embetet. Den som alla dagar lefwer i kräslighet och glädje, duger swårligen till själasörjare för La-

zarus och hans wänner; och om hän äfwen med sin själ står öfwer sin herrlighet, så skulle det dock icke wara godt, om hans hela hushållning och lefwerne bragte till åskådning rikedom och öfwerflöd. Rikedomen måste wara stor, om han genom wälgörenhet skall tillfredsställa de fattiga i en församling. En rik pastor kan knappast undgå förebråelsen för girighet. Så länge han icke blifwit fattig genom gifmildhet, hålles han mestadels för sniken, och om han äfwen ger mer än hans förmögenhet tål. Men fattigdomen är nästan ännu sämre än rikedomen. Det är swårt, att sörja för en hel församlings andliga behof, om omsorgen för det kära brödet beständigt följer honom i hack och häl. Dertill blir man, om man är fattig, äfwen wida mottagligare för skänker och deras moraliska (omoraliska) inflytande. Derföre blir Herrans befallning, att de som predika Evangelium, skola föda sig af Evangelium (Luc. 10, 7 ff. 1 Cor. 9, 14. Gal. 6, 6 ff.), den rätta anwisningen för de församlingar, som wilja bära namnet "christliga". — och för pastorn är det den bästa bönen, att bedja med den rika konungen Ordsp. 30, 7 ff.: "Fattigdom och rikedom gif mig icke, men låt mig min skäliga del af spis få."

Enligt denna en pastors ställning måste äfwen hans lefnadssätt och klädnad inrättas. Icke fattigt, icke rikt, men måttligt, blygsamt, ware allt. Icke öfwerflöd, icke brist må bäras i dagen, om eljest den sed=

nare kan undwikas. Icke öfwerflöd, äfwen om det funnes, ty det wäcker hos församlingen anspråk och wäntan, som ej kunna uppfyllas, — det gör ett mot embetet stridande intryck. Icke brist, om så kan wara; ty det wäcker ett deltagande hos församlingen och en mildsinthet, hwaraf man alltför lätt kan blifwa beroende.

72. Kanske skulle man bäst kunna beteckna ett pastorshus' hela inrättning med namnet enkelhet. Från werldens modeton och den urmodiga ton, som ej ger akt på tiden, ware en pastors lefnadssätt, kläder och omgifning lika aflägsnade. Hwarken den rika eller den fattiga warde afskräckt och finne pastorns lefnadssätt alltför olika sitt. Både den förra och den sednare, om den förra icke föredrages och den sednare ej för djupt nedtryckes, måste kunna finna sig wäl i sin herdes boning och familjekrets. Lifwets andliga interesse ware rådande och komme att glömma hwad som fattas i det timliga lifwets beqwämlighet och fullhet. Rikedomen på ewiga skatter, som finnes, ersätte allt. Allt i ett pastorshus predike oberoende af det timliga, uppoffring för det ewiga. "Fromhet och rätthet beware mig, ty jag förbidar dig" Ps. 25, 21 ware en pastors walspråk i hela hans personliga uppförande, äfwensom i det, som capitlets öfwerskrift innehåller.

73. Att förmana till ordning i ett pastorshus torde kunna kallas såwäl passande som öfwerflödigt.

Det förstås af sig sjelft, att dens tjenare, som sjelf är ordningens Gud, måste älska ordningen. Den som inwärtes är ordnad i kunskap och begär, söke äfwen i det yttre att återställa ordningen. Erfarenheten wisar, att en wiß grad af inre förwirring och oordning kan genom ordnande i yttre ting upphäfwas. En man, som hade mycket att skaffa med correspondens, aflägsnade ofta själens oro och oklarhet genom att ordna sina bref. Deraf känner man den wexelwerkan, som består mellan det yttre och inre, och just deraf förklaras och rättfärdigas det mißtroende, som man har för oordentliga män och qwinnor och i synnerhet för oordentliga pastorshus.

74. Hwad i synnerhet kläderna angår, så har det åtminstone blifwit sed, att presterna kläda sig i mörka färger, i synnerhet den swarta. I länder, der man företrädeswis plägar gå swartklädd, är presten wißt icke derigenom utmärkt. Man kan fråga, om han då eller äfwen eljest bör söka utmärka sig genom klädernas form? Man förblande icke denna fråga med den andra: "om presten skall söka något i utmärkelsen genom kläderna?" Den sista är lätt förnekad; den första kommer i betraktande, så ofta en prest behöfwer en ny klädning. Frågan är owigtig, om ock kanske för timliga afseenden icke så owigtig, som den tyckes. I alla fall måste den, om den en gång på sitt ställe är gjord, rätt beswaras.

I den nyare tiden har man funnit det opaßande, att en prest gör "uppwaktning" i chorrock, och man har warit betänkt på, att gifwa presten en egen drägt för högtidliga tillfällen, der han icke får wisa sig i chorrock, men hwilken nya drägt dock icke skulle få nyttjas i det wanliga lifwet. Man har derwid förgätit, att man dermed förorsakar den stora delen af fattiga pastorer en känbar utgift, som kan undwikas, om man antingen tillåter uppwaktning i chorrock eller att han wanligen går klädd i en visitdrägts schnitt. Det sista torde i alla fall wara det bästa. Chorkåpan betyder en embetsförrättning; en uppwaktning har dermed intet att skaffa. Men såwida nu hela pastorns timliga lif skall ställas i harmoni med embetslifwet och wisa sig likasom helgjutet, och detta är församlingens allmänna anspråk likawäl som samwetets inre fordran och Guds ords bud; torde man äfwen för prestens drägt böra gifwa mera, än blott den negativa bestämningen, "att undwika det oanständiga och modet underkastade." Det är blott ett steg längre, att gifwa en positiv bestämning, — och man borde gifwa den helt enkelt, utan att göra mycket wäsende af en så utwärtes sak.

Dock har man hos oß i många afseenden en så i ögonen stickande smaklöshet för slikt, att man till slut gör bäst, att tillåta presten för det wanliga lifwet och för uppwaktningar begagna sin bredskyggiga hatt och långa swarta öfwerrock. Denna klädning wore

lika wärdig och enlig med kallet, som den ej alltför mycket skiljer sig från andra stånds. Skall presten såsom sådan kännas igen, så skulle en stående eller dubbel krage och det, att de båda raderna stora knappar ginge längre ned, wara kännetecken nog. — För de smutsiga wägarne på landet skulle i hwarje fall långa stöflar bättre, än långa byxor, paßa sig. Ett bättre utseende bereda de deßutom. — För uppwaktningar kunde ju i alla fall skor förbehållas [33].

I alla fall förtjenar den likaså opaßande som osmakliga fracken en dödsdom.

V.

Liebhaberier (älsklingssyßelsättningar).

75. Ofta finner man, att pastorer hafwa lemnat sig åt Liebhaberier. Knappt kan man nämna ett område af menskligt wetande eller kunnande, utan att, äfwen wid en endast måttlig bekantskap ibland andliga, ett pastorsnamn faller i minnet. Philosophie, Philologie, Jurisprudens, Kameral, Politik, Naturwetenskaper af alla slag; Botanik, Mineralogi, Geologi, Pomologi, Blumisteri, Ekonomi, Jagt, Fiske m. m.: korteligen hwad man endast kan nämna, så

har någon pastor deri försökt sig. — Frågas nu, bör det rosas eller tadlas, — bör man warna en pastor för sådant eller uppmuntra till efterföljd?

76. Wißt är, att ingen wetenskap har i och för sig sjelf ett så widsträckt område och erbjuder så många anknytningspunkter för de öfriga wetenskaperna, som Theologien. Ingen är i och för sig så tillräcklig, att syßelsätta äfwen den rikaste ande; men ingen är så inbjudande, att beträda fremmande områden, som just hon. Wid ingen förstås det så af sig sjelft, att man blir på sitt eget gebiet, som wid den; — och dock åter är det hon, som först ursäktar en sidowäg och sidoblick. Ett theologiskt sinne finner öfwerallt bekräftelse på den theologiska sanningen; af alla wetenskaper kan winst hemtas för theologien. Men äfwen omwändt: Theologien behöfwer ingen annan wetenskap, för att stå fast.

Under sådana omständigheter kan man nu wißt icke tadla någon pastor, som beträder ett, i synnerhet ett företrädeswis beslägtadt område, för att der hwila ut från sitt egentliga embetsstudium och winna ny spänning. Hwarje spänd båge, som skall förblifwa god, behöfwer nedspänning. Det går ej an, att alltid drifwa detsamma; minst går det an i det menskliga wetandets högsta regioner. S:t Johannes behöfde rapphönan och Adam sjelf i Paradiset odlade jorden under sitt lif fullt af himmelsk beskådning. — Men tadelwärdt är och blir det utan twifwel, om bisyßel-

sättningen blir hufwudsyßelsättning, älsklingssak och paßion. En pastor bör wäl waka öfwer sig, att icke något wänder honom från kärleken för det heliga kallet och det theologiska studium. Stor synd, stor otacksamhet är det, om en man, hwars öga och hjerta har befallning att föda sig med betraktelsen af den Treeniges högtlofwade skönhet, föredrager något ringare framför detta kall. Han wårde sin sak och lemne åt andra christliga lärde kallelsen, att anwända sina wetenskaper till kyrkans båtnad, till stadfästelse af Ordets ewiga sanning. Den i embetet trögaste pastor är dock så fasthållen af embetet, att han icke med full kraft kan wända sig till en annan wetenskap. Så många exempel på pastorer det derföre gifwes, som hafwa befattat sig med fremmande wetenskaper o. s. w., så sällan finner man dock exempel, att en på ett fremmande område gjort något storwerk. Den som drifwer allotria, är icke genomträngd af sitt kall, gör i detsamma icke det gagn, som han borde, och till slut äfwen i allotriis icke mycket. Så bortslösar han sitt lif och blottställer sig för ett förfärligt answar [34]).

77. I synnerhet måste ogifta eller barnlösa pastorer wakta sig för älsklingssaker. Ty erfarenheten bewisar, att de, som icke wandra eller kunna wandra på den af Gud wälsignade wägen af ordnad, sannt mensklig kärlek till hustru och barn, äro böjde att wälja en oordentlig kärlek. Den oädlare menniskan förfaller då i kärlek till grofwa synder; den ädlare på

skenbart subtilare willfarelser, på andliga liebhaberier: men båda synda dock för Gud utan stor åtskillnad. Derföre bör den ogifta eller barnlösa pastorn desto mer egna sina krafter åt kyrkans tjenst, 1 Cor. 7, 32. Men alla måste betänka, att wißerligen intet embete tillåter så mycken slentrian och tröghet, som det andliga, men att också intet har så stora fordringar af sina tjenare. Ju högre embetet är, desto lättare kan det mißbrukas, men också med desto större swårighet rätt brukas. Prest-embetet behöfwer deras fulla, odelade kärlek, som sköta det, om det till någon måtto rätt skall utöfwas.

Det är derföre ingenting naturligare, ingenting skönare, än att en pastor lefwer för sitt embete och sitt embetsstudium, och eljest för ingenting annat! Johannis rapphöna otadlad! [35]).

VI.

Skänker, offer, biktpenningar, Jura stolæ.

78. Pastorer få nästan öfwerallt mer eller mindre friwilliga gåfwor. Många friwilliga gåfwor hafwa blifwit ett bruk, en wana, t. ex. linsamlingar, äggsamlingar och biktpenningar. I afseende på deßa

ting, såwäl som i affeende på sitt gifwande, måste en pastor i hwarje fall wid tillträdet till embetet weta förhållandet, om han icke genast skall förderfwa sin ställning till församlingen.

79. Hwad **skänker** angår, så gifwas de antingen af pur kärlek eller med affigt, att winna något. Pastorn kan kanske som inspector öfwer skolan en gång wisa en ynnest, wid utdelande af bänkrum hafwa considerationer o. s. w., det söker då folket med skänker. Det är bra, om en pastor gör åtskillnad, att han i alla fall, då en biaffigt indiceras, icke mottager några skänker, hwarken der affigten, att winna något, är att förmoda, eller om de ges som tacksamhet för uppfyllda pligter. Berömmet för innocentia kommer en pastor ofta så wäl till paß, att den med en wiß ihärdighet förtjenar att eftersträfwas. — Helt annat är det med deßa oskyldiga skänker, som man wid wißa tillfällen och på bestämda tider af gammalt plägar gifwa pastorn. Deßa skall man hwarken wisa tillbaka, eller äfwen deröfwer yttra ett wälbehag, som tigger mera. Skänken är icke blott ofta en werklig kärleksbewisning, som man icke får ohöfligt undandraga sig; utan det är stundom i sjelfwa werket ett slags stolthet, att ej wilja låta gifwa sig skänker. Den föräring, som göres pastorn genom skänker, häntyder på det sköna, patriarkaliska förhållande, hwari en pastor står till sin församling. I det man wisar den tillbaka i deß tecken och yttringar,

dödar man den sjelf, — och då icke blott för sin egen embetsförwaltnings tid, utan äfwen för efterträdare=nas, för hwilka man icke har någon rätt, att störa det rätta förhållandet till församlingen eller att deß=utom tillfoga timlig förlust på rättmätig inkomst. Det ges ett sätt, att mottaga skänker, hwarunder man kan stå i den sköuaste tacksamhet till sin församling, utan att det minsta wara beroende. Detta söke man!

80. På samma wis är det med de i 78 §. omnämnda brukliga samlingar af lin, ägg o. d., hwilka man nu på många ställen bibehåller. Man kan företaga dem på ett girigt och snålt sätt, hwar=igenom folket ofta så mycket beswäras, att man ofta werkeligen måste beundra deß stora tålamod och lång=mod. Men man kan också företaga dem på ett stolt och öfwermodigt sätt, hwarwid man med stor owilja och utan all tacksamhet emottager gåfwan och låter förstå, att man icke skulle göra sig mödan dermed, om det icke wore för efterträdarens skull. Många hafwa äfwen sökt, att förwandla dylika samlingar [36]) till en penningafgift, som de då i det hela togo af för=samlingens caßa eller läto en werldslig embetsman in=drifwa. Alla deßa slag och wis att med eller utan om=wäg företaga insamlingar kunna wißt icke gillas. Det första giriga sättet icke, det begriper en och hwar; men också icke det andra. En ödmjuk pastor försmår icke, att sjelf företaga sina samlingar, eller att dock låta pastorskan, som här är på sin rätta plats, mot=

taga dem. Han wisar sig gerna som en bedjande och tackande och gläder sig, att genom sitt exempel lära bedja och tacka och wisa kärlek wid mottagande, likasom han gerna äfwen wisar den wid gifwande. Ja, just deßa samlingar ge anledning till de wänligaste personliga beröringar med församlingsmedlemmarne. Der ser och talar hwar och en med pastorn och pastorskan i ett helt kärleksfullt, rent menskligt förhållande. Der kommer man genom en af häfden helgad wana i alla hus och finner öppna hjertan — dock med undantag af deras, som undfly pastorn, för att slippa gifwa. Ofta blir på detta sätt ett församlingsbornas andliga, ofta ett timligt behof uppenbart. Den fattiga, som intet kan gifwa, men wid detta tillfälle dock besökes, får tillgifwenhet och kärlek för pastorn, och öppnar mången gång sitt hjerta. Barnauppfostran och i allmänhet föräldrarnes förhållande till barnen kunna utforskas och göras själasörjaren bekanta till tröst och hjelp. Med ett ord alla fördelar, som kunna tillskrifwas husbesöken och dylika pastorns personliga beröringar med sina sockenbor, hafwa deßa wid tillfälle af samlingar anställda besök, under det de icke hafwa många ofördelar, som finnas wid mindre berättigade och motiverade besök. — Man kan till och med öfwa mycken barmhertighet, i det man icke tager[37]), utan wäl äfwen gifwer. I det man som en mottagande går från hus till hus, kan man wara en Guds engel, som gör wäl i det

förborgade, utan att det förmodas och wäntas. Redan fördenskull bör man icke wisa ifrån sig dylika samlingar. Men aldraminst bör man förwandla dem i penningar. Beqwämt är wißt detta. Men det har då också af ett tillfälle, som skulle drypa af wälsignelse, blifwit ingenting annat än en liten inkomsträtt för pastorn. Hjertlöst och kärlekslöst synes det wara, att draga sig ifrån detta wänliga umgänge med församlingen, endast för att spara sig liten möda och förödmjukelse. För sig sjelf sörjer en sådan pastor, endast sitt söker han, och, om han för alltid inför, att taga pengar i stället för gåfwor, så förhindrar han sin efterträdare på ett oförswarligt wis från att göra det skönare och bättre. — Deßutom har ju en pastors lif nu för tiden ganska få spår af det honom paßande hjertliga patriarkaliska wäsendet. Hwarföre då fråntaga honom de sista spåren, som i rätta pastorsfamiljers hand kunna blifwa så sköna och wälsignelserika?

81. Hwad biktpenningarne [38]) angår, så är det något helt annat att införa, än att afskaffa dem. Att införa dem, der de ej brukas, wore wißt icke klokt. Men lika så litet wist är det, att wilja afskaffa dem, der de ännu brukas. Man anför wanligen deremot, att det alltför lätt kan anses som betalning för absolutionen. Men den willfarelsen kan lätt genom underwisning tagas ifrån folket. Den är för orimlig, för att icke i hwarje fall lätt inses.

Är den nu insedd eller är den genom underwisning föreböjd, så kan jag icke inse, hwad ondt ligger i biktpenningar? Det är en skänk, som man ger biktfadren till tack för hafd eller blifwande möda. Och hwad ondt är då deri? Äro wi så blyga och finkänsliga — biktfäder och biktbarn, — att en liten skänk (ty hwad är det på de flesta orter, några skillingar eller mera?) gör oß ondt, när den endast gifwes i närheten af en stor, oskattbar skänk? Man borde ju fastmera tänka, att i närheten af det ewiga goda allt sken af en betalning med en jordisk småsak skulle förswinna!

82. Så är det äfwen med de s. k. jura stolae. Man underwise folket och det anstötliga bortfaller. Så litet Apostlarnes ord kan förwåna, att den, som lär Evangelium, skall deraf lefwa, likaså litet kan något underligt ligga i en gåfwa, som efter bestående lag gifwes till pastorns underhåll wid wißa embetsförrättningar. Quando igitur pro laboribus sacris salarium in genere recte datur, quidni etiam pro actu speciali aliquid dari posset? (Deyling Instit. Prud. past. ed. III. p. 240.)

83. Hwad strängheten i utkräfwandet angår, så hafwa wåra fäder gjort en inflytelserik skillnad mellan accidentier och jura stolæ. "Latius aliquando patet nomen accidentalium quam jurium stolae. Illa enim vox in genere de omni emolumento, quod ratione officii extraordinarie percipitur, accipi

solet, sine respectu ad officium aliquod speciale praestandum, e. g. quod a parochianis ex mera liberalitate tempore novi anni ministris ecclesiae datur; quod nullo jure perfecto exigi potest. E contrario jura stolae jure perfecto exiguntur ob speciale aliquod officium praestitum.” Se Deyling p. 239 f. Det är: begreppet accidentier sammanfaller på wißt sätt med jura stolæ och står då gentemot salarium substantiale, som certas pensiones et præstationes continet; men såwida accidentier och jura stolæ åtskiljas, är de förras begrepp widsträcktare, i det det innefattar de friwilliga gåfwor, som på bestämd tid ges utan afseende på någon bestämd embetshandling, under det jura stolæ ges för bestämda embetsförrättningar. Att man ej kan fordra accidentier, synes af sig sjelft; men jura stolæ kan man med skäl fordra, om de förwägras. 2 Dock finnes dem emellan en åtskilnad. Ju nödigare och wigtigare för det ewiga lifwet en embetsförrättning är, desto mindre bör pastorn göra deß förrättande beroende af betalningen eller sedan låta sig förledas till klagomål och strid öfwer afgiftens förwägrande. Andra jura må pastorn förr fordra. ”Ex juribus stolae parochus quaedam suo jure exigit virtute vel legis vel consuetudinis rite introductae. Quo pertinent proclamatio, copulatio sacerdotalis, preces publicae, deductio funerum, parentatio vel concio funebris. Alia autem

accidentia, e. g. pro baptismi collatione ac S. Coenae administratione, quin ob nummum confessionalem sponte oblatum accipere quidem, sed invitis extorquere non potest." Se Deyl. l. c. p. 240 f. Kanske wore det godt, att utsträcka invitis extorquere non potest till alla egentliga jura stolae.

84. I alla fall borde i wår tid en jus stolae undantagswis från de andra antingen afskaffas eller ersättas på något sätt, som icke trycker de fattiga. Wi mena betalning för socknebud, de sjukas och döendes nattwardsgång. Emedan betalning måste ges, måste den sjuka umbära sacramentets åtnjutande, tills allt hopp om lifwet är förbi och derjemte hoppet att med mindre kostnad kunna njuta nattwarden i kyrkan. Men hur mången gång är ej då den sjuke ur stånd, att mottaga nattwarden! Och huru många gå icke ur werlden utan att mottaga sacramentets wälsignelse än en gång — blott för betalningens skull! Detta och dylikt äro olidliga fall. Det ligger derwid föga hjelp deri, att man ej tager något af de fattiga. Hwem är fattig, hwem icke? Denna fråga kan beswaras olika; det kan ges olika praxis. Derigenom qwarstannar dock hos de flesta fruktan för afgiften, såsom erfarenheten bewisar. Men på sjukas dödsbäddar borde sådana bojor och band icke mera binda; der borde sacramentets åtnjutande gifwas så fritt och göras så lätt som möjligt, och der=

före borde den odrägligaste af alla jura stolae, den för socknebud, om möjligt, borttagas [39]).

85. Kanske kunde i allmänhet pastorn underhållas på annat wis, än genom accidentier och jura stolae. Wäl härstamma de från de gamlas oblationer, hwilka de, för att förskona gäster och åskådare, wid enskilda embetsförrättningar, som endast angå dem, nedlade på altaret åt pastorn för de fattigas bästa, för pastorns underhåll m. m. s. — och oblationer borde man heldre återställa, än helt och hållet utrota dem samt det sista minnet deraf. Wi kunde wara frestade, att med Chrysostomus (Homil. 86 in Matth.) uppmana till den gamla sedens återwändande, att bidraga till prestens underhåll genom fri kärlek. Nunqvam ecclesiae earumque ministris melius fuit prospectum, quam ubi sustentationem suam ex oblationibus habuerunt, quae admodum fuerunt largae et copiosae. Deyling p. 224. Men tywärr är, hwad flertalet af wåra församlingsbor angår, kärleken och meddelsamheten (*κοινωνία*) död och helt och hållet förbi. Pastorerna skulle swälta ihjäl, om de skulle lefwa af kärleksgåfwor. De måste ju ofta nog, trots beståndande lagar, först twista med församlingarne om sitt arma underhåll! Derföre blir ocksä wanligen ingen wälsignelse förspilld, om accidentier och jura stolae falla bort och en annan wäg att försörja pastorerna, om möjligt, wäljes. Har det för rätta pastorer icke blott ingenting anstöt-

ligt, utan är till och med något rätt hjertligt och innerligt, att erfara och mottaga församlingsbornas kärlek och gåfwor wid sådana tillfällen, då äfwen pastorn närmare känner de enskilda, så kunna dock kanske äfwen andra tillfällen, att bewisa pastorn kärlek och wälwilja, uppfinnas, som likaledes tillåta ett innerligare och hjertligare närmande. Årets stora fester, kyrkowigningsdagen[40]), pastorns installationsdag o. s. w. gifwa t. ex. äfwen tillfällen, om deßa omnämnda icke alltid äro så hjertliga, som de tillfällen, wid hwilka gåfwor nu gifwas. — Man kunde stundom önska, att biktpenningar och accidentier kunde undwikas, om man betänker jagten efter nattwardsbarn[41]), hwilka man dock wårdslöfar, och det owärdiga beteendet med accidentier, som här och der hör till ordningen för dagen. Om blott äfwen ett menskligt förhållande wore tänkbart, hwarwid intet mißbruk, intet skamligt, egennyttigt beteende wore möjligt! Men det är icke en gång möjligt wid en fast penninglön ett för allt. Äfwen om man för det afskywärda mißbrukets skull wille förkasta hwarje möjligt bruk af den bestående inrättningen, skulle dock girighet och falhet alltid finna nya utwägar. Det är dock derföre bäst, att förblifwa wid det gamla bruket och brännmärka mißbruket.

Bihang till den förra paragrafen.

86. Då frågan om accidentierna och deras uppHäfwande, isynnerhet i wår tid, ingalunda är owigtig; så tillåta wi oß, att ur S. J. Baumgartens "Kurzgefaßter casuistischer Pastoraltheologie" (Halle 1752) blott inrycka den träffande frågan och swaret. Wi läse p. 332 ff.:

Kunna accidentierna eller betalningen för wissa embetsförrättningar wara rättmätiga och fordras?

Denna fråga bör med ja beswaras. Men wid deß afgörande måste man anmärka tre stycken:

1. Inskränkningarne wid frågan, som skall afgöras;
2. Grunderna för afgörandet;
3. Inkast och deras beswarande.

Inskränkningarne wid den fråga, som skall afgöras, äro följande.

Den första innehåller en förklaring af saken sjelf, hwad accidentier äro. Wi wilja uppgifwa twå kännetecken, hwarigenom deßa en läsares inkomster åtskiljas från de öfriga ordentliga.

Det första kännemärket är: att deßa inkomster utbetalas till lärarena af enskilda åhörare

antingen på en wiß förordnad tid, eller wid gudstjenstliga handlingar för enskilda personer.

Detta slag af tillfälliga inkomster för presterna har uppkommit wid tillfälle af de offentliga oblationerna eller gemensamma bidrag i den första kyrkan, som alla medlemmar wid den offentliga gudstjensten och nattwardens firande woro wana att göra. Ty, emedan denna oblation straxt i början bestämdes för lärarenas och de fattigas underhåll; så har det äfwen småningom skett, att enskilda personer, wid förrättningar för deras skull, för att skona andra bjudna gäster för omkostnader, ensamma öfwertagit denna oblation och, då de warit ringa, öfwerlemnat dem uteslutande åt lärarena, att främja deras willighet till slika handlingar. Hwaraf klarligen synes, att dylika, enligt sitt första ursprung, icke warit betalning för gudomliga nådemedel.

Det andra kännemärket är, att sådana inkomster antingen måste anbefallas eller åtminstone stadfästas af kyrkolagarne, för att skilja dem från på egen hand införda.

Den andra inskränkningen angår föreskrift, som wid deras fordrande måste iakttagas, nemligen: allt uraktlåtande af allmänna pligter, äfwen skenet af girighet måste undwikas; följaktligen bör ingen mångfaldiga sådana gudstjenstliga förrättningar och påbörda dem åhörarena till sin nytta.

Den tredje inskränkningen är, att man ej derefter mäter willigheten, att med sitt embete tjena åhörarena, följakteligen hwarken will hafwa allt betaladt, hwarigenom mången skulle frukta för besök af presten, eller afmäter och inrättar mödan sjelf och deß grund efter de fördelar, som man erhåller eller åtminstone hoppas.

Under deßa inskränkningar är det rättmätigt, att gifwa och mottaga dylika accidentier, och det af följande skäl:

1. Emedan det är ett stycke och en del af lärarenas underhåll, följakteligen åhörarenas förbindelse att underhålla sina lärare, sträcker sig derhän, i synnerhet om det öfriga regelmeßiga underhållet icke är tillräckligt.

2. Emedan dylika förordningar höra till en gudstjenstlig menighets eller öfwerhetens rättmätiga lagstiftning, följaktligen äfwen af lärarena utan synd kunna iakttagas.

3. Emedan Gud sjelf i gamla testamentet wid den israelitiska gudstjensten förordnat, att utom den wanliga tionden en del af offren måste gifwas åt presterna, hwaraf synes, dels, att dylika i sig sjelfwa ej kunna wara orättmättiga; dels, att de efter Guds wishet blifwit ansedda för ett af de beqwämaste medlen, att förskaffa lärarena detta underhåll.

Deremot kan man ej gilla följande inwändningar.

För det första är det icke ett bortsäljande af gudomliga ting, som man föreger och deraf tar sig anledning att tillägga dylika inkomster allahanda förhatliga benämningar, utan endast en erkänsla för lärares möda i enskildta fall, hwilken icke är obillig, emedan ingen allmän förbindelse, att åt enskilda personer förrätta gudstjenstliga handlingar efter deras behag, kan uppwisas. I allmänhet bewisar detta inkast för mycket, nemligen orättmätigheten af hela lärarens underhåll af församlingen, hwilken dock är grundad i den Heliga Skrifts uttryckliga befallningar.

För det andra strida icke Guds ord, Matth. 10: 8, deremot, ty 1. wisar sammanhanget, att Frälsaren endast talar om undergörande gåfwor; 2. besmarar Frälsaren sjelf genast i det följande detta inkast, då han befaller sina lärjungar, att mottaga underhåll af hwar och en, till hwilken de skulle komma, utan undantag af sådana menniskors goda wilja, hos hwilka de skulle befinna sig.

För det tredje bewisa icke Petri ord, Ap. G. 8: 20, att det är syndigt, att taga något för presterliga förrättningar, utan, som hela denna historias sammanhang wisar, endast, att det är syndigt och orätt att handla med och köpa ett presterligt embete.

För det fjerde kan icke 1 Tim. 6: 5 höra hit. Ty 1. wisar sammanhanget, att här icke talas om lärarena, utan om christna i allmänhet, som söka

draga andra själar till sig genom att påbörda dem såwäl nya meningar, som andra gudstjenstliga öfningar och derigenom söka göra sig en winning. 2. Är det en stor åtskilnad mellan att drifwa ett yrke med gudsfruktan och lönen för enskildta arbeten wid gudstjensten, hwilket sista i samma bref förordnas.

Men att dermed allt mißbruk måtte undwikas, så tjena följande lärosatser dertill:

För det första wore det bättre, äfwen för lärare och åhörare beqwämare, om dylika inkomster kunde alldeles upphäfwas. Antingen genom en riklig gifmildhet hos församlingsmedlemmarne och ett willigt bidrag till lärarenas underhåll, som icke wore förenadt med förrättningen af gudstjenstliga handlingar; eller, hwilket wore ännu bättre, genom någon annan bestämning af ett rikligt underhåll; dels, emedan man derigenom hade att frukta mindre anstöt hos sådana, som anse presterna för en börda för borgerliga samfund; dels, emedan i detta fall många enskildta slags gudstjenst icke skulle påtrugas folket.

För det andra, en lärare gör icke orätt, om han affäger sig denna rätt antingen af ett twiflande samwete, eller för att undwika anstöt hos åhörarena, eller under deras befarade oförmåga och tillräcklig bergning för sig för öfrigt, eller för att främja åhörarenas goda förtroende till sig, och

sitt embetes werkan på desamma. Dock är det bättre, om det sker i enskildta fall och åt enskilda personer, än genom ett fullkomligt upphäfwande eller offentligt bekantgörande inför församlingen. Emedan

1. derigenom skada för efterträdaren och andra lärare förekommes; hwilka ej göra och ej kunna göra på samma wis.

2. Emedan det skulle göra åhörarena äfwen i andra fall twifwelaktiga om sin förbindelse; ty de kunna sålunda lätt gå längre och anse hela lärarenas underhåll för orättmätigt.

3. Emedan en prest wida förr kan winna sitt ändamål, att utöfwa barmhertighet, om han blott i enskildta fall betjenar sig af sin rättighet.

4. Emedan det är wida swårare och förenadt med en större collision af pligter, att i fall af nöd och wid en märkbar försämring af de förra lyckliga omständigheterna åter begagna en rättighet, som man högtidligen och offentligen afsagt sig, än om det endast sker i enskildta fall och för enskilda personer.

5. Emedan, såsom jag af andras erfarenhet känner, äfwen en lärares bästa afsigt wid ett fullkomligt upphäfwande af de rättmätiga accidentierna bedömes olika och anses för en dold äregirighet, följakteligen kan lägga många hinder i wägen för ett wälsignadt utförande af hans gudomliga embete, hwilket genom motsatsen lättare kan undwikas.

För det tredje är det äfwen af ofwananförda skäl orätt, att antingen helt och hållet eller till en del efterskänka församlingen denna afgift, om den också bestämdes till uppbyggande af offentliga hus. Emedan en församling derigenom kan sättas i den största frestelse, att bestämma sitt wal af prester derefter och räkna sådant med till deras kall.

Häraf kunna äfwen följande fall afgöras:

1. Kan en prest med godt samwete klaga hos öfwerheten deröfwer, att hans inkomster indragas? Detta är i saker, som tillhöra honom enligt öfwerhetens lagar, tillåtet och skäligt, och öfwerheten är förbunden, att genom domstolarne bestämma om sådana inkomsters bibehållande.

2. Kan en prest, då han erhåller kallelse till en församling, der hans företrädare offentligen upphäft slika inkomster, wara berättigad, att åter fordra dem och derom göra de kallande en behörig föreställning? Ja.

3. Kan en sådan församling af en lärares särskilda anordning få en beständig rättighet, att icke gifwa alla sina framtida lärare några accidentier? Nej.

Gifmildhet.

87. Om en pastors inkomster bestå i penninglön, som utbetalas till honom på bestämda tider, månader, qwartaler m, m.; så kunde, äfwen om det hela utgjorde en ringa summa, pastorns hushåll inrättas på ett likformigt wis. Om han wet, att han dagligen har att anwända en half gyllen på sitt hushåll och äfwen dagligen har den i handom; så kan han rätta mun efter matsäcken, och, wäl alltid så godt det kan gå, men dock till en wiß grad bekymmerslöst, berga sig med inkomsten. Helt annorlunda och ganska förswårad är deremot hushållningen för i synnerhet ännu yngre, alltså klent lönade och tillika oerfarna pastorer, derigenom att lönen icke består af idel penningar, utan till stor del i naturprodukter, som man ej kan få in förr, än wid skördetiden. Deraf kan det hända, att man på en wiß årstid har fullt opp, under det att man den öfriga tiden af året lider brist. Så länge bristen warar, måste pastorn då taga sig ut, som han kan, lida nöd, låna; när hans inkomst kommer, har han att betala skulder, för att på ny kula lida brist. Wis=

serligen ges det karakterer, som hastigt begripa denna nöd och för hwilka det är lätt, att träffa en sådan anordning på den tid, de hafwa något, att totalinkomsten riktigt fördelas på den eljest inträdande hungerstiden. Mången, som en gång är gjord uppmärksam derpå (och det är affigten med denna anmärkning), besinnar detta redan, förrän han tillträder pastoratet, likasom han af wana lär känna beskaffenheten af sitt pastorat, såsom beroende af naturens lopp. Mången har nog hushållstalent, att blott en gång komma i nöd, förutsatt, att icke synnerliga, penningödande olycksfall inträffa. Men många komma hela sitt lif ej i ordning, de måste alltid wara bekymrade, någon gång wara insolventa, utan att de kunna upplyfta sig till det modiga beslutet, att i ett sådant fall i Guds namn med framläggande af omständigheterna för ögonblicket wara insolventa. Denna omständighet föranleder mången till en ständig mißbelåtenhet med sitt pastorat, som ej kan förklaras af den kanske icke så oansenliga totalsumman af deras inkomst.

Här gäller det klokhet och öfwerräkning och fast konseqvens i afseende på allt gifwande. Om möjligt bör man likaså litet, då man har medel, som då man icke har, öfwerskrida det mått, som en gång blifwit bestämdt för den ifrågawarande tiden. Will då, trots en hushållares trohet, icke det förslå, som regelmäßigt finnes att tillgå, så kan man med lugn

förbidan lyfta ögonen till den, som är rik öfwer alla.

88. Smärtsammast måste det dock wara för en pastor, om han icke kan gifwa sina daglönare deras betingade lön och måste låta dem wänta öfwer söndagen, som kanske just af sin arbetslön af pastorn wille bestrida de sinas behof för söndagen. Att icke gifwa den fattiga hwad honom tillhör — icke på rätt tid kunna gifwa, är en bitter droppe i den mans lefnadskalk, som inwiger andra till hushållare med de orden: "Du skall föda dig af din hands arbete, wäl dig, du har det godt!" — Erfarenheter sådana som deßa lära först hwad det will säga: "I ditt anletes swett skall du äta ditt bröd. Med bekymmer skall du föda dig, tills du warder jord; ty af jord är du kommen och till jord skall du åter warda." — På en pastor löpa wäl icke swetten och tårarna som på bonden öfwer anletet, men det är desto smärtsammare, om swett och tårar utgjuta sig i hans inre.

89. Mindre kränkande, men full af en bitter ångers smärta är det, om en pastor måste säga sig, att hans insolvens, hans brist härröra deraf, att han icke hållit måtta i hedersutgifter och almosor, — att ej tala om utgifter för lyxartiklar, som icke anstå en man af medelmåttiga eller ringa förmögenhetswilkor.

90. Hedersutgifter drabba ofta en pastor. I förwäg hålle han sig orubbligt fast wid den sat=

sen, att hans stånd aldrig kan fordra hwad hans förmögenhetswilkor förwägra. Må andra göra hwad de wilja; det må icke wilseleda en trogen hushållare! Du får och bör icke hwad du icke kan, derwid blir det. Och derwid blifwer det ock, så swårt det ocksä är, så sällan någon handlar fullkomligt i enlighet dermed, så sällan någon häri är utan skuld, utan straff, utan bitter ånger. Så är det äfwen med almosor. Det är swårt, att afslå, om man ofta ifrigt ombedes. Men det är dock ingen dygd, utan en swaghet, ja mer än det, det är nästan ondska, att ge öfwer förmåga. Hustru och barn måste då umgälla, att en pastor än här, och än der förwärfwar sig beröm för barmhertighet. Om hustru och barn äro försörjda, så gör då med det öfriga hwad du will. Men se wäl till, att du icke blir obarmhertig mot dina närmaste, i det du wisar andra barmhertighet. — Här öppnar sig för en fattig pastor en skola af helgande försakelse, som, med godt mod genomgången, gör mannen pröfwad och utan twifwel leder till den fattigas hemliga, men inför Gud och hans englar erkända fulländning. Menniskorna hafwa intet öga härför; hwad i detta afseende försiggår i en fattig pastors hjerta af ädelt sinnelag, duger ocksä icke för offentligheten; men domedagen skall göra det klart! — En pastor, som icke gifwer, emedan han icke kan gifwa, förefaller folket alltid eller dock mest blott girig, så länge hans armod icke går

till brist på det nödwändigaste. Det wet en pastor. Om han nu, icke mißledd af sitt folks fördom och illwilja, med all makt skall uppmuntra andra till barmhertighet, så fordras dertill en hög själ, förutsatt nemligen, att hans själ icke gjorde något heldre, än att föregå med ett mäktigt exempel af barmhertighet. — Många dylika helgelsens eldprof ges det för en fattig pastor i hans embete.

91. Här måste jag wäl ock säga ett ord om lån och borgen. Ingenting är wanligare, än att man af pastorn will på borgen låna penningar och waror (säd och andra frukter). Pastorn uppmuntras af ställen, såsom: "Låner och hoppens der intet igen!" Å andra sidan kan han förutse, att han genom sådant lånande med de sina måste lida brist. Han känner noga förut sin inkomst; han wet, att han icke mera kan få. Han wet äfwen, att de, som wilja låna eller borga af pastorn, wanligen äro de, hwilka ingen annan lånar eller borgar, — de fattiga, som icke kunna gifwa någon säkerhet för återbetalning. Deßa fattiga borde wißt icke låna, utan ärligt bedja om skänker; men de hoppas, att kunna återgifwa, der ingenting är att hoppas, — de låna med wilja, men utan all sannolikhet af återbetalning. Hwad är då att göra? En förmögen pastor må låna, och det efter Herrans bud och utan ränta, då han har fattigt folk för sig. En fattig pastor handle med öppet bekännande af sitt armod efter

den grundsatsen, att han icke mottager mera, än som är alldeles nödwändigt för hans underhåll, att han får sin inkomst småningom, ofta ganska knappt, att han icke kan utlåna hwad han icke har, men att han gerna wille skänka, om han hade något qwar. Ty det kan ske, att han wäl icke kan sätta den större summa, som han skall utlåna, i fara, men wäl wågar skänka en mindre. På detta sätt förfare man konsequent, så har det en stor wälsignelse. Man blir, om icke genast, dock mer och mer bekant. Pastorn blir mer och mer förskonad från sina fattigas fordringar; ju längre desto mera ses hans handlingssätt i deß harmoni med predikan; ju längre desto mera blir han känd för wälgörenhet efter måttet af sina omständigheter; ju längre desto mer kommer han i stånd, att obedd, efter eget förstånd, stilla och utan buller anwända till wälgerningar det lilla, som han kan hafwa öfrigt.

92. Wår tid är en tid af föreningar. Den ena föreningen efter den andra uppstår, och det må uppstå hwilken som helst, så räknas på pastorn, såsom föregångaren i goda gerningar. Det kan lätt hända, att man blir uppmanad, att deltaga i 10—20 föreningar. Man räkne blott tillsammans och det skall icke synas öfwerdrifwet. Gåfwe nu en pastor till hwarje sådan förening årligen blott 2 R:dr banko, så skulle en summa uppstå, som är ganska betyd-

lig efter måttet af hans inkomst. Det är ingen småsak, om en pastor årligen lemnar åt föreningar 40 R:dr B:ko, alltså 10, 20, 30:delen af sin inkomst. Något synnerligt för deßa föreningar gör han icke dermed, och deßutom beröfwar han sig det, som han, enligt sin embetspligt, är skyldig sina fattiga sockenbor. Derföre wåge han aldrig att lofwa ett regelmäßigt bidrag, som kunde beröfwa honom kraft för hans werkningskrets. Han hafwe framför allt i ögnasigte sina fattiga, sjuka församlingsbor, då först gör han med hwad som är qwar efter sin fria wilja och samwete. Att understödja behöfwande trosförwandter och mißioner bland hedningarne, skall en from pastor alltid hafwa som ögonmål, och det skall wara honom den högsta glädje att, om han kan, göra något och mycket, som kan bewittna hans glädje af deßa heliga kärlekswerk och bekräfta hans offentliga uppmuntrande till desamma. Men äfwen häri bör han framför allt handla efter måttet af sin förmögenhet och icke låta föra sig wilse af möjligheten att mißkännas. Wid detta förfarande sparas pastorn mycket ondt samwete; hans själ behålles så mycket som möjligt fri från bekymmer; den wälgerning, som han gör, är werklig wälgerning, och icke plåga.

Med allt detta sågo wi naturligtwis icke på rika och derjemte giriga pastorer. Dem skall man icke erbjuda någon ursäkt för sin synd. Det är endast tal

om, huru det stora antalet af fattiga pastorer wid embetets tillträdande äro twungna att ställa sig, för att icke af mißförstådd barmhertighet komma i ett olidligt, embetet hinderligt armod, i ständigt nyá förlägenheter, ja till och med öfwer ärlighetens gränsor.

93. Här torde det wäl äfwen wara på sitt ställe, att korteligen hänwisa på twå saker, som icke sällan förekomma i en pastors lif.

Wi mena för det första köp och försäljning, som förekommer hos allt folk, alltså äfwen hos pastorer. Det är redan anstötligt och för embetet skadligt, om en pastor eller deß anhöriga wid wanliga inköp prutar och gnider som en girigbuk; så mycket man ocksä dertill uppmanas genom ockrande köpmäns oredlighet, är det dock mera öfwerensstämmande med embetet, att wara för eftergifwen, än för försigtig [42]. Men ännu anstötligare och hinderligare är det, om en pastor, då han säljer sina naturalier, förfar för affärsmeßigt. Det är, om icke alltid, dock för mestadelen, ett twetydigt beröm för en pastor, om han alltid affätter sina produkter för högre pris, än sina sockenbor. Han kan wäl här och der någon gång helt oskyldigt hafwa orsak dertill; men, det ware huru som helst, en pastor skall icke söka högsta betalning med sina waror [43]. Äfwen behofwet bör icke förmå honom, att synas lik en ockrare. Han kan icke allt hwad andra kunna; han har wäl makt till allt, men

det är icke allt nyttigt; och till andras nytta måste en pastor helt och hållet lefwa, äfwen med egen skada. Det är derföre ett gammalt ordspråk: "en pastor måste släppa till håren!" — Må derföre en ny pastor, af hwilka mången kanske oftare behöfde den omwända warningen, icke under det behof, som ett börjande hushåll stundom medför, göra sig skyldig till ett för siket sökande efter inkomst. Man bör ej kunna lägga en pastor till last hwarken wårdslösande eller bortslösande af sin egendom, eller alltför stor noggrannhet. Ett heligt, rättfram, redligt sinne kan genom erfarnares råd lätt finna hwad som paßar hans heliga embete. Erfarenheten bewisar, att just den öppna och rättframma uppriktigheten ofta wälsignas. Det går äfwen här efter regeln: "Gudaktighet är till allting nyttig och hafwer löfte om detta lifwet och det tillkommande".

94. Det andra, som ännu återstår att omnämna, är följande. Wår tid följde på en troslöm tid, då de flesta pastorer i allmänhet och i synnerhet sökte genom utbredande af förgiftade uppbyggelseböcker[44]) helt och hållet utrota det goda, som ännu war qwar från fordna tider. Derföre finner den tillträdande pastorn i sin församling onda böcker att utrota och naturligtwis äfwen nödwändigheten att sätta bättre i stället. Är han nu i allmänhet genast i början så wälsignad, att han drager till sig sin församlings uppmärksamhet och wälwilja; så blir

hans rekommendation af goda böcker gerna mottagen, och han får lätt anledning, att sjelf skaffa sådana åt sin församling. Hwar och en tager dem gerna ur hans hand. Man will hafwa en vers eller språk, namn, ort, år i boken skrifwet af hans hand. Går han nu härwid rätt till werket, så gör han intet annat, än hwad som paßar sig för honom. Han kan wäl öfwertaga anskaffandet af böcker; ty ofta blir han derigenom iståndsatt, att få bättre pris eller gratis exemplar för fattiga. En bokbindare lider också icke derigenom förfång, ty inbundna blifwa dock böckerna, och att sälja dem billigare, än det sker i boklådor af bokhandlare och bokbindare är ostraffligt, om man på ett ostraffligt sätt får ett ringare pris. Kunna bokbindarne sjelfwa förmås, att för billigare pris utbreda goda skrifter, desto bättre! — Men det är illa, om en pastor borgar ut och wid sådan bokhandel icke eljest håller ordning. Bådadera bringar honom skada, och ofta en ganska kännbar skada, som han swårligen fördrager, utan att han dermed gör någon en wälgerning. Det ges många lättsinniga, som utan afsigt att bedraga borga en god bok, som de icke skulle hafwa lust att kontant köpa, och många dåliga, som göra det i afsigt att bedraga. Den elaka skadar med skrattande mund; den lättsinnigt borgande kunden aflägsnar sig derigenom från pastorn, att man utborgade åt honom, utan att göra honom uppmärksam på hans förmåga eller oförmåga

att betala. Af fruktan att anmanas, af blygsel, att icke blifwa anmanad, under det dock inwärtes är ett straffande medwetande, undwiker han pastorn, går honom ur wägen, försummar äfwen tillfällen, då han kunde träffa honom, kyrkowägen m. m., — och sålunda blir öra och hjerta från ordet afwändt, icke blott aflägsnadt. Ja, det ges exempel, att dylika köpare på kredit (det gäller naturligtwis äfwen om annat, än böcker) få hat till pastorn och hans ord, blott emedan de icke kunna betala ett par riksdaler eller tolfskillingar, som de äro skyldiga. — Man fråge endast de erfarnare, om så icke är! — Wi anföra detta här endast som bewis, att ingen i sådana fall har nytta af borgandet, men wäl att ofta en känbar skada tillfogas den egna kaßan och andras själar. — Att icke tala om den skada, som följer genom bortslösande och gränslöst bortskänkande af böcker. Böcker blifwa föraktade, om de gifwas för gerna, och en pastor kan helt oförmärkt och utan all nytta göra sig och sitt hushåll en betydlig skada.

95. Bäst är det, att pastorn gör sin uppgift för sig klar. De onda böckerna måste bort, det är wißt. Lika wißt är det, att bättre måste i stället. Men 1. icke många i stället för ett mindre antal, 2. icke ringa eller medelmåttiga. Medelmåttiga böcker hjelpa till att förderfwa folkets sinne och smak, lyfta icke, hjelpa icke. Det måste wara kraftiga böcker, som kunna upplysta folket ur den timliga lustans

dröm, ur eländet och trögheten! — Många böcker blifwa hinderliga för hwarandra. Mångläsning är för folket skadligt, och det är bra, att det wanligen icke inlåter sig eller kan inlåta sig derpå. Bibeln, Concordieboken, en postilla, en bönbok för friska och sjuka dagar, psalmboken, katechesen med språk, evangeliiboken, det är nog. Detta ware framför allt pastorns mål. Så långt kommer han, ty så långt följer honom den bättre delen af folket gerna. Godt är, om han kan råda alla detsamma och sedan i predikningar, förhör och själawård hänwisa på de husliga uppbyggelseböckerna, för att göra dem lefwande och werksamma. — Han wälje det förträffliga, rekommendere sitt folk det utwalda, göre det bekant, — förråde ingen för stor angelägenhet, ty då mißtänker folket egennytta, — ware icke för hastig, förfare icke som om han förestode en bokhandelsförening eller en boklåda, icke som låge saligheten i att mottaga böcker, — han utlåne och utborge icke, — han skänke icke lätt, — och afgöre öfwerhufwud sådana göromål så kort, som de förtjena. Derjemte före han den strängaste ordning i afseende på inkomst och utgift och tage icke nytt förråd innan han kan betala. — Detta allt är lätt att inse; hwar och en wet det. Men huru mycket omak spar sig icke den, som gör derefter, — och huru mycket mer anseende har ej en ordnad werksamhet hos folket, hur mycket mera in=

tryck gör det icke, än en obetänksam menniskas lättsinniga bokhandel.

VIII.

Gästfrihet.

96. "Warer inbördes hwarannars herbergerare, utan allt knorr" [45]) säger Aposteln (1 Petr. 4, 9. Ebr. 13, 2) till alla menniskor. Utan twifwel hafwa derföre pastorerna hufwudsakligen att anse Apostlarnes ord rigtade till sig. Emellertid har hwarje bud sin särskilda anwändning på olika lägen. Gästfrihet hör i allmänhet till gifwande. Men gifwande sammanhänger med inkomster. Likasom man i allmänhet icke kan gifwa hwad man icke har; så kan också ingen utsträcka gästfriheten längre, än hans förhållanden och förmögenhetswilkor tillåta. Den oerfarna wet icke hwad för stora utgifter en utsträckt gästfrihet erfordrar; men erfarnare husfäder känna det, och just derföre är en måttlig utöfning af gästfriheten ifrån sådanas sida wärdigare och hederligare, än en utsträckt ifrån den obetänksamma, bekymmerslösa nybegynnarens. Wäl den nybörjare, som genast på förhand ställer sig så, att han icke efteråt måste

upphöra eller draga in staten! Alltför lätt förleder den behagliga början af egen hushållning till omåttlighet i gästfrihetens utöfning. Och mången märker det först, när han har skadat sig. Den som genast i början håller måtta, blir wißt icke lätt mißförstådd. Deremot är den ganska utsatt för menniskors omdöme, som, sedan han slagit på stort, måste börja att inskränka sig. Måttet kan för öfrigt icke blott öfwerskridas derigenom, att man mottager för många, utan äfwen derigenom att man i hushållningen går ifrån enkelheten. Kan en pastor, äfwen om han lefwer i goda omständigheter, i yttre ting blott räknas till medelclaßen; huru mycket mera måste han icke fasthålla det, då han lefwer i början af sin bosättning, då inkomst och lön äro honom torftigt tillmätta. Kan också icke Engelsmannens sed, att göra det anspråk på gästerna, att de noga foga sig efter ordningen i hans hus, med engelsk skärpa fasthållas, så kunde den dock wara en regel för en pastor. Undantag kunna lätt inses. — Enkelhet i allting, enkelhet i gästfrihet paßar en pastor. Han kan icke sträfwa efter något annat — för tillgångarnes skull! Han bör icke sträfwa efter annat — för embetets skull!

97. Wid gästfriheten måste wäl ett synnerligt afseende göras på pastorns förmögenhet, men icke uteslutande. Twå afseenden måste ännu i synnerhet framhafwas; afseendet på embetet och på barnen.

För att rätt werka i sitt embete, är omwexlingen mellan ensamhet och offentlighet för pastorn nyttig och nödig. Denna ensamhet instänger honom i hans hus. Den fordrar icke allenast, att de närwarande äro stilla, utan, enligt de flesta pastorers behof, allas frånwaro, werklig ensamhet. Medwetandet, att wara i en owanlig omgifning, är ofta ganska störande, om också allt rundtomkring är stilla. För mången är redan medwetandet, att icke wara fullkomligt ensam, äfwen att hafwa i närheten en älskad person, störande och hinderlig. Men är det så, huru skall då en gästfrihet, hwarunder hwarje besök blir alla husets innewånares medelpunkt, omkring hwilket allt, äfwen pastorn, måste wända sig och hwarefter han måste rätta sig, öfwerensstämma med denna stillhet och ensamhet? I ett hotell är den inträdande gästen herre — wärden träder tillbaka såsom tjenande. Så får det icke wara wid en pastors gästfrihet. Det heliga embete, som han förwaltar, fordrar undseende af alla besökande, — pastorns kall och derföre äfwen hans sinneslugn måste skonas. Hwarje inre störning, hwarje förstämning, hwarje uttröttande får församlingen erfara. Den som derföre inträder i ett pastorshus, måste uppgifwa sitt anspråk, att hafwa pastorn för sig och utan uppehåll af honom påpassas, considereras och beledsagas. Men då nu många besök pläga wara för anspråksfulla, så har en pastor desto mera att laga, att icke gäst=

frihetens utöfning länder honom och hans embete till skada. Ju mera han uppröres genom besök, ryckes ur själens stillhet, blir orolig, oklar, afmattad, trött, desto mindre kan han öppna sitt hus för gäster. Hans församling och hans embete gäller honom allt. Allt måste underordnas hans embete.

98. Det andra, som en pastor wid gästfrihetens utöfning måste göra afseende på, äro hans barn. Om han också har själsstyrka och själsklarhet nog, att alldeles icke låta besök störa sig i sitt heliga embete, så är frågan, om han då äfwen helt och hållet och fullkomligt har för ögonen sin pligt mot sina barn — egna eller andras, som han har i sitt hus. Just emedan för ett pastorshus behöfwes en studerkammare, för en pastor sjelf afslutenhet och ensamhet; just emedan hans embete så ofta för honom i kyrkan, skolan, husen; just derföre sakna pastorsbarnen, i synnerhet de yngre, deßutom snarare för mycket, än för litet fadren. Om nu considerationer för besök ännu mera borttager fadrens hjerta och öga, hans kraft och tid från barnen, — huru beklaganswärda äro icke då de fattiga barnen. De känna sig wara utan uppsigt och påpaßning, — derföre uppföra de sig, som det går. Deras wanart upptäckes eller upptäckes icke af fadren. I förra fallet måste barnen i närwaro af besökande straffas, eller de styrkas i sin ondska. Att straffa och att icke straffa i närwaro af besökande har bådadera sina olägenheter. Bemärkes icke

wanarten, så är det ännu sämre; den besökande ser dem desto förr, men talar wanligen icke i fadrens närwaro om dessa fel. Äro barnen öfwer den ålder, då man kan straffa dem inför fremmande, så kommer i stället för ungdomens öfwermod ofta werklig obändig slyngelaktighet, och fadren får då lätt en bittrare stämning mot barnen, än godt är, särdeles som han icke är utan skuld till det onda. Men är detta allt icke fallet, så lära sig dock barn, som se många fremmande i huset, en alltför stor frihet i uppförande, och den blygsamhet, som tillhör barnet mot den äldre, blir alltför tidigt utplånad. — Korteligen, då fadren genom besök för mycket drages ifrån barnen, är faran stor, att barnen deraf skola taga stor skada. Äfwen om det för uppsigtens och rummets skull är möjligt, att hålla barnen ifrån de besökande, alltså äfwen i gynnsammaste fall uteblir icke skadan, och det förblifwer sannt, att besöken kunna blifwa de unga barnen lika hinderliga i deras framsteg, som de kunna wara nyttiga för fullwuxna söner och döttrar.

99. Hwad skall nu en pastor göra? Äfwen om han kunde och wille, skulle han icke kunna fullkomligt draga sig ifrån gästfrihetens öfning. Ja, ju mera det är hans allwar, att i alla afseenden lemna ett godt exempel, desto swårare blefwe det honom, att undandraga sig Apostelns allmänna bud. Det blir derföre intet annat öfrigt, än det mått, som är nyttigt

för hans embete och familj och swarar mot hans förmögenhet — och att bibehålla enkelhet i lefnadssätt. Hwarje gäst behandlas som christendomsbroder eller son. De fullwuxna barnen må ocksä bemöta gästen som en fader eller broder. Men de mindre, öfwer hwilka man kan hålla nödig eftersyn, må wistas i barnkammaren, så länge det går an. Måste de komma in i de andra rummen, så tillåte man icke, att de göra sig på något wis bemärkta eller af gästen dragas fram ur sin anspråkslöshet. Man låte gästerna, som ej sjelfwa weta det, tydligen weta, hwad husets ton i detta fall är. Men barnen tillåte man icke, att alltför förtroligt hänga efter de fremmande och med dem umgås. Hwad som från fadrens och husmodrens sida synes wara en wänlig aktning för gästen, det utpregle sig hos barnet som wördnad och högaktning. En fader underwise äfwen i synnerhet sina barn under den tid, då inga gäster äro der, om den aktning, som man enligt Guds ord är skyldig en fremmande.

Det förstås, att genom blodsband beslägtade, som infinna sig som gäster, icke förhålla sig som idel fremlingar till husets barn.

En christlig pastors hus ware derföre, så wida hans förhållanden det tillåta, ett Herrans ξενοδοχεῖον. Godt och skönt är, om icke blott den sjelf andliga, lärda, likställda fremlingen mottages, utan äfwen den fattiga, som recommenderas och anspråkslöst är belå=

ten med det, han kan få. Äfwen åt icke recommenderade fremlingar bör en pastor med försigtighet och wishet wända ett hjerta och öga, fullt af barmhertighet och kärlek. Ja, ju mindre en fremling gör och kan göra anspråk, desto förr kan den heliga pligten uppfyllas emot honom, desto mindre hinder göra förmögenhet, embete och barn.

IX.

Landsstrykare och sectmakare.

100. För närwarande ges det öfwerallt åter uppwäckta menniskor, och der sådana finnas, der finnas äfwen deras carricaturer. Det är deßa förtwiflade menniskor, som göra till sitt yrke, att stryka genom landet och uppsöka alla "christliga wänner" och i synnerhet alla som christliga renommerade pastorer. De förwexla de heligas samfund med kamratskap och piquera sig af, att känna alla afgjordt christliga menniskor, d. w. s. att en gång eller oftare hafwa sett dem. Deras themata, som de pläga afhandla med alla Christna, äro de s. k. Adiaphora och framtiden, werldens ända, Johannis uppenbarelse, alltid äfwen mißionen och i synnerhet Basels och Dresdens m. m.

De älska känslornas upprörande jemte skarpa omdömen, wäckelsepredikningar i methodistisk anda, tårar, suckar och grimacer, — korteligen religiösa dårars alla lustar finner man tala ur dem och werka. Wanligen wälja de, för att lättare stilla sitt samwete, en gårdfarihandlares yrke och hafwa sålunda fullkomligt berättigande, att gå omkring i husen med sina andliga gåfwor. De hafwa stundom i sin hemort ett betydligt anhang, herrska ofta öfwer de uppwäckta derstädes, och deras röst gäller äfwen i widsträcktare kretsar hos deras gelikar. De tala som öfwersittare om pastorerna och deras werksamhet, om deras predikningar, katechiseringar och böner och förklara folk saliga, trots biskopen i Rom, och fördöma med icke mindre färdighet. De sätta goda och onda rykten i omlopp, genom hwilka Paulus och hans efterföljare alltid måste gå. Med tillförsigt, att wara efterlängtade wänner, komma de hwad tid på dagen som helst i presthusen, och den som beder dem sitta ned, ja äfwen låter dem stående öppna sin språklåda, han må se sig wäl före, huru han skall blifwa dem qwitt. De höra sig sjelfwa alltför gerna tala, i synnerhet om de utom sina egna äfwen finna andra williga öron. I sin älsklingsprests ton och uttryck föredraga de sina omdömen, berömmelser, warningar, sina apocalyptiska slutsatser och apodictiska befallningar i afseende på den christliga frihetens ting. Finna de genswar, så blifwa de särdeles inställsamma, fulla af wänskap och

personligt erbjudande att göra alla möjliga tjenster. Blifwa de wänligt bemötta, så fördraga de äfwen en smula motsägelse och tillrättawisning; att blifwa wänner och bekanta med ännu en berömd pastor kan icke köpas för dyrt, om man också af den andliga Herrn får lida litet. De komma alltid igen, och då de komma, söka de på något wis att göra sig angenäma, ja äfwen oumbärliga. Stundom drifwa de helt aparta läror, t. ex. alltings återställelse, den första uppståndelsen o. s. w. Skonar man dem derwid, för att icke förtörna dem, eller i hopp, att småningom på ett fogligt wis taga ifrån dem deras willfarelse, så hänga de fast sig, äfwen om de i predikningar m. m. höra den motsatta läran. Den goda pastorn blir då mildt bedömd, han wet ännu icke bättre o. s. w.

101. Mot denna lätt igenkänliga ohyra [46]) på Guds winberg, äfwensom mot andra dylika pratmakare inom och utom församlingen, är ingenting bättre, än att en gång för alla bestämma en timma, då man förklarar sig beredd att tala med hwar man, under det man lofwar att för själawårdens utöfning taga sig tid dag och natt, i ro och under arbete. De kommande låte man stilla efter begär och önskan fråga; men afwise dem, som icke komma i embets- eller själawårdsärenden, med att öppet tillstå skälet, bristande tid. Redan detta förargar ofta landstrykare. Men komma de på den utsatta timman, så weta de förut,

att pastorn efter deß förlopp skall afbryta, de kunna derföre icke tala så widt och bredt; stundom träffa de tillsammans med annat folk, som inom samma timma äfwen wilja och böra affärdas. Dertill hänwisar icke blott fastsättandet af en sådan timma i och för sig på en kort sammanfattning af det, som skall sägas, utan pastorn har i den utsatta timmans korthet ett godt skäl, att äfwen uttryckligen och utan stötande bedja om föredragets förkortande, äfwensom att utan omswep fråga anledningen till besöket. — Afwisar man knapphändigt folk af ofwanbeskrifna slag, så blifwa de icke dermed förbättrade, utan deras sårade stolthet drifwer dem till desto större hårdnackenhet och förtal. Mottager man dem på ofwansagda wis, så kan man i sanning tjena dem och mot dem öfwa en helsosam kärlek, utan att man förlorar mycken tid och utan att man genom dem kommer i ondt rykte. Grundtonen af uppriktig kärlek och tonen af ärligt bekymmer om deßa pratmakares själawäl har dock här och der redan så sammanklingat, att den bättre delen i själen styrkts och renats.

Men i alla fall stanne man wid ett kort samtal. Man herbergere och hyse icke sådant folk, bjude dem icke komma igen, afwise wänligen deras personliga anbud, ställe sig något fremmande för dem, låte dem icke blicka in i församlingens och familjens förhållanden, med ett ord, man ware mot dem helt rättfram,

såsom det anstår en kärleksrik pastor mot en förwillad och förwänd broder.

Det wore att öfwa gästfrihet på förwändt ställe, om man wille upptaga dem, som af umgänge med pastorerna önska hemta näring för sitt högmod och sina anspråk, hwilka de hafwa på sina likar! Att understödja synden är icke en pastors sak.

X.

Grannar.

102. Med grannar förstå wi här icke grannar i inskränktare mening, icke gemenskap med de sockenbor, som bo presten närmast; utan grannar i widsträcktare mening, umgänge med grannpastorers familjer. Först will jag tala om landtpastorers grannar. Den som känner en landtpastors lif, wet huru mycket många pastorer odla detta umgänge. — Hwem skulle nu betwifla, att just detta umgänge mellan grannpastorers familjer kunde wara icke blott rätt angenämt och roande, utan äfwen ganska nyttigt och helsosamt? Grannpastorater stå i beständig och ganska mångfaldig beröring med hwarandra. Deras åkrar, ängar, skogar gränsa till hwarandra, gemensamhet i

rättigheter, wanor, bruk och seder åstadkomma mycket sammanhang. Församlingarne beröra hwarandra, äfwenså pastorerna och deras familjer. Äfwen de hafwa gemensamma behofwer, kunna på många sätt hjelpa och råda hwarandra, — på det skönaste harmoniera i timligt och andligt afseende. Dertill gör det det bästa intryck på grannförsamlingar, om herdarne äro eniga och wänner. Ja, till de ädlaste företrädena af landtpastorers lif hör detta presthusens umgänge med hwarandra. — Den som redan haft en elak granne i embetet, wet att rosa, hwilken ädel Guds gåfwa "trogna grannar" äro.

103. Men — och detta men warde icke mindre öfwerwägdt, grannskapet blifwe icke begagnadt för ett osmakligt och tråkigt sällskapslif. Pastorerna och deras familjer må icke föras tillsammans för tidsfördrif, utan af kärlek, icke blott af gemensamhet i timliga förhållanden, utan isynnerhet genom wården om det andliga och intellektuella lifwet. Då det deßutom fattas en prests lif på landet mångfald, så utföre man icke i oändlighet på nytt det dagliga lifwets händelser, man göre hastigt ifrån sig det som är timligt, och må sedan gå framåt med hwarandra till Guds kyrkas högre angelägenheter. Det ges ställen, der de ofta ganska nära boende pastorerna kunna lefwa ett werkligt Phäakerlif. Hwar dag har det närboende presterskapet der sin samlingsplats, här och der bokstafligen hwar och en från den wälsignade

söndagen till den wälsignade fredagen, om icke ända till den wälsignade arbetsdagen, lördagen. Hwad skall man hwar dag der hafwa att säga? Ja, hwad för glädje och wederqwickelse kan der wara? Utan stilla lefwerne ges det ingen sällskapsglädje, utan arbete ingen wederqwickande hwila, utan studium intet mera djupgående samtal, utan ensligt begrundande intet wigtigt, intereßant samtal. Korteligen, den som gör umgänget alldagligt, betager det deß behag och wärde och är deßutom en lättjefull menniska, som i kretsen af goda wänner har ett ondt samwete. Derföre förwerldsligas äfwen pastorsfamiljer helt och hållet, hwilka lefwa allt för nära grannar och för mycket och ofta äro tillsammans. De samtal, de föra, äro en riktig barometer för deras lif. Ytliga i embetet som i umgänget äro sådana pastorer. Ingenting ädelt, ingenting stort, ingen gemensam ansträngning för församlingens bästa, ingen kärleksaffigt besjäla dem. Öl, tobak och kortspel — om icke äfwen många andra ting — äro föreningsmedlen i sådana sällskap. Af dem måste man taga afsked med äckel och indignation.

104. En pastor ware sällan, men då af hela sitt hjerta, hos sin embetsbroder i granuskapet. Hans embete, hans dagswerk, hans lifs ändamål, hans studier, den faderliga omsorgen för hans hus hålle honom inom pastoratet och till iakttagande af sin residensplig[47]), hwilken rentut förbjuder att ofta

resa ifrån sitt hem. Komma då wänner, som gerna se hwarandra och fröjda sig åt konferensdagen, så må det ske så, likasom då man besöker lidande och sjuka, att man i förwäg kort och godt frågar efter, samtalar om och ordnar det timliga. Och nu wälan framåt till embetets werk, hwarigenom de heliga beredde warda. Naturligtwis måste då männerna hufwudsakligen föra samtalet. Men qwinnorna må man unna att fråga och swara. Dem skall det deßutom wara nyttigt, att höra männens samtal och derigenom en gång ryckas och lyftas ifrån hushållssfären. Der behöfwas inga protokoller, inga former, intet twång. I fria luften, inom det paßandes och renas älskade gränsor, förfar man utan twång och skuld. Man finner ingen glädje i att gå ifrån det hundrade ämnet till det tusende. Man afhandlar efter kraft och möjlighet hwad man talar om. Icke i ytligheten, utan i gemensamheten af samtalet, ligger behaget. Man uttömmer sig om samtalsämnet muntert och gladt, fördragande andras tal och inwändningar, wäntande och utbedjande sig det sednare. Motsägelse wäcker eftertanke, men ingen bitterhet, lust, men icke förolämpning, det inre lugnet störes derigenom icke, utan kryddas endast och göres angenämt. Hwar och en får säga allt, som faller honom in, — äfwen det omogna och ofullkomliga wågar sig i ljuset. Det är i förwäg afgjordt, att inga i ordet fullkomliga män äro tillsammans. Derföre behöfwer

också ingen hafwa alldeles rätt, ingen blygas att återtaga ett falskt eller förwändt ord. Under påstående, förklaring och tillbakatagning förökas klarhet och kärlek; omsigtsfullare och rikare, insigtsfullare och wigtigare blir omdöme och röst, allt mera andeligt och betydande lifwet.

Så är det här och der hos grannpastorer och pastorsfamiljer, och wälsignade äro de presthus, der ett sådant grannumgänge förekommer hwarken för sällan eller för ofta. Der wisar sig den fria, heliga christna kärlekens förebild. Gud och hans englar glädja sig åt sådana församlingar.

105. Wid detta umgänge mellan grannskapets pastorer och prestfamiljer råde ingen afund. Afund dödar kärleken. Men kärleken är afundens säkra död. Derföre besegre man sig, att älska i stället för att afundas den wisaste mannen i församlingen. Icke röstpluraliteten, utan röstlikheten och röstenheten, och icke en yttre blott, utan en inre, är målet för alla konferenser. Men röstlikhet, så tänkt, att alla närwarande, hwar och en af sig sjelf, finner och säger detsamma med samma klarhet, med samma rikedom och i samma begränsning, som den andra, är den naturligaste fordran i werlden. Der twå menniskor träffa tillsammans, är den ena dugligare och skickligare, — träffa flera tillsammans, är det naturligtwis icke mindre så. Der är den skickligares dygd ödmjuk bewisning af hans duglighet, — och den an=

dras dygd är fritt, insigtsfullt öfwerwägande och wärderande af det bäst sagda, pröfning af allt hwad som förekommer, det godas behållande. Det är ju dock endast swaghetens högmod, om det är annorlunda, — och detta swaga högmod retar dens högmod, som ser den andra öfwer axeln. Och en usel tid är det, som icke på annat wis wet att hämna sig öfwer utdelningen af olika gåfwor från Skaparens sida, än genom det uppblåsande påståendet, att den ena är den andra jemnbördig i gåfwor, den enas röst kommer nära den andras i kraft och innehåll. Deraf den erfarenheten, att så ofta ingenting kan afgöras, emedan man icke mot bättre wetande och samwete will återtaga hwad man talat i dårskap, icke antaga hwad som uppenbarligen är bättre. — Här skänke Gud åt alla sina tjenare den rätta ödmjukheten!

XI.

Förhållandet till fruntimmer.

106. Wi tala här icke om frieri och äktenskap, som wi spara till ett efterföljande kapitel; utan endast om den wänskap, som stundom finnes mellan

män och qwinnor. Ju manligare och manligt utmärktare mannen är, desto mera finner han erkännande hos qwinnorna, och dertill en för könsrelationen fullkomligt främmande. Så naturligt det är för mannen, äfwen utan egennyttig affigt, att i qwinnan ära skönheten och behaget och desto högre akta hwarje qwinnodygd, om den framträder i detta ljus; så naturligt är det för qwinnan, att hos mannen söka och ära en manligt fulländad karakters inre herrlighet. Just häri ligger en borgen för qwinnans wärde. Just deraf kommer det, att utmärktare qwinnor ofta söka gemenskap med manliga karakterer. Och just i det andliga ståndet finna de ofta helst sådana karakterer. Derföre händer det ganska ofta, att äfwen mycket ädla fruntimmer finna synnerlig glädje, att personligen och genom bref umgås med utmärkta prester. Frågas nu, huru har i sådana fall en prest att uppföra sig? — Fråga wi folkets röst, så skall den alltid wisa sitt mißhag deröfwer, den skall i mildaste fall kalla dylikt en förwillelse och stämpla det såsom något löjligt. Fråga wi den egna rösten, så skall äfwen den deri icke finna något naturligt. Det är och blir en egen känsla, att personligen eller genom bref pläga wänskapligt umgänge med fruntimmer, — nemligen så, att det tages för något mera, än umgängeslifwets wanliga intereße. Fråga wi de gamla, så innehåller äfwen deras omdöme, att man icke till förnöjelse och blott af wän=

skap skall odla dylika förbindelser. De skulle bäfwa tillbaka för möjligheten af ett förwändt könsförhållande. De skulle påminna en pastor om hans själs stilla lugn, bedja honom trygga sig för onda menniskors baktal, och wilja hafwa den christliga friheten tryggad genom christlig klokhet. Och hwem kan säga, att de hafwa orätt. I synnerhet då frågan är om gifta fruntimmer, lika mycket om äldre eller yngre, inlägger wisheten sitt veto och en wis man mottager detta veto med glädje. För qwinnorna sjelfwa är den säkraste wägen till själslugn dermed anwisad.

107. Det förstås för öfrigt af sig sjelft, att här endast talas om förbindelser, som ej höra till prestens kall. Der själaförjarens kall fordrar, att närma sig fruntimren, skriftligen eller personligen, må en själaförjare betänka den möjliga frestelsen och wara på sin wakt; men han skall derföre icke taga något steg tillbaka eller gå dröjande till sitt embetswerk. Gud, som ger sina tjenare embetet, kan äfwen göra det för dem lätt, att utöfwa det på alla menniskor. Det är icke embetets, utan deras egen skuld, om de deri råka i någon förwändhet.

108. Hwad brefwexeln i synnerhet angår, så är det wißt tidsödande, om den utan anledning föres af en Evangelii tjenare. Knappt skola gamla wänner, som lefwa i embetet, utan anledning regelmeßigt korrespondera. Mycket mindre skall en wänskaplig brefwexling mellan pastorer och fruntimmer

ega rum. Dertill kommer äfwen, att menniskan i bref mestadels är en annan, än i det wanliga lifwet, — och detta icke blott i afseende på ögonblickets lyftning, utan äfwen i afseende på wäsendet en annan. Nu är det wäl möjligt och sker äfwen werkeligen ofta, att en menniska i bref framställer sig sannare, än i lifwet. Det innersta är ofta så heligt, att det icke kan framläggas offentligen för många. Så finner man ofta werkeligen milda själar i sitt yttre opaßande och sårande; ofta är kärleken dold i en frånstötande skepnad. Derföre kan det hända, att hjertats fördolda menniska i ett bref wisar sig riktigare, än i offentlig wandel. Men dock kan det omwända fallet kanske oftare förekomma. Ja, ofta öfwas i bref, som man endast skrifwer för att meddela sig, ett medwetet fördöljande af sanningen, ett konstladt smicker och hyckleri, — och för mången är ett bref, skrifwet endast för att meddela sig, en werklig frestelse till sig sjelf ursäktande lögn. Nu äro i synnerhet de båda könen böjda, att ställa sig i en wacker dager för hwarandra, att hyckla för hwarandra, — och wid en brefwexel, såsom den, hwarom wi nu tala, kan derföre en dubbel frestelse inträda. Må derföre hwarje pastor wara på sin wakt och göra hwad på båda sidor är helsosamt, äfwen om det skulle synas mindre artigt. — Det heter äfwen här: Homo sum, nihil humani a me alienum puto. Den

som är säker på sig och andra, är oförhindrad att följa detta råd.

XII.

Förhållande mot fattiga.

109. De fattiga äro antingen fullkomligt utarmade och tiggare, eller sådana, som oaktadt all sin torftighet dock alltid kunna förwärfwa sig en del af sitt lifsuppehälle. Enligt lagen om den offentliga fattigwården böra wäl alldeles inga tiggare lidas, och pastorn, som wanligen står i spetsen för den offentliga fattigwården, bör wäl i enskildta fall bringa denna (dock omöjliga) fattigwårdsgrundsats i utöfning. Det står i hans makt, om det ej är hans pligt, att låta gripa tiggarena, och har han nu gjort detta en eller några gånger, så kommer han swårligen i nödwändighet, att ännu en gång nödgas göra det. Men så litet tiggeri är att berömma, så mycket man på allt wis skall söka förekomma det, så litet är det förenligt med en pastors andliga karakter, att utöfwa statens stränga mått och steg mot tiggare. Det paßar en ordets tjenare, att räcka tiggaren sin gåfwa på ett sätt, som kan wara en eggelse till det

goda eller ett stadfästande deri, att räcka honom den timliga gåfwan på andligt wis. Ingen ställning inom den offentliga fattigwården bör förmå honom att gripa till ett mått och steg, hwarigenom han icke blott skulle bortbyta själaherdens karakter med en werldslig polisembetsmans, utan äfwen blifwa olik öfwerherden Christus, som äfwen prisar tiggaren salig och icke wet något annat medel, än kärlek, när det är fråga om att förlika mißförhållandet mellan rikedom och fattigdom. Bäst är det derföre, om han anwänder sin ställning inom den offentliga fattigwården, att genom personlig inwerkan och bemödande desto kraftigare bringa det derhän, att alla statens mått och steg blifwa öfwerflödiga genom christliga kärlekswerk. Huru han derwid skall bära sig åt, det må öfwerlemnas åt hans wishet, då öfwerallt olika förhållanden ega rum, som äfwen för ändamålet fordra andra mått och steg och medel. — Det skall aldrig lyckas, att fullkomligt utrota tiggeriet; det ges äfwen ett sämre och större ondt, hwarur det sjelf qwäller, hwilket icke kan upphäfwas genom wåldsamt undertryckande, äfwen om detta wore möjligt. Det wore t. ex. mycket bättre, om de talrika menniskor, som genom stöld söka afhjelpa sina behofwer, toge sin tillflykt till tiggeri. Att tigga är ärligt, att stjäla en synd, som utesluter från himmelriket. Wäl skulle man, om alla fattiga tjufwar och bedragare blefwe ärliga medborgare, först riktigt se, hwilket oöfwerskådligt

och bottenlöst haf af elände och gudomliga straffdomar betäcker wårt fäderneslaud; men det onda funnes dock redan der, det blefwe dermed icke först skapadt eller större, men wäl kunde återwändandet till ett sedligare lif — ty det wore dock steget från stöld till tiggeri — också medföra mera kraft att afhjelpa eländet, i alla fall förläna större kraft att detsamma fördraga. Det ligger i deßa satser något, som ställer saken på spetsen, men utan twifwel någonting sannt, hwari wi önska, att icke mißförstås. Tiggarskrån äro någonting förskräckligt, deremot bör och måste man ifra; men åtskillnaden mellan tiggare och tiggare borde man icke glömma; icke hwar och en, som man kallar en tiggare, kan i sina omständigheter hjelpa sig annorlunda och bör räknas till skråtiggare. Fruktan, att göra en redlig eller till och med from Lazarus ondt, — lusten till den wälsignade bägare kallt watten, Matth. 10: 42, hwarom Jesus talar, och till deß stora lön borde göra en pastor ifrig och skärpa hans sinnen, att skilja tiggare från tiggare och tjena den fromma tiggaren. Det sker nu dock icke derigenom, att man kort och godt räcker hwar tiggare en gåfwa och tröstar sig med, att man på detta sätt också icke försummat någon from och redlig tiggare. Det är barmhertighet för godt köp, och om en pastor, som icke wet att göra sin ställning såsom fattigföreståndare gällande, äfwen emedan han icke begagnar den, sålunda råkar i händerna

på efter tiggare spanande gend'armer, och åtalas såsom öfwerträdare af öfwerhetens bud, så har han åtminstone förtjenat det derigenom, att han icke wißte att göra tiggaren något bättre eller war för lat att göra det. Deremot ligger det helt och hållet i en pastors makt, såsom föreståndare för en orts fattigwård, att på allt sätt antaga sig fattiga och tiggare. Sådant hindrar icke statens lag; fastmera stå statens anstalter och medel dem till buds, och de hafwa endast att wänta erkännande. — Wi tala icke här om själawården för tiggare, icke om tiggeri såsom ett pastoralt tillstånd. Ingen menniska skall alltså säga, att en pastor, som enligt ofwananförda grundsatser sjelf gifwer och begagnar sin ställning som föreståndare för fattigwården, öfwerskrider sin werkningskrets, ingriper i en annans embete. Tiggaren möter den botande kärlekens, ja äfwen själawårdens behandling, der han ligger, likasom den daglönaren, som blir sjuk i ett främmande pastorat, behandlas af pastoratets själasörjare, der Gud låtit honom blifwa sjuk. Han behandlas af den pastor, i hwars krets han samlar allmosor, för ögonblicket med själawård, emedan det sker kärleksfullt — och wisas sedan troget åter hem till sin egen orts pastor.

110. Fordom, då den offentliga fattigwården ännu war helt och hållet eller åtminstone till en del kyrkans sak, fick den fattige efter pastorns anwisning (man hade dertill egna poletter) af kyrkowärden en

gåfwa, — naturligtwis af kyrkans caßa. Derigenom war pastorn iståndsatt att tjena de fattiga i möjligaste måtto; de wisades till honom; hwad han gjorde, skedde helt och hållet i embetets anda och i en christlig församlings namn. Denna sköna och på wißt sätt äfwen lätta ställning har en pastor icke nu mera. Det blir, då han nu skall gifwa af egna medel, särdeles på orter, der många tiggare äro, en swår uppgift, att räcka till med det lilla, han förmår. Likwäl bör å andra sidan denna uppgift icke tagas för swår. Mången from sockenbo skall fylla hans händer, och omwändt, mången tiggare skall icke låta wisa sig till pastorn, om han wet, att han skall utsättas för ett inträngande samtal om hans inre och yttre läge. Men så swår detta oaktadt uppgiften kan wara, är den det dock endast för den, som alla ögonblick glömmer, att han i dylika fall icke bör göra mera än han kan; den är lättare för den, som ödmjuk och tillbedjande äfwen wid gifwandet finner sig i Guds skickelse och i sitt armod, som storsinnadt wågar skatta den egna skärf, som han gifwer i Jesu namn, emedan Jesus aktade och aktar honom, och gladelig förwandlar sin suck öfwer sin ringa förmögenhet i förböner för de fattiga.

111. Hittills har jag talat om en pastors uppförande mot tiggare, d. ä. mot fremmande fattiga; ty sitt eget pastorats tiggare och fattiga har han i det hela att, likasom andra fattiga i pastoratet, grundligare

behandla och fortfarande wårda; hos dem skall han ännu mera, än hos fremmande tiggare, uppsöka källan till fattigdomen, uppfatta tiggeriet såsom ett enskildt utflöde af hela det usla tillståndet och inleda en slags radicalcur. Men wid de egna såwäl som fremmande fattiga skall pastorn genom utforskande af armodets källor ledas att utforska de fattigas religiösa och sedliga beskaffenhet och just derigenom lära åtskilja fromma fattiga ifrån andra. Det är sedan en annan sak, huru han som själasörjare skall behandla de fromma, ja, äfwen de gudlösa. Här är egentligen blott fråga om en pastors allmänna ståndpunkt och personliga förhållande till sina fattiga. Förhärdadt gudlösa fattiga kan pastorn lika litet lemna ur sigte, som andra obotfärdiga syndare. Hwad han i alla fall dock har att göra, är casuellt. De fromma fattiga, d. ä. sådana, som på christligt wis fördraga armodet och så mycket som möjligt genom egen flit söka att lindra sin bittra lott, behandlar han på det wänligaste och skonsammaste. Han behandlar dem helt och hållet efter den lära, som han i sitt embete föredrager om armodet. Han framställer fromma fattiga såsom församlingarnes klenoder, med Laurentius såsom deras sanna skattkammare, — såsom Guds uppmaningar till kärlek och barmhertighet, — såsom menniskor, hwilka af Gud hafwa det dyra kallet, att utöfwa den begärande kärleken; — och Herrans ord, Joh. 12, 8, "Fattiga hafwen I alltid när eder" anwänder

han gerna, att framställa de fattigas slägt såsom odödlig för denna werlden, såsom en slägt, i hwilken han lät sig sjelf äras och will äras, tills han synligen återkommer. Matth. 25, 40. Att fördraga armodet synes wara en efterföljd af Christi fattiga lif. Å andra sidan förmanas de wälmåendes och rikas slägt till barmhertighetswerk såsom till ett saligt görande enligt Herrans ord: "gifwa är saligare, än taga;" hela deras lefnadsställning framställes för dem i det himmelska kallets ljus till en alltid warande barmhertighet. Likasom den fattiga anger kärlekens ena ton, den begärande, så den rika den andra tonen, den fyllande, den tillmöteskommande och gifwande kärlekens. Fattiga och rika äro af Herran förlänade och beställda utgångs- och medelpunkter för den werksamma brödrakärleken, utom hwilken lifwet skulle sakna sina innerligaste och saligaste wexelförhållanden. Den ena måste anse och skatta den andra såsom nödwändig i Guds rike; hwar och en bör ära och främja den andra på sitt wis, med sin ödmjukhet. Genom sådana wißerligen sanna framställningar får den fattige en ganska wärdig ställning inom församlingen, och alla de fattiges och de wälmåendes dygder främjas, barmhertighet och tacksamhet erkännas såsom broderkärlekens pligter och förklaras sålunda. Så lär och derefter handlar en pastor. — Hans lif inom församlingen ger honom tillfälle, att lära känna de fat-

tiga och deras behofwer. Han kan råda dem, att efter förmåga i all stillhet hjelpa sig sjelfwa, blifwa deras förespråkare hos andra. Såsom de fattigas förespråkare finner han, om han eljest förstår att utdela bördorna, öppna öron. Ingen menniska tror i förwäg, huru lätt friwillighet kan wäckas äfwen hos sådana menniskor, som eljest icke hafta till det goda. Förstår en pastor att bruka denna häfstång, så skall han knappt behöfwa, att upptaga många fattiga på statens fattigconscriptionslistor. Alla fattigdomens behof betäckas genom friwillig kärlek mycket förr och heldre, än på statens befallning [48]).

112. Wißerligen stöter man äfwen på stora hinder. Ett wilja wi såsom bihang till 109 §. ännu en gång omnämna. Det ges trakter, der stöld af gammalt är wanlig. Om t. ex. en församlings locala läge medför brist på wed, hö och foder; så stjäla de fattigare, ja rätt ofta äfwen sådana, som wanligen ganska lätt kunde hjelpa sig på annat sätt till hwad de behöfwa. I sådana trakter låter den förmögna och rika den af gammalt brukliga stölden paßera, men han låter icke beweka sig att gifwa, icke ens så mycket, som han säkert kan förutse skall stjälas ifrån honom. Ännu mera! I följd af den allmänna tjufnaden stöter den fattiga många förmögnare, äfwen om han icke stjäl, utan tager den barmhertiga kärleken i anspråk: stjäl han, så är han beswärlig för några, — men anspråket på understöd

förtörnar alla, äfwen om det ännu icke är uttaladt, utan blott står att befara (och huru stor är icke i deßa stycken bondens fruktan!). Då hör wäl den frommare fattiga, som strider emot den allmänna tjufseden och mera swälter än andra, icke blott af andra fattiga, utan äfwen af de mera wälmående, det ordet: "Stjäl man, så har man!" Der är swårt att hjelpa så wäl fattiga som rika; den förra afstår knappast från stölden, den sednare ger swårligen. Girighet och winningslystnad äro som gammal rost, som icke blott sitter på jernet, utan anfräter jernet; de äro swåra att fila bort. Genom slägter fortlöpande tjufnad förlorar detta namn, och begripes med swårighet; — den som undwiker den, kommer ofta i dåligare rykte, än den som har del deri; den blir stämplad såsom skurk, som will bättra sig — och bättringen blir nästan en omöjlighet. Då kan Christendomen swårligen segra och triumfera. Sällan winner den framgång, och i sådant fall gläder man sig knappast deråt efter som den förtjenar, emedan ännu så mycket ondt är qwar, så mycken synd af samma nästan oöfwerwinnerliga art. — Ack, här är en mörk fläck för pastorslifwet i församlingar, såsom de hos oß äro sammansatta! Tjufanleten på alla sidor — och ringa samwete, ringa hjelp! Här hjelpe Gud och hans heliga Evangelium! Men wäl den pastor, som å ena sidan icke förhärdar sig mot deßa rysliga synder, behåller en känslig själ för desamma, ett heligt om=

döme öfwer dem, och dock äfwen tålamod och wälwilja mot fattiga syndaträlar och en brinnande bön för dem.

113. Ett synnerligt öga hafwe pastorn på de fattiga sjuka. För de sjuka i allmänhet och i synnerhet för de fattiga sjuka är pastorn en kär person. Folket lefwer i den tron, att wälsignelse utgår från honom. En tarflig soppa från prestgården mottages med största tacksamhet som ett läkemedel fullt af wälsignelse. Den af läkaren förordnade drycken, den af honom gillade maten blir, då pastorn skickar dem, mottagen som en dubbelt dyrbar och wärdefull gåfwa. Här står ett billigt sätt att hjelpa öppet för pastorn. Detta må han icke försumma. Men han wakte sig, äfwen om han, hwilket ej kan wara annorlunda, blir allt erfarnare, att spela läkare. Hans kök blifwe intet apothek. Han gripe icke in i en annans kall; han ware tillfreds med sitt och äre en annans. Han ware i medicinska ting, så långt hans öfwertygelse tillåter, läkarens williga tjenare och hänwise till honom [49]). Äfwen inom deßa gränser gifwa honom de sjuka det skönaste tillfälle till personliga kärleksbewisningar, och det skall oaktadt inskränkta medel icke blifwa honom swårt, att träda hjelprik midt ibland sina församlingsbor och gifwa lekamlig hjelp. Och det är egentligen endast detta, som wi på detta ställe wille säga.

XIII.

Tjenstfolk.

114. Gerna sätta föräldrar sina barn i tjenst i presthus, åtminstone torde detta gälla på landet. En pastors hederliga ställning inom sin församling går till en del äfwen öfwer på tjenstfolket; tjensten plägar icke wara mycket beswärlig, ja ofta indrägtigare än mången annan; och, hwad som är en hufwudsak, föräldrarne tro sina barn i presthusen i afseende på sedligheten säkrare wårdade, än annorstädes. Äfwen de tjenande sjelfwa pläga gerna wara i presthusen, om de icke redan äro för sjelfständiga och egensinniga eller förhärdade i synder. Ja, man har exempel, att inträdet i ett presthus warit i en tjenares lif en wändpunkt för hela lifwet; ett så dragande och tillika helsosamt inflytande utöfwa äfwen i wår tid, der många gamla band losna, presthusen på församlingarne. — Wanligen har derföre äfwen en pastor i afseende på tjenstfolk större lycka, än andra. Åtminstone är det ganska wanligt, att man träffar prestfamiljer, som äro tillfreds med sina tjenare, och twärtom tjenare, som äro tillfreds med prestfamiljerna. Så mycket mera måste en pastor

wara betänkt på, att i detta stycke bereda presthusens gamla ära.

115. En pastor behöfwer icke ställa sig färdeles förtrolig med sitt tjenstefolk, då deßutom det embete, som han bekläder, och de förhållanden, i hwilka han lefwer, äro nog närmande och wänliga, för att äfwen förskaffa tjenarena trefnadens behag. Deraf kommer det äfwen, att hos en pastor till och med ett strängt manligt allwar icke förhindrar, att hans hjerta och mening finnes och förstås. Dock behöfwes det intet annat allwar, än en allwarlig, sedlig hållning; det behöfwes hwarken mycket befallande, eller mycket bannande och förbjudande; katechesen har sin efterklang i huset och talar ännu till hjertat. Manlig hållning å pastorns sida är tillräcklig, att hålla ett presthus i ordning, att inpregla wördnad, om icke de husliga förhållandena alltför mycket äro i upplösning; ty då kan det wißerligen finnas swåra uppgifter att lösa — man tänke på en pastors ensamma hushållning, om han är ogift eller enkling — till hwilka fordras icke blott en manlig hållning, utan äfwen ett manligt ingripande, i fall icke hela hushållet skall gå under.

116. En pastor bör, mer än i andra tjenster, hafwa ögonen fästade på sina tjenares trohet och sedlighet. Han säge dem, att en wiß grad af mißtroende nog finnes inneboende i hwarje menniskohjerta, i följd af deß naturliga beskaffenhet, och han ut=

beder sig af dem, att icke i förwäg nödgas tro, utan att twärtom få fråga och undersöka. Att gå i byarne, besöka marknader, dansstugor och andra tillfällen, som lätt förleda till synd, ware på förhand en gång för alla förbjudet, och den första tjenare, som försyndar sig mot denna husbondens befallning, aflägsnas utan skonsamhet. Stränghet strax i början wänjer menniskorna. Så wet då hwarje ny tjenare genast hwad han har att wänta; den som ej har lust till ett ordentligt lefwerne, ser sig före och inlåter sig icke med en tjenst, som ej skulle behaga honom. Sålunda skall pastorn småningom befrias från hwarje tjenare, som icke har lust för Guds ord och ett stilla husligt lif. Det behöfs då ej mera någon framstående stränghet: kärlek och frid råda allt innerligare och tillika mera genomgripande. Wid ändock nödwändigt ombyte heter det då: »Similis simili gaudet» (kaka söker maka, enligt ordspråket).

117. Så som wåra församlingar äro, frukta de, som gå ut och in i presthusen, af alla förtal, förräderi och sqwaller. De flesta sockenborna hafwa belastade samweten och känna oro, när de tänka, att någon talar wid pastorn om dem. Det, som hwar man wet, kunde ju komma för en mans öron, hwars ord och öga man fruktar mera än rättwisa och dom. Om det ginge an, skulle man helst afstänga presthuset genom mur och stängsel från allt annat umgänge, än det nödwändiga för embetet, — man skulle

låta afwisa från dörren hwar och en, som icke i söndagsdrägt med rock och hatt går till pastorn, att begära dop, lysning, wigsel eller begrafning. Men det går nu icke an; derföre är mißtron desto lifligare — och så ofta pastorn talar något träffande offentligen eller till enskilda, så ofta går han från texten, der intet står om någon nu lefwande menniska, och blandar sig i saker, som icke angå honom; det kan då ej wara annorlunda, än att någon måste hafwa berättat honom, han måste lyßna till sqwaller och förtal; ty förtal kallar man äfwen en ganska sann underrättelse, såwida den af en annans mund meddelas och blottar en synd. Den som har någon erfarenhet, wet äfwen, att wi ej hafwa gjort oß skyldiga till någon öfwerdrift i afseende på deßa ofwannämnda synder. Hwad allt hade man icke här att klaga och berätta, om det något hjelpte. Under deßa omständigheter måste man finna det helt naturligt, att mißtanken för spioneri i synnerhet faller på tjenstfolket i presthuset. Det ges wäl icke, så länge Guds ord träffar och presten icke är en stum hund, något sätt, att hålla sig sjelf eller sina tjenare fullkomligt fri från hwarje förebråelse för spioneri och sqwaller. Äfwen är det rent omöjligt, att aflägsna hwarje underrättelse från församlingen ur presthuset, och orimligt är, att till fullkomlig tystnad döma tjenstfolket, som ju måste gå ut och in och nödwändigt höra både det ena och det andra. Det enklaste är, att skaffa

sig godt tjenstefolk, att göra dem bekanta med de förebråelser för sqwaller, som så gerna göras en pastor, och förmana dem, att de med hwad de höra och berätta icke må hindra honom i embetet, att de äro sena till att tala och sena till wrede, att de må hålla sin tunga att tiga, icke tala något onyttigt, hwarken utom eller inom hus, — att de wid allt, som de säga, låta sig ledas först af sanningen, sedan af barmhertighet och mildhet, och akta det för idel olycka, om genom deras förwållande en Guds tjenare stämplas som en sqwallrare och sladdrare och hans faderliga ord till osannt prat. Deßutom straffe en pastor hwarje sådan pratsamhet hos sitt tjenstfolk hårdare än annat, och predike för alla sina med eftertryck och inträngande fullständighet det åttonde budet, — och han sjelf trakte med outtröttlig flit efter det berömmet, som aldrig fullkomligt kan winnas, att wara en "fullkommen" man, som icke felar i ett ord, som håller sin egen tunga i tygel och wänder allt, så långt det är möjligt, till det bästa. Han sjelf och hans dygd, hans uppriktiga och ädla uppförande under hans sockenbors usla förebråelser, hwilka öfwerallt se sig förrådda, — detta är just hufwudstyckena, hwarpå det beror. En from, wis herde wet och kan konsten, att med ord och gerning åtminstone inför förståndigt och wälsinnadt folk mer och mer befria sig från och hålla sig fri från tadlet för att lyßna till sqwaller [50]).

XIV.

Boställens skötsel.

118. Wid landtpastorater förekommer oftare, än wid stadspastorater, att pastorn skall taga sin inkomst af tionde och af boställen. Då blir frågan om rätta sättet, att draga inkomst af tionden [51]) och boställena. Antingen blifwa tionden och boställena utarrenderade eller af pastorerna sjelfwa skötta och mottagna. Hwilketdera af båda sätten icke blott är det fördelaktigare, utan framför allt det för en pastor och hans embete mest paßande, det har alltid warit och skall alltid blifwa ett föremål för mycken strid.

119. Beqwämare är naturligtwis tiondens och boställenas utarrendering. Då är man fri från allt beswär, när arrende-contractet är uppgjordt; så tyckes det åtminstone. Då man sålunda icke behöfwer befatta sig med jordbruk, så tyckes alltså faran, att blifwa bonde, wara aflägsnad. Deremot är det tydligen mödosammare att sjelf uppbära tionden, äfwensom att sjelf sköta bostället. Bekymret och bråket är så mångfaldigt, att faran, att neddragas från det andliga lifwets höjder till det jordiska, werkligen ligger nära och är stor. Har man icke, såsom wanligen är fallet,

pålitligt folk, så har man utom bekymret och själafaran stor timlig förlust och måste lefwa i mångahanda strid och förargelse. Detta allt undwikes, om man tager arrendator.

120. Den beqwämlighet, som man winner wid utarrenderandet, tyckes råda ej blott till förpaktning, utan till ännu mer, nämligen boställenas utarrendering om möjligt på lång tid, t. ex. på tjenstetid, och att göra convention om tionden. På detta sätt har man jemte de öfriga fördelarne äfwen den, att för lång tid och med tionden för alltid befria sig från det ofta ledsamma göromålet med utarrenderingen.

121. Men nu är det en gång för alla säkert, att man genom att uppgöra convention om tionden förnärmar dem, som hafwa en lika stor rätt att wara med om dylika saker, som det är omöjligt att fråga dem. Wi mena efterträdarne. Huru bittert klagas icke under århundraden af dem, om företrädaren har träffat någon inrättning af skadlig inwerkan. Den som erfar och känner detta, kan endast twingas till convention och göra den endast med protest [52]. — Derjemte är man, då man bibehåller sin rätt till tionde in natura, beroende af Guds hand, som skickar goda år och mißwextår. Men denna gudomliga osäkerhet är bättre, än en mensklig wißhet och säkerhet. Ty om också convention göres, så träffa dock allmänna olyckshändelser pastorn hårdare, om han må-

ste taga sin inkomst af andra olyckligas cassa, än om den tages af marken. Krig, mißwext, hagel o. s. w. hafwa wäl intet inflytande på conventions-tionden, så länge folket är i stånd att betala. Men det kan också komma derhän, att det fattiga folkets blodsswett hänger wid penningarne. Är ej convention gjord, så har pastorn alltid att dela lika med folket, gråter med de gråtande, gläds med de glada; delar allt hwad Gud gifwer, lycka eller olycka, med församlingen. Men är convention gjord, så kan man tänka sig många fall, då menniskors elakhet bestrider den bekymmerslösa pastorn och hans inkomst laglig rätt, afknappar eller förintar den. Ty hwarföre skola pastorers rättigheter wara mindre blottställda för menniskors motstånd och orättfärdighet, än thronerna? Man kunde säga: "kommer det så långt, så är äfwen rättigheten till bostället osäker." Men säkrare är och blir den dock, än rättigheten till församlingens caßor.

122. Hwad angår utarrenderingen af tionden och boställena, så finnes dock ingen annan utwäg för den, som icke har pålitligt folk, ej skicklighet för jord-bruk, för lätt låter sig öfwerwinnas af landthushållningens mödor eller behag, och hos sig förspörjer, att i hwarje fall hans embete skulle lida deraf, om han sjelf befattade sig med dylika ting. Det är nu en gång så, att icke hwar och en lika lätt och lyckligt bedrifwer samma sak. Äfwen är det werkeligen sällsynt, att en pastor har troget och tillgifwet folk. Ty tjenarena, äfwen om

de äro pastorn tillgifna, förslå icke, särdeles wid tionden; det behöfs flera och andra personer. Då infinna sig gerna de fattiga, de behöfwande, som ej taga det så noga med bedrägeri [53]).

123. I alla fall är det olyckligt, om pastorn sjelf eller hans hustru måste fara och hemta upp tionden. Som sakerna nu stå, ger folket icke gerna tionde; hwar och en glömmer, att han, då han öfwertager sitt hemman, tillika har öfwertagit pastorns hemman; hwar och en handlar, som wore pastorn icke berättigad att taga tionde. All möjlig list anwändes ofta, att kunna behålla äfwen en liten del deraf. Om då pastorn eller hans hustru sjelfwa beständigt måste lura på tjufwerier och bedrägeri, så waknar i menniskornas hjertan ett slags hat och owilja, hwarigenom man icke gerna ser den på predikstolen och wid altaret, som för noga med sina ögon beskådat och beflitat sig om att beskåda sina sockenbors fel. Äfwen wäcker mitt och ditt hos pastorn sjelf, ofta med anledning af småsaker, en owärdig wrede, som förleder honom till synder. — Måste derföre pastorn sjelf lägga hand wid werket, så är det för honom wißt farligt. Dock ges det charakterer, som äfwen i sådana frestelser kunna bestå på wärdigaste wis.

124. Finner en pastor pålitligt folk, att upptaga tionde och sköta bostället, så tyckes det alltid wara det bästa, om han icke utarrenderar. Ty:

a) Mycket, som wid utarrendering icke står i hans magt, är då gifwet i hans hand. Eden, att göra sitt bästa att draga wård om bostället, uppfylles då redligast. Bostället kan på bästa wis skötas, upparbetas — och sålunda ge efterträdaren den möjligast högsta inkomst. Deremot är utarrendering wanligen skadlig för boställena. Icke blott drager hwar och en den högsta möjliga winst med ringaste kostnad af det arrenderade godset; icke blott blifwa boställena mot slutet af längre arrendetider särdeles wårdslösade; icke blott blifwa de på det wiset allt sämre och bereda mindre och mindre arrendeskilling: utan wid dylika tillfällen inskränkas mången gång gränserna; ofta blir grannens hemman, som gerna är boställsarrendator, obilligt förstoradt — och genom allt detta ett boställe af betydlig widd förminskadt. Stora stycken jord tillkräktas stundom på detta wis. Så är det äfwen med tionden. Arrendatorn låter någon oordning insmyga sig, tar här och der ej tionde, på flera år icke, och hjelper sålunda till, att för kommande tider bortkrångla facta, hwaraf sedan skall bewisas, att en pastor icke har rätt till tionde af det och det, som dock tillhör honom. — Alla faror af detta slag bortfalla, om pålitligt folk under pastorns egen uppsigt upptaga tionden.

b) Inkomsten är sålunda mest swarande mot afkastningen, ärligast och i många

fall dessutom rikligast. Wid utarrendering kommer mycken list med i spelet, många sluga aftal af dem som arrendera. Andra — och ofta icke de fattiga, utan rika förpaktare — borttaga pastorns ärliga rätt med ett hånskratt, försynda sig och lemna pastorn skadan. Annorlunda går det, om han brukar bostället sjelf. Wäxer mycket, så har pastorn hwad honom tillhör. Wäxer litet, så har han också litet; han beswäras då icke af böner om eftergift och anstånd, utan i den tid, Gud ger, tager han af Hans hand sin beskärda del. Är också i arrendecontractet uttryckligen sagdt, att ingen eftergift, intet anstånd gifwes, så ursäktar dock ett sådant contract blott inför mensklig domstol, då han under olycksfall ser på sitt eget bästa. Hans samwete nödgar honom dock till barmhertighet. Och wißt måste han då wara barmhertig i en grad, att man ej må tadla honom för girighet — och det kostar den arma pastorn mycket, i synnerhet då folk på landet ofta äro ganska fräcka och oförskämda mot pastorn. Under skymf och skam å sin sida blir han då likwäl ofta bedragen och lider en skada, som lätt kan wara för stor för hans omständigheter. — Detta allt undwikes, om man sjelf tager tionde.

c) Om en pastor sjelf kan taga mot tionden, lär han icke blott känna sitt folk i förhållanden, der deras synd och dygd oftast och klarast framträder, utan han kan här skönast öfwa rättwisans och bil=

lighetens pligt, i det sämsta förhållande ge det bästa exempel. Ju mera han känner sina sockenbor, ju oklanderligare han står gent emot dem i samma förhållanden, desto kraftigare förmår han föra till syndakänsla och kalla till bättring. — Det är en farlig ställning för en dålig pastor, men en triumf för den rätta pastorn.

d) Om han sjelf upptar tionde och brukar bostället, lär han icke allenast bäst af egen erfarenhet känna bondens förhållanden; utan han kan äfwen känna, hwar bondens största behof ligger.

e) Just det egna jordbruket sätter äfwen pastorn i stånd, att försörja många fattiga — nämligen genom arbete, som dock till slut är bästa sättet.

f) En pastor framträder aldrig skönare i sin patriarkaliska wärdighet, än om han sjelf sköter bostället. Husfadrens förhållanden till sitt hus, till sina tjenare, daglönare och arbetare, ju flera de äro, ju mera tillfälle lemna de pastorn, att stå rigtigt andeligen skönt ibland sitt folk. Hans anseende wäxer, hans omdöme aktas mera. En sannt andelig man, som ostraffligt wandrar i de rent menskliga förhållandena, wäcker äfwen ett så mycket större förtroende för sitt embete. Då pastorn lefwer utom bondens förhållanden, heter det ofta: "Han skulle tala annorlunda, om han bättre kände wårt läge." Känner han det nu och förblifwer dock det heliga ordet trogen, så faller hans ord med en mensklig wigt mera i hjertat.

Hwad det angår, att han blir bonde[54]), så wilja wi icke neka, att mången pastor icke består den frestelsen. Men många ädla män hafwa deremot herrligt bestått profwet. Många hafwa utwecklat en utmärkt embetswerksamhet, oupphörligen utbildat sig sjelfwa, underwisat sina egna barn och derjemte skött bostället. Hwem kan förwägra deßa palmen? — Gifwe Gud, att det gåfwes flera sådana pastorer! Men tywärr, redan det ständiga traktandet efter nya pastorater förhindrar, att blifwa hemmastadd i församlingen, hwilket dock måste wara föremålet för en rättskaffens pastors sträfwan och församlingens fordran af honom. Man kan wäl sätta i fråga, hwarest mera legoherdesinne är, hos den, som aldrig finner den rätta församlingen, eller hos den, som, fast under frestelse, blir qwar i en och der lefwer med trogen kärlek, och söker sin utkomst genom en bättre skötsel af sitt boställe.

D. Prestens äktenskap.

I.

Coelibat eller äktenskap?

125. Att coelibatet icke är de protestantiska presterna förbjudet, wet hwar och en; det behöfwer icke sägas. Hur kunde man också förbjuda dem, som äro kallade att föregå folket i allahanda loswärdt och dygdigt, coelibat eller, att tala med de gamla, det "jungfruliga leswernet", i synnerhet då mer än ett ställe i Guds ord finnes, der detta lif smyckas med beröm och ära. Matth. 19: 11, 12 och 1 Cor. 7: 26 ff. kunna icke förbises och kunna wäl wäcka eftertanke, om icke det ogifta lifwet i den protestantiska kyrkan plägade anses med för stor likgiltighet. De gamlas öfwerdrifter och protestanternas likgiltiga tystnad äro båda delarne extremer, inom hwilka Christi och Pauli dessutom wäl begränsade omdöme (1 Cor. 7: 4, 5, 9) ligger. Låtom det gälla, som Herren Gud låter gälla, berömmer och rosar, och hwad som endast måste kallas hans gåfwa. Det ges genom Guds nåd ett rent coelibat, som under tider af för-

följelse eller wid särdeles swåra uppgifter i embetslifwet kan wara ganska nyttigt. Den ogifta är rörligare, wågar sig i och består lättare farorna, då han ju blott består dem för sig sjelf och ingen annan af hans timliga död och bortgång lider stor skada eller förlust. De romerskt-catholska hednamißionernas djerfhet har wißt sin grund i coelibatet och kan lemna exempel till 1 Cor. 7 [55]). Måtte nu äfwen alla unga, ännu ogifta protestantiska prester, som sucka under förföljelse eller under swåra uppgifter under sitt embete, af 1 Cor. 7 och de romerskas exempel lära sig hwad som deraf kan läras, undersöka sin gåfwa, och, i fall de tro sig finna hos sig gåfwan, att lefwa ogifta, låta säga sig hwad t. ex. Sarcerius i sin förträffliga "Herdebok" (s. 137) säger: "Den som har den stora gåfwan, att förblifwa kysk, han bruke densamma; ty tiden är kort, säger aposteln, och werldens wäsende förgås." (*Παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου.* 1 Cor. 7: 31.)

126. Men likasom coelibatet icke är presten förbjudet, så är det också icke befaldt. Wår kyrka har alltid förblifwit främmande och fjerran från det romerska begreppet af coelibatet och den orena åsigten af äktenskapet, som redan tidigt finnes i forntiden; den har på grund af apostlarnes ord och exempel, Matth. 8: 14. A. G. 21: 8, 9. 1 Cor. 9: 5 ff. 1 Tim. 3: 2, och i många kyrkolagar från det 16:de

seklet rekommenderat presternas giftermål, ehuru hon icke med den grekiska kyrkan, mißtydande och öfwerdrifwande det apostoliska stället, gör äktenskapet till ett bud för pastorerna. (Jmf. Guerikes allgem. christl. Symbolik. Leipzig 1839 p. 533 f.) För att förebygga farliga willfarelser, att hindra öfwerwärdering af coelibatet, som af så många århundradens historia har nog liten berömmelse, att genom gerningen aflägga ett wittnesbörd deremot, prisades och rekommenderades hos oß presternas äktenskap. Hade man dock i ställena 1 Tim. 3: 2, Tit. 1: 6 en fast och god grund dertill (jemf. äfwen 1 Tim. 4; 3); så innehåller dock hwarken det gamla eller nya Testamentet något, hwaraf man kunde bewisa, att presternas giftermål illa behagar Gud. Det gafs ju äfwen i de första århundradena wittnesbörd af stort namn, som ställde sanningen emot den falskt ascetiska utläggningen eller fastmera mißtydningen af deßa apostoliska ställen! Striden mellan Wester- och Österland har warit uppmaning nog, att låta den Heliga Skrift och deß enkla bokstaf afgöra mellan båda. Och dock äro motståndarena nödsakade, att till en del af hedniska och muhamedanska sagesmän låna coelibatets beröm [56]).

127. Då alltså coelibatet och äktenskapet i den Heliga Skrift tillåtas alla menniskor, och derföre äfwen kyrkans tjenare; så har hwarje prest att för sig sjelf afgöra, om det ena eller andra efter hans be-

skaffenhet är honom och hans werksamhet nyttigare[57]). Man kan förutse, att, om de rätt känna sig sjelfwa, de flesta skola wälja äktenskapet. Att lefwa ogift utan köttets frestelse, är en synnerlig Guds gåfwa, och en temmeligen sällsynt, så wißt det äfwen kan wara, att mången egensinnigt mißkänner och förnekar den gåfwa, han eger. Är nu frestelsen förhanden och fattas den ädla gåfwan, så är i alla fall äktenskapet det af Gud förordnade läkemedlet för kropp och själ. Det är mycket bättre, att gifta sig och sålunda bli qwitt köttets anfäktelse, än att alltid föra klagan, såsom Antonius, Hilarion, Pachomius och andra. Den som derföre utom tider af förföljelse och andra tunga arbetsbördor finner hos sig en anwisning och maning till det heliga äktenskapet och icke följer den, han kastar sig i själafaror, som ådrager dem, som derför duka under, deras swåra answar, som weta sin herres wilja och icke göra derefter.

128. De inre anfäktningarna och de yttre frestelserna, som en prest, hwilken icke fått återhållsamhetens gåfwa, icke kan öfwerwinna, wisa sig wida hinderligare och skadligare för embetet, förlama äfwen mannens kraft och beröfwa honom mycket mera den odelade uppmärksamheten på hans heliga kall, än alla olägenheter, som man tillskrifwer presternas äktenskap. Deremot lär man under äktenskapet och genom det känna icke blott äktenskapligt lif och wäsende,

utan äfwen sitt eget hjerta, sin egen kraft och swaghet från mången sida, hwilket allt blir för den ogifta presten en beslöjad hemlighet. Själawården i affeende på makar rör sig till stor del på ett lefnadsgebiet, som blott den förstår, som känner det af egen erfarenhet. Den ogifta eller bättre den som aldrig warit gift kan här icke wara någon rådgifware; den erfarna skall lätt med få ord kunna gifwa råd och i all enfald förlika många anfäktade, i synnerhet unga äkta makar, utan att han sårar den heliga euphemism och det ädla språkbruk, som är utbredt öfwer äktenskapets hemlighet med alla fromma makars öfwerensstämmelse. Den ogifta själaförjaren skall alltid stå förlägen inför den qwinliga delen af sina sockenbor och nattwardsbarn, kan också knappast sjelf wara fri ifrån den sjukliga och känslosamma riktning, som hänger wid de flesta, som aldrig haft en egen hustru; den gifta själaförjaren deremot känner sig gentemot sina qwinliga församlingsbor oskyldigare, friare och tillförsigtligare; hwad angår den trogna äkta mannen alla främmande qwinspersoner?

129. Och icke det allena; icke blott för den qwinliga själawården rekommenderar sig äktenskapet; utan äktenskapet sätter också presten först i stånd, att ge det exempel, som wederbör. Förutsatt, att han har kyskhetens nåd, är det honom lätt, att ensam wandra genom lifwet; då är man temmeligen fri från Adams plåga, från bekymmer och anletets

swett. Men det fordras en helt annan kraft och lyftning i sinnesstämningen, att lefwa ensam och bland en uppwäxande familj. Der måste man med öm kärlek finna sig i en annan själ, i alla deß egenheter och besynnerligheter, dygder och swagheter; låta rätta sig och fördraga allt, för att förbättra den älskade. Der måste man under äktenskapets wexlingar bewisa sig med alltid lika embetswärdighet, i lyckans och olyckans dagar, wid den egna familjens sjuk- och dödsbäddar, i armod och rikedom — ack, i huru många och olika lägen gäller icke då, att alltid wara densamma, Herrans trogna tjenare. Ifrån den sidan sedd står dock en ogift pastor ganska mycket efter den gifta, om eljest allt är lika. Långt ifrån, att den förra blir rikare på kraft och dygd, är den sednare fastmera i en mycket allwarligare och mera ingripande helgelseskola — och hwilken helig bekännare är han icke, om han fattar och löser sin uppgift?

130. Redan af den förra paragrafen och det der gjorda tillfälliga yttrandet kan den frågan beswaras, om lifwet i coelibatet eller äktenskapet är det beqwämare? — Presten har ett lif, som utmärker sig genom relationernas mångsidighet och genom ett stort antal af de olikaste anspråk utifrån. Det är — ofta under skenbart lugn — en stor oro förhanden, en riklig lefnadsplåga. Der behöfwer han alltid mera än någon annan man hugswalelse, hjelp och wård. Äfwen må man wäl unna den sjuka,

trötta, gamla och döende pilgrimen en trogen hand, som räcker honom wederqwickelse och läkemedel, torkar swetten från hans anlete och tillsluter hans öga. Detta är dock bättre, än om Hieronymi råd följes: "Aegrotanti tibi quilibet sanctus frater assistat, et germana vel mater, aut probatae quaelibet omnes fidei." (Ad Nepot.) Ingen tjenar skickligare, ingen anstötligare en Guds tjenare, än den maka, som Gud skapade, att blifwa när honom, en from maka! Men bortser man från deßa undantag af en lidande och wacklande helsa, sjukdom och död; så måste man tillstå, att den ogifta mannen för det lugnaste och sorgfriaste lif, helt och hållet kan hängifwa sig åt och hylla sin tanke, sin lefnadssmak, under det den gifta mannen alltid måste foga sig efter en annan och inskränka sig, så sjelfständig han än är; och äfwen hjelpen och wården under trötta stunder och sjuka dagar uppwäges rikeligen af all den jemmer och det omak, som han af kärlek och trohet mot hustru och barn fördrager.

131. Att gifta sig står presten fritt; äfwenså det andra giftet efter den första hustruns död. Stället 1 Tim. 3: 2 "en hustrus man" (*μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα*) talar icke om succeßiv, utan om samtidig polygami[58]), — om det nemligen är rätt, att kalla det succeßiva för polygami. Det förbjuder också, att göra en man till biskop eller presbyter, som har trampat under fötterna Christi regel Matth. 19: 9,

och den presten nödiga σεμνότης genom godtyck-lig upplösning af äktenskapet och ett lättsinnigt in-gående i ett andra äktenskap, hwilket war wanligt hos judarna och grekerna. Men de succeßiva andra giftena har man till en början icke ansett förbjudna i det apostoliska ordet. Hieronymus skrifwer ad Oceanum: "Nosti problema tuum. Carterius, Hispaniae episcopus, homo et aetate vetus et sacerdotio, unam antequam baptizaretur, alteram post lavacrum, priore mortua, duxit uxorem, et arbitraris, eum contra apostoli fecisse sententiam, qui episcopum unius uxoris virum praeceperit ordinandum. Miror autem, te unum protraxisse in medium, quum omnis mundus his ordinationibus plenus sit: non dico de Presbyteris; non de inferiori gradu; ad Episcopos venio, quos si sigilllatim voluero nominare, tantus numerus congregabitur, ut Ariminiensis synodi (quae numerosissima fuit) multitudo superetur." Sådana historiska facta bewisa ännu mera, än utmärktare fäders omdömen utan affeende på facta, hwilka man t. ex. kan finna i Geo. Calixti ofwan nämnda bok, att den tidigaste forntiden icke war fiendtlig mot presternas äktenskap i allmänhet eller mot deras andra gifte, att icke apostlarnes befallningar, utan sednare tiders kyrkolagsbeslut behandla presterna äfwen i detta stycke annorlunda, än andra män. Om nu den närwarande grekiska kyr-

kan befaller pastorerna det första giftet, men till den grad förbjuder det andra, att den befaller dem, att som *ἱερομόναχοι* gå i kloster; så är deß förfarande grundadt på en dubbel, låt wara äfwen gammal mißtydning af det apostoliska stället 1 Tim. 3: 2, och åter måste jag wäl deremot anföra ett ord af Hieronymus till det berömda ställets enkla utläggning: "Quod ait Apostolus "unius uxoris vir", sic intelligere debemus, ut non omnem monogamum digamo putemus esse meliorem: sed quo is possit ad monogamiam et continentiam cohortari, qui sui exemplum praeferat in docendo. Esto quippe, aliquem adolescentulum conjugem perdidisse et carnis necessitate superatum accepisse uxorem secundam, quam et ipsam statim amiserit et deinceps vixerit continenter; alium vero usque ad senectam habuisse matrimonium et uxoris usum et ut plerique existimant, felicitatem, et nunquam a carnis opere cessasse: quis vobis e duobus videtur esse melior, pudicior, continentior? Utique ille, qui infelix etiam in secundo matrimonio fuit et postea pudice et sancte conversatus est; et non is, qui ab uxoris amplexu nec senili separatus est aetate. Non sibi ergo applaudat, quicunque quasi monogamus eligitur, quod omni digamo sit melior, quum in eo magis sit electa felicitas quam voluntas. Quidam de hoc loco ita sentiunt: Judaicae inquiunt, consuetudinis fuit, vel binas habere uxores, vel plures, quod etiam in veteri

lege de Abraham et Jacob legimus: et hoc nunc volunt esse praeceptum, ne is, qui episcopus eligendus est, uno tempore duas pariter habeat uxores. Multi superstitiosius magis quam verius etiam eos, qui, quum gentiles fuerint, et unam uxorem habuerint, qua amissa post baptismum Christi alteram duxerint, putant in sacerdotio non legendos; quum utique, si hoc observandum sit, illi magis ab episcopatu arceri debeant, qui vagam per meretrices ante exercentes libidinem, unam regenerati uxorem acceperint, et multo detestabilius sit fornicatum esse cum pluribus, quam digamum reperiri, quia in alio infelicitas matrimonii est, in alio ad peccandum prona lascivia." (Se Calixt. l. c. P. I. p. 43 f.) — På samma wis Theodoret: "Illud unius uxoris virum mihi videntur quidam recte exposuisse. Olim enim consueverant et Graeci et Judaei cum duabus et tribus et pluribus etiam uxoribus simul jungi matrimonio. Quin etiam nunc, quum leges imperatoriae prohibent duas simul uxores ducere, rem habent cum concubinis et meretricibus. Dixerunt itaque, divinum docuisse Apostolum, eum qui cum una sola uxore habitat, dignum esse, qui ordinetur Episcopus. Neque enim secundum rejicit matrimonium, qui illud saepe jussit fieri. (Härefter anföras apostoliska bewisningsställen, sedan heter det:) Si quis expulsa priore uxore alteri esset conjunctus, dignus foret, qui reprehenderetur, omni jure accusationi

obnoxius. Si autem vis mortis priorem disjunxerit, et urgens natura, ut secundae conjungeretur, coegerit, non ex voluntate, sed ex casu processit secundum matrimonium. Haec considerans admitto eorum interpretationem, qui sic intellexerunt" (l. c. p. 42 f.) På de apostoliska ställena och deras rätta uttydning ligger all wigt, åtminstone för den, som icke anser dem för antiquerade kyrkolagar, hwilka den närwarande tiden wuxit ifrån. Wisar sig nu redan af det föregående, att den enkla, med Guds öfriga ord harmoniska utläggningen af stället 1 Tim. 3, 2 är så gammal som och äldre än den henne motsatta, att alltså skriften och den tidigaste forntiden öfwerensstämmer; så kan man icke se, hwarföre den protestantiska kyrkans samwete skulle af den romerska och grekiska praxis blifwa owiß om huru den bör göra och deraf försättas i oro.

II.

Wal af maka.

132. Ett intereßant kapitel för alla prester, de må wara gifta, ogifta eller enklingar. — En qwinna kan knappast någonsin före äktenskapet rätt kännas;

först genom äktenskapet kommer det i dagen hwad hos henne är. Ända till oigenkänlighet olika ifrån jungfrun är samma person såsom hustru. Det kommer deraf, att en qwinna är skapad för mannen och fulländas på rätt harmoniskt wis först då, när hon kommer i förbindelse med den, som kan ersätta och werkligen ersätter hennes köns brist och swaghet. På samma wis är det med mannen, om också det sagda icke så uteslutande och icke i samma mått kan på honom anwändas, som på qwinnan. Mannens lefnadskall fullbordas icke i och genom äktenskapet, såsom fallet är med qwinnan; men äktenskapet inwerkar mäktigt på hela hans lefnadslopp. Efter hans kall gestaltar sig äktenskapets inflytande, men intet kall undgår helt och hållet deß inflytande. Den unga mannen drifwes wanligen deraf till äktenskap, men det finnes i samma drift mera, än man är böjd att tro för deß olycksaliga mißbruk genom så många unga personer, nemligen en drift till fullkomning. Wißte unga män hwad äktenskapet innefattar, så skulle de wißt icke öfwerila sig, att inträda deri; så mycket tager det wid allt som det ger — och så mycken börda pålägger det. Men det är Herrans inrättning, att ingen annorlunda än genom egen erfarenhet kan fatta äktenskapens offentliga hemlighet, ty just denna erfarenhet är det, hwarunder sannt manliga själar mogna. Äktenskapet fulländar icke mannen, men skola wäl det förutan alla hans wä-

sendes strängar stämmas till en helig, Gudi behaglig harmoni? — Under all wördnad för så många heliga och stora själar, som under jungfruligt lif tjenade Herran och hans barn, — under all ödmjukhet för dem ware dock den frågan tillåten, och oförställdt ware swaret.

133. "Ingen hafwer någon tid hatat sitt eget kött; utan heldre föder och fordrar det, såsom ock Herren församlingen." Eph. 5: 29. Det är mannens ära, att föda och draga omsorg om hustrun; förrän han kan det, skall han icke utsträcka handen till qwinnan. Men nu får en man mycket sednare ett embete, hwarmed han kan föda sig och de sina, än han hos sig plägar känna lust och begär efter äktenskapligt lif; ack, huru liten borgen förmår icke ofta en friare gifwa sin utwalda mö, att hon hos honom skall blifwa wäl försörjd, att han kan föda och draga omsorg om henne! Man må icke mißförstå deßa ord. Jag förordar inga penninggiftermål, att frågan efter föda och kläder göres till en friares första fråga, eller en jungfrus, som man begär att få äkta. Äfwen mena wi icke, att han redan skall kunna bjuda sin utwalda ett lif i rikedom och öfwerflöd: anletets swett och att föda sig med bekymmer höra till äktenskapet och kunna icke undwikas; de göra äktenskapet friskt och lyckligt, så underligt det låter. Men mannen måste dock kunna bjuda qwinnan en utsigt för det timliga; det måste dock finnas

kraft, grund och hopp för framgången, och om framgången också endast wore att hjelpa sig fram, hwarwid man har kläder och föda. Den som icke kan bjuda sin utkorade så mycket, då han friar, älskar henne icke, i det han friar; handlar en from christen man owärdigt och uppwäcker mißtanke för obetänksamhet, om icke för något sämre. — Här ligga nu strider för ynglingen, äfwen för den unga presten. Under det å ena sidan naturen talar för giftermål, afråder wisheten, och både andliga och werldsliga wårdare och förmyndare tala sitt wigtiga veto mot obetänkta, öfwerilade steg. Det uppstår ett ofriwilligt coelibat, som wanligen icke plägar wara renare, än munkarnas och nunnornas berykta de. Detta coelibat och den ofta långa och heta kamp, hwarunder det skall uppehållas, renas och helgas, är den unga mannens allwarliga uppgift. Att häri bewisa sig i helgelse och ära, i oskuld och gladt mod, deri består den christliga ynglingens skönaste heder, och wäl dem, för hwilka i det afseendet kan läsas 1 Joh. 2: 13: "Jag skrifwer eder, I ynglingar; ty I hafwen öfwerwunnit den onda". Här är de heligas och jungfruliga själars tålamod.

134. Nu är frågan, om en förtidig förlofning, ett slags äktenskap, hwarunder man på förhand bereder sig på wäntan och bidan, är ett medel att lätta striden. Icke blott i werldsliga stånd, utan äfwen i andliga, tyckas otaliga exempel från äldre

och nyare tider bejaka frågan. Bland deßa exempel äro namn af glans och wärde. Man tänke på H. Bullinger, på J. J. Moser och andra. För det närwarande brukar man icke länge tänka för sig; det är swårt att utreda om det är flera studenter och prestkandidater, som redan hafwa "fästmöar" eller icke. — Man tyckes derwid kunna förmoda, att en tidig förlofning kunde rycka ynglingens sinne från trånad och sökande, fästa hans öga, förhjelpa hans gång till en bestämdare riktning, och det skall ocksä icke kunna nekas, att det lyckas wißa karakterer genom ett tidigt wal. Men om man sätter sig i det läget, icke att man will gilla redan skedda förlofningar, utan att man bör råda; så skall man dock swårligen eller dock endast sällan winna nog wißhet, att kunna tillråda. Ur sökandet är ynglingen wißerligen ryckt, han känner sin tillkommande maka wid namn, umgås med henne, lär före äktenskapet att känna henne tillräckligt, om icke till alltför tidig mätthet, öfwar på henne inflytande och mottager inflytande o. s. w. Men detta mellantillstånd medför i synnerhet för wißa naturer äfwen sina särskilda och stora frestelser, — och då bandet icke ännu är så fast, att icke en upplösning, om ocksä genom bådas öfwerenskommelse, kan synas möjlig, så äro icke en gång tankarne fullkomligt fästade, icke en gång riktningen afgjord. En lång förlofning är någonting ganska osäkert, frestelsefullt, ofta syndigt; man kan i allmänhet icke till=

råda det, utan blott deremot hysa betänkligheter. Deßutom är det äfwen någonting anstötligt, som ej stiftar något godt. Borgaren, bonden kan icke göra någon riktig skillnad mellan en ung prests (eller ock en ung pastors-dotters) och sin sons (sin dotters) kärleksförhållande, och för de flesta fall kan man wäl twifla, om någon sådan finnes. Han ser i båda en helt wanlig kärleksaffär. Är det tillåtet för den ena, så är det det äfwen för den andra; man kan tänka både ondt och godt om båda. Hwarföre predikar den unga presten mot allmogens och borgarungdomens älskog, då han sjelf drifwer slikt? Eller predikar han icke deremot, emedan han då måste predika mot sig sjelf? Predikar han kanske också icke emot mycket annat, emedan hans själ har förlorat skärpa och egg genom medwetandet af sitt eget lättsinne och sin egen förseelse? I det ena som det andra fallet är skada, att en ung prest förtidigt förlofwar sig. Det wore alltid bättre, om han, så länge han icke kan taga någon hustru, icke heller hade någon älskarinna, någon förlofwad.

135. Wäl är det nu äfwen twärtom sannt och erfarenheten bekräftar det med talrika exempel, att uppskofwet med wal af hustru till den tid, då man kan ge henne utsigt på och erbjuda en wiß timlig lott, också kan bringa i förlägenhet. Wanligen är man då öfwer de år, då man plägar wälja oför-

skräckt, emedan man icke wet, huru följdrikt det steg är, som man tager; af walet blir då ofta ett qwal. Ju wärdigare och indragnare man har lefwat, desto mindre bekantskap har man bland könet; den krets, inom hwilken man kan wälja, är endast inskränkt — och till slut wäljer man kanske alldeles bakwändt. Detta allt är wißt illa nog. Men det kan gå så, det kan äfwen gå annorlunda och mycket bättre. Gud skall styra det. Det är nu dock en gång i det hela bättre, att icke wilja göra hwad man icke kan. Det är säkrare, ärligare och ädlare, att först genom ett embete blifwa riktigt karl för sig och sätta den qwinna, som man will ega, och hennes fader i stånd, att förstå det steg, som man skall taga, att de kunna säga Ja och Nej med besinning. Hwad sedan kommer, kommer i frid och till frid, och ibland äktenskapsförbindelser, som blifwa lyckliga, torde det kanske wara flera, som afslutas i rätt tid, än i otid d. ä. förtidigt. Om också icke, så torde det dock för de flesta menniskor wara bättre, att wänta tiden, den rätta tiden till allting.

136. Walet må nu ske förr eller sednare, så hemligt handlar derwid ingen from yngling, att han utan sina föräldrars råd och wälsignelse skyndar till målet för sin ärliga önskan. Det är den skamligaste otacksamhet, som man kan tänka sig, att ur rådplägningen om det steg, som för ens eget lif är det wigtigaste och följdrikaste, utesluta de menni=

skor, hwilka man icke blott har att tacka för allt, som man är och har och nu will gifwa bort, utan hwilka af alla rådgifware hafwa de trognaste hjertan och en öfwer allt twifwel upphöjd kärleksfull sinnesstämning. Dertill kunna sednare lidanden, som icke skola uteblifwa, framställa sig för samwetet såsom gudomliga straff för walets egenmäktighet och först derigenom blifwa rätt swåra och tryckande. En yngling af bättre art besinnar, att han wid sitt giftermål dessutom öfwergifwer fader och moder, för att blifwa när sin hustru, att det blir en skillsmessa, det blifwe hurn som helst, — och just derföre gläder han sig, att med de älskade föräldrarne wara ens åtminstone i det steg, som för till skillsmessa.

137. Wid wal af brud gör en yngling wäl, om han gör stora anspråk på den personliga förträffligheten. Hjertat löper dessutom ofta nog i dessa angelägenheter före öfwerläggningen och köttet före andan. Knappt skall äfwen den, som är benägen att göra höga fordringar, i egen sak wara nog kompetent och opartisk. Godt, om åtminstone då den inre uppmaningen, att wälja det förträffliga, werkar misstro till det egna omdömet och waktar för en för hastig framfärd. Äfwen är det ju ingen fråga, att ej en man skall wälja den till maka, som medelst sina egenskaper bäst förmår att hjelpa honom. Ett sträfwande efter det förträffliga är här dygd, och det så mycket mera, om han har nog ljus och förstånd, att

icke göra orimliga fordringar, utan afmäter hwad som skall wara förträffligt efter egen beskaffenhet, eget förstånd och kall. Efter den måttstocken hade man icke att förstå med förträffligt hwarken ungdom, eller skönhet, eller stånd eller rikedom i och för sig. Hwart och ett af alla deßa ting blir wißt i sitt wärde; funnes de ocksä tillsammans hos en person, men deßutom icke funnes något mera, så wore den arma friaren dock hela sitt lif en slagen man. Mera än allt detta är hwad man kallar bildning. Men om ocksä detta företräde funnes jemte de fyra andra, så wore mannen detta oaktadt ännu icke hulpen. Hos sin maka måste en pastor i första rummet söka gudsfruktan och kärlek, i det andra qwinlig bildning och duglighet, i det tredje sinne för hans stånd och kall, men ingalunda i det sista hjertlig böjelse för sin person; ty hwad är äktenskap utan böjelse!

138. Det har talats om böjelse. Låtom oß upprepa denna fordran särskildt. Böjelsen är blind, är dårskap, om den är walets början, midt och ända. Den allena afgör icke, deremot tillhör den det rätta, fullkomliga utslaget mellan de personer, hos hwilka man under föräldrars och trogna wänners råd har funnit de rätta egenskaperna. Ett äktenskap utan böjelse är, wi lägga wigt derpå och upprepa det, någonting förskräckligt, man kunde nästan säga, gudlöst. Men en böjelse för owärdiga är en illusion, som snart nog skall förwandlas i jemmer, ja wäl i

hat. Och we den man, den qwinna, som blir tagen ur sina illusioner!

III.

Pastorskan.

139. I wåra dagar öfwerwärderar man betydelsen af pastorns hustru. Man will nemligen gerna anwisa henne en inflytelserikare och betydelsefullare ställning i sin mans församling, än förr. Några påstå till och med, att kapitlet om prestfrun icke får saknas i något pastorale. Så må det ej heller saknas i denna lilla bok, om också blott för att heldre åter förwisa prestfrun ur pastoralet och i den anspråkslösare ställningen af hennes husmoderliga kall.

140. Det är ett godtyckligt, all grund saknande påstående i den nyare tiden, att pastorskan i sin mans församling skall wara Diaconissa i biblisk mening. Om 1 Tim. 3: 11 blott angår diaconernas eller äfwen presbyternas hustrur, kan wara strid underkastadt; men i alla fall synes af detta ställe, att icke ens diaconernas hustrur äro diaconissor, utan endast böra wandra sina mäns embete wärdigt; och dock borde det alltid wara naturligare, att diaconens hustru

rekommenderades till diaconißa, än presbyterns. Diaconißorna borde wara barnlösa enkor, som wilja anwända sin återstående lefnadstid och sin samlade lefnadserfarenhet till de fattigas och sjukas speciella tjenst. Se 1 Tim. 5. Enkor skulle det wara, helt naturligt, emedan kallet af fattig- och sjukwårderska icke låter förena sig med den gifta qwinnans, husmodrens. En husmoder kan hysa det kärleksfullaste hjerta för sjuka och fattiga, men till lefnadskall kan hon icke göra fattig- och sjukwården, emedan hon redan har ett annat kall. Så mycket hon gör och werkar till de lidande menniskornas bästa, sker det dock allt blott derjemte, det underordnas hennes kall som maka och husmoder. Sjukwård och sjukas tjenst pålägga en diaconißa ansträngningar och uppoffringar, hwilka ofta skulle rentaf upphäfwa eller kunna göra hennes kall såsom husmoder omöjligt.

141. Pastorskan är pastorns hustru, moder och uppfostrerska för hans barn, hans hjelperska att uppfylla och motswara apostlarnes fordran, att han skall förestå sitt hus wäl och hafwa lydiga barn. 1 Tim. 3: 4. Ju fullkomligare hon är detta och derwid ser på apostelns förmaning 1 Tim. 3: 11 ("Deras hustrur skola ock ärliga wara, icke förtalerskor, nyktra, trofasta i allting" — *σεμνάς, μή διαβόλους, νηφαλίους, πιστάς ἐν πᾶσι*); desto fullkomligare är hon hwad hon bör wara. Att deri stadfästas, deri förfullkomna sig, det är hennes kall och lefnadsmål. Hon skall

beledsagas af den största aktning i församlingen och hos andra, som lära känna henne, om hon troget har eftersträfwat och uppnått detta skenbart ringa, detta blygsamma mål. Det är ett anspråkslöst mål i jemförelse med hwad hennes oförståndiga gynnare anwisa henne; men det är dock ett högt mål och innefattar en stor summa af goda gerningar, genom hwilka hon kan smycka sig och sin tro ända in i den tillkommande werlden. Hennes stilla wandel, som förklarar hennes hus och gör det till en angenäm fridshydda, blir äfwen mer och mer af andra erkänd och, utan att hon tänker derpå (ty något sådant kan icke winnas, om det med afsigt eftersträfwas), och gör äfwen ett djupt intryck på dem, som icke tro sin pastors ord. Intrycket af hennes stilla wandel skall gå så mycket djupare, ju mera hon sjelf är uppfylld af det kalls herrlighet, som hennes älskade innehar; hennes hela görande och låtande skall bära en afglans af hans heliga kall; man skall på allting hos henne märka, att hon är en pastors hustru. Hennes man skall hafwa heder och glädje deraf. Likasom han skall wara förebilden för det presterliga folket, så skall äfwen hon wara en förebild och ett godt exempel för qwinnorna. Hon skall wara det, icke emedan hon med ansträngning affecterar det, utan emedan hon, oafsedt alla menniskors ögon, erkännande och beundran, med lust och kärlek är det och icke kan wara annorlunda. Så är det henne, och så wisar

hon sig äfwen; hon tjenar i hustrurnas skönaste lott sin Herra, henne är en skön arfwedel worden; hennes ok är lustigt och hennes börda lätt; äfwen om det går swårt till, har hon glädje och starkhet till det goda. Hon har funnit sitt näste nära Jesu altaren och grönskar i helgedomens förgård.

142. Så indraget och stilla äfwen en pastorska lefwer, så blir hon dock ju längre ju mer personligen bekant med sin mans församlingsbor. Det kan icke uteblifwa. Hon lär, utan att derefter spionera, känna de enskilda husens hemliga förhållanden; hennes qwinligt deltagande öga blir hastigt warse hwarje nöd och hwarje plåga. Milda ord, som qwälla ur hennes hjerta, emedan Guds ord derinne qwäller, — ljufliga åtbörder, som harmoniera med hjertats mening och med ett slags naturlighet och omedelbarhet återspegla det, oskrymtad hjelpsamhet, hwari hon sjelf har den oskyldigaste glädje, — ett öga fullt af kärlek och wärdighet, ett hjerta fullt af bön, när det är omöjligt att hjelpa: sådana egenskaper göra den fromma lärjunginnan mer och mer till församlingens älskling. Snart blir hon sökt, när man lär känna henne; snart skall hwarje nöd, som möter en sockenbo, blifwa en fingerwisning på den goda hjelperskan och hennes namn en påminnelse om allahanda goda gerningar. — En rätt christlig hustru, i en pastorskas ställning, behöfwer icke göra sig bemärkt. Hon blir det nog det förutan.

143. En pastors embetsgöromål äro populärare, än någon annan mans; hwar mans ögon se derpå, hwar man tar del deri. Huru skulle då icke pastorskan deri deltaga? Hon är ju äfwen en ledamot af församlingen och står på wißt sätt i spetsen för alla församlingens qwinliga ledamöter; hennes äktenskaps-förhållande ställer henne icke så nära sin herde, att hon glömmer, att han är hennes herde; blott hennes deltagande för allt, som angår församlingen och det heliga embetet, stegras genom hennes innerliga förbindelse med sin pastor. Här, i pastorskans förhållande gentemot och till sin man ligger det skönaste prof. Den gräns, som löper emellan närheten till sin man och wördnaden för sin herde och hans embete, — det är för henne det skönas och skickligas linea. Att förena detta när och fjerran, det är hennes konst. Det mått, hwartill hon bringar det i denna konst, det är äfwen måttet, hwarmed man mäter en pastorska såsom sådan. Här ligger hennes wärdighet och gemenhet, hennes höghet och låghet, hennes dygd och odygd. Ingen huslig duglighet, ingen dygd, intet företräde för öfrigt kan blifwa en ersättning för en brist i kännedomen om denna gränslinea emellan den äkta hustrun och församlingsbon, kan dölja hennes orätta uppfattning af sitt förhållande till sin herde. Tar en pastorska den innerligaste andel i sin äkta mans werk, utan att upphäfwa sig till en medelperson emellan honom och församlingen;

är hon helt och hållet hans, hans maka och hans wäninna och dock äfwen tillika åter hans wördnadsfulla barn, hans dotter; närmare än någon, som åhörare ej närmare än alla, fruktar hon för möjligheten att i embetsärenden bestämma sin man; förnimmer hon alltid Herrans heliga ord: "Qwinna, hwad har jag med dig?" med förståndig glädje; är det hennes fulla allwar, att endast wara sin mans hustru, hans husfru, hans wäninna, endast hans församlingsbo och biktbarn; så är hon hwad hon bör wara, och oskuldens och enfaldens inflytande skall icke annat än genom henne werka på hennes man. Han skall så mycket mera sky, att i sitt äktenskapsförhållande, att ej nämna i sitt embete, förgäta, att han är herde, emedan ett älskadt öga fullt af kärlek och wördnad pröfwar hans werk och söker bekräftelse på sin kärlek och wördnad, just dermed tillfredsställelse såsom maka och sannt äktenskaplig lycka i hans förträffliga uppförande. Tar deremot pastorskan parti för sin man; är det icke embetet, som hon i och hos honom ärar, utan honom, för hwars skull hon ärar embetet; är det kanske låg egenkärlek, som kommer henne att ifra för sin mans embetsgörande; har han rätt, emedan han är hennes; äro hans predikningar, katechetisering, tal o. s. w. de bästa och skönaste, emedan han har lyckan eller olyckan, att wara hennes make; är hon hans förswarare emot hwar man, medelpersonen mellan hwar man och honom; kan man wända

sig till henne, winna henne, blir hon då hans Eva, som förför Adam till görande och låtande: — ack, hwad för en gemen hustru är hon icke då! Partiska hustrur äro dock af alla de olidligaste, — och pastorshustrur, som äro sina mäns parti, kunna dock åter wara de olidligaste af alla olidliga. Hwem skall akta henne? De som behöfwa henne, skola söka och begagna henne; andra skola sky henne; de sakna all sann aktning för henne. — Dermed will jag icke säga, att presthustrun aldrig af sin man kan få ett uppdrag, aldrig wågar göra något att befrämja hans embete. Hon är sin mans första lärjunginna, hon uppwäxer wid hans sida i erfarenhet och kunskap, och ju mera hon tilltager, ju mera hon finner och bewarar den ofwan antydda gränslinean för det skickliga, desto oklanderligare skall det wara, om hon stundom, särdeles i afseende på qwinnornas själawård, uträttar ett tillfälligt uppdrag eller löser en waraktigare uppgift. Många saker låter ingen man gå öfwer sina läppar inför andra qwinnor; der kan och bör den enda, med hwilken han kan samtala om dem, warda en herdekärlekens tolk. Då är hon sannerligen också diaconissa, om också icke i biblisk mening. Under all glädje för sådana ting förgäte hon aldrig lusten och kärleken till sin naturliga ställnings ödmjukhet och anspråkslöshet. En from man ger henne häri hjelp och wet äfwen att bewara sin fromma hustru i det, som henne anstår.

144. Herren skall fordra en räkenskap, som ej kan afläggas af de pastorshustrur, som klema med sina män och brödskaffare, icke hafwa någon annan omsorg, än att familjehufwudets helsa och lif må bibehållas, som af idel köttslig kärlek och ängslan för sitt eget öde förlama sina männers steg, hindra dem, att med uppoffring sköta sitt embete och beta sina får, som lika Delila borttaga Simsons styrka och akta för winning, att kufwa den starka och göra honom qwinlig och weklig. Måtte ett förskräckande we skalla i deras eländiga hjertan, att de måtte låta blifwa, att så älska sitt och sina mäns lif, att de förlora det! — Twärtom, är en hustru så olycklig, att hafwa en lättjefull pastor, så blifwe hon hans profetissa och rope till honom ett framåt och en uppmuntran till arbete! Hwad för en smälek, att stå wid sidan af en lättjefull man, dertill en lättjefull pastor! Förnimme pastorn af sin makas döende mund ännu uppmaningen, uppmuntran till trohet, till flit, till uppoffring för sin Herre och hans får!

Bihang.

Påminnelser till Presthustrur.

(Till en ung pastorska år 1837.)

1.

En presthustru läre rätt känna sitt kall. Hon delar ej embetet med mannen, utan huset, likasom hwarje hustru med sin man; icke egentligen i embetet har hon att hjelpa, utan hennes omsorg ware, att det i huset och hushållet alltid går rätt presterligt till; icke med ord och predikan, utan med helig wandel har hon att understödja sin man i hans embete. Det står skriswet 1 Petr. 3, 1. 2., att de, som icke tro på ordet, måga af hustrurnas umgängelse utan ord blifwa wunne. (Jmf. 1 Tim. 2, 11. 12.)

2.

Men hustruns wandel är, om den eljest skall wara efter Herrans mening, icke något ringa och lätt werk. — En hustru har förnämligast jordiska bekymmer i huset, och just derföre är det för henne swårt, att wandra genom det timliga så, att hon icke förlorar det ewiga. Hon har deßutom att sköta sina barn, och att derwid blifwa salig enligt 1 Tim. 2, 15 är en

omöjlig sak, om icke Herren hjelper. Summa: en hustru, som uppfyller sitt kall, är heder wärd, liksom mannen, som uppfyller sitt kall; hon behöfwer alltså icke gripa in i mannens kall.

3.

En hustru, som lägger sig i mannens kall, har förlorat qwinlighetens krona; ty en rätt hustru kan icke och får icke wara manlig. Qwinlighet och ödmjukhet höra tillhopa; det är en hustrus största mod, om hon har ödmjukt mod, d. ä. äfwen "mod att tjena," — och den som under sådant mod är tålig, tyckes hafwa mottagit en gåfwa ur ett rike, der den förnämsta, ewiga konungen warit allas tjenare in i döden. En hustru måste gerna låta sig styras, och stå och gå under sin fromma mans regemente, måste hålla det för lycka, likasom kyrkan håller det för sin salighet, att lefwa under sin ewiga brudgums regering och anda. (Jmf. 1 Tim. 2, 12.)

4.

En hustru, som will ställa sig öfwer sin man och i stället för honom will öfwa hans kall (ty det är att ställa sig öfwer mannen), förderfwar, så mycket på henne ankommer, den själ, åt hwilken hon är skapad till en medhjelperska till det ewiga lifwet, nämligen henne s man s själ. Ty antingen wet mannen, att det är hans ödmjukhet, att i Herrans

namn sjelf wara man; derföre är ett sådant handlingssätt af hans hustru en ond anfäktelse och en orsak till mycket försyndande emot henne: — eller han böjer sig under hustrun, då är hustrun skyldig till hans stora synd, att han icke mera är Herrans bild, likasom hustrun församlingens; man bör kalla henne Delila, emedan hon gjort sin Simsons själ matt och stulit ifrån honom hans Nasiräat!

5.

En presthustru är en helig qwinna: hon wandrar i ödmjukhet efter sin man — i hjertans renhet och det inwärtes lifwets heliga ordning. Der intet rent hjerta är, der är gemenhet — och om en man fått en gemen hustru, då är det, som man klipper af fogeln hans wingar. Och der ingen ordning i det inwärtes lifwet är, der man icke flitigt wandrar i Guds salighetsordning, der ges det snart ödslighet och tomhet, hastigt själarnes föråldrande, tröstlös suckan, emedan man icke funnit någon waraktig tillfredsställelse och till och med tror sig hafwa förfelat sitt lifs mål. Har en pastor en sådan maka, så har han en olycklig maka, och mannens största olycka på jorden tyckes nästan wara att hafwa en olycklig hustru.

6.

En presthustru måste i sitt eget yttre och i sitt hushåll lemna bewis, att inwärtes herrskar

renhet och ordning. Det är en proberstén till exempel. Man måste på henne och hennes hus, man komme hwad tid och stund som helst, kunna se, att här bor en ren werlds tjenare och Kodesch Laj' 'hovah, helgadt Herranom, måste stå läsligt skrifwet öfwer hushållet, men icke med bokstäfwer. Om presthustrur betänkte, huru mycken aktning ett presterligt wäsende skaffar pastorn, så skulle de redan af detta skäl utbedja sig ett rent hjerta, fullt af himmelsk ordning.

7.

En presthustru har (bör hafwa) ett stilla hjerta och en förtegen mund. Mannen är olycklig, om han har en pratsam och orolig hustru (1 Tim. 5, 13); dubbelt olycklig, om hon hos sig hyser deßa förderfliga laster och icke wet eller känner det! En sådan har i hustrun en qwarnsten hängande wid sitt embete, hwilken drager honom ned i ett haf af hinder och förlägenheter, hwarur han swårligen kan komma upp.

Som bekant är träffar Guds ord mången gång rätt skarpt och djupt hjertan. Åhöraren, som blir träffad, wet icke hwem slår honom; om swärdet Ebr. 4, 12. 13 wet han intet; han ser blott på pastorn för det sår, som han fått i sitt samwete — och dömmer: "någon måste hafwa förrådt honom min sak!" Ju allwarligare och wärdigare pastors uppförande då är, så att man icke tilltror honom, att han frågar

efter sqwallrare; desto mera kastas skulden på prest=hustrun, lika som om presten hört något af henne, som hon åter hört af sqwallersystrar. Om nu icke pastor=skans stilla wandel och förtegna wäsende kämpar der=emot, eller hon ger någon anledning till sådant prat och sådana rykten af träffade själar; så är hon skyl=dig dertill, att pastorn anses för en qwinnotjenare och Guds tweeggade swärd för belackarens swärd, spjut och spikar, hwarmed det förlorar en god del af sin kraft. En pastorska hafwe derföre alltid akt på sig, att hon på wißt sätt må stå öfwer församlingen och söndrad derifrån, och uppföre sig så, att hwar man har behag för henne, i synnerhet de elända, — men att ingen kommer på den tankan, att hon lef=wer i en opaßande förtrolighet med någon qwinna i församlingen, det ware nu skolmästarens hustru, sina pigor eller hwem helst annars. — En presthustru måste korteligen kunna umbära wanligt sällskapsprat och förströelse mer än andra fruar.

8.

En presthustru får på **intet wis** låta **be=sticka sig** i sitt omdöme om församlingsborna och icke hafwa några gunstlingar. Den som berömmer hennes man i hennes, det är likasom i hans egen närwaro, rosar hans predikningar och embetsförwalt=ning, tiger om hans fel, talar illa om hans företrä=

dare och deß husfolk, om grannpastorer o. s. w., framställer orimliga förhoppningar om sin pastors embetswerksamhet; den må hon anse mißtänkt, såsom den der will krypa sig till något, som han icke tillstror sig på ärligt wis kunna winna. En sådan bemöte hon med allt allwar och säge honom, ehuru med allsköns sagtmod, det rent ut, att hennes man icke behöfwer hos henne berömmas, att hon blyges i hans namn, att höra hans beröm, att hon fruktar för folk af det slaget och måste undanbedja sig deras prat.

9.

Man har ofta sett, att presthustrur mera sett på sina mäns beqwämlighet och kroppswård, än på den trogna utöfningen af deras embetspligter. En trogen Herrans tjenarinna skiljer sig nu från en sjelfswisk egarinna af en man derigenom, att hon alltid kan hafwa och yttra wälbehag för hans trogna embetsutöfning, warna honom wid annalkande tröghet och egga till flit och alltid mera se på hans ewiga krona, än på ett långt och derwid förkastligt lif. Det måste wara henne dyrbarare, att se honom en gång lysa i himmelens glans som stjernorna alltid och ewigt, än att oupphörligt och rätt länge hafwa honom wid sin sida. Men derföre får en hustru icke försumma sin mans kroppsliga lindring; men hon, som alla qwinnor, bör hafwa en man, som behöfwer lindring, emedan han i sitt anletes

swett odlar sin åker. De enfaldiga gifwer Herran nåd, att häri finna det rätta och hålla rätt måtta — i namnet "hjelp" ligger bådadera: att egga till goda gerningar och skaffa lindring.

10.

En presthustru är flitig i sitt kall, är huslig, blyges icke wid något arbete, äfwen ej wid det ringa. Ordspr. 31, 10—34 är henne en spegel, hwari hon beskådar sig. Att berömmas af sin man efter Guds befallning v. 28. 39., är henne under all ödmjukhet ljufligt och tillåtet. En lat presthustru skämmer sin mans embete och kommer honom mer än en gång på och under predikstolen att förstummas och rodna. Men hennes stilla flit gör hans ansigte gladt och förwärfwar tack; styrker honom äfwen, att offentligen och i husen prisa qwinnornas flit. — En presthustru bör också deri lefwa efter det, som hennes man predikar, och då han berömmer qwinlig dygd, böra församlingens blickar owilkorligen med wälbehag wända sig på presthustrun eller kunna rigtas på henne.

11.

En presthustru arbetar gerna, gör gerna äfwen det lägsta och ringaste, om så måste wara, men hennes sinne är icke lågt; arbetar hon, så gör hon det med ödmjukhet och fri kärlek, icke som lejda qwinnor, utan så att man ser ett adeligt wäsende

hos pastorns husfru. Hon arbetar, men låter också gerna arbeta, att icke hennes arbete hålles för girighet, utan för dygd, hwilket det äfwen skall wara.

12.

En presthustru är gästfri enligt Apostelns bud 1 Petr. 4. 9. Ebr. 13, 2. — och är det just derefter utan knot; men hon är det endast såwida som hennes makes omständigheter det tillåta. Hon will icke pråla med sin gästfrihet, utan den enkelhet, som alla dagar råder i ett presthus, behåller hon äfwen, när gäster komma. Hon är icke gästfri, för att wara sällskaplig, utan för att utöfwa kärlek. Hon är det derföre helst mot fattiga och sådana, hwilka andra icke bewisa kärlek. Så gör hon och har jemte sin man själsstyrka nog, att icke bry sig om dem, som af gästfriheten gerna wille göra ett werldsligt besökande och besökets beswarande.

13.

En prestfru är sparsam i sitt hushåll och spar så mycket som möjligt; men hon har icke för afsigt, att spara för kistbotten; utan hon spar, för att icke gifwa ut mera, än hon tager in, — och på det hon må hafwa att gifwa de fattiga.

En pastor har mycken frestelse att wara och blifwa girig; många pastorer blifwa det äfwen, såsom erfarenheten wisar, och dock borde ingen wara det min=

dre, emedan ingen är det så till skada för sig och sitt embete, som just han. Tywärr säger äfwen erfarenheten, att hustrurna i allmänhet gifwa männerna mycken anledning, ja äfwen eggelse till girighet. Men en from hustru kan enligt Jacobi 1, 5 lätt få wisdom — och en wis hustru kan genom båda delarne, genom sparsamhet och gifmildhet, blifwa ganska werksam för sin man och sitt embete.

14.

En from presthustru är en åt en pastor genom Guds skickelse anwisad hjelperska för särskildta fall af hustrurs och flickors själawård, såwida hennes hufwudsakliga kall, förwaltningen af sitt hus, det tillåter. Hon beder med sin man dagligen för församlingen och gör häri ingenting mindre, än sin man sjelf — hjelper på detta stilla förborgade wis honom kraftigt i embetet. Hon beledsagar äfwen, då hennes man går till sitt embete, i sitt hjertas stillhet hans wandring med böner; hon beder, att hans embete må lyckas, — då det har framgång, beder hon om ödmjukhet för sin älskade; då det icke will lyckas och Herran undanhåller sin wälsignelse, så beder hon, att hennes man blott må finnas trogen och hafwa tröst på Gud. Ty embetet och wälsignelsen är Herrans. Han kan wälsigna hwilken han will — och pröfwar faderligt den tjenare, som will skåda hans wälsignelse, att han håller desto mera fast wid den ewiga nåd,

som i ordet är uppenbarad. — Men den fromma prestfrun hjelper äfwen eljest werksamt sin man i embetet. Så litet hon går omkring i sockenbornas hus utan orsak, blott för förströelsens skull, så gerna och flitigt uppsöker hon de sjuka, de fattiga, enkor, faderlösa, bedröfwade, åldriga, — gjuter i såren olja och win och är en källa till tröst för de elända och en Guds engel i deras hyddor. Wid deßa tillfällen öppnas hennes eljest tigande mund, och hennes tal werkar wälsignelse.

IV.

Barnauppfostran.

145. Om barnauppfostran i ett presthus borde wäl ingenting särskildt wara att säga, än att i alla fall en pastor, en pastors hustru redan för ordets skull i 1 Tim. 3, 4 framför andra bör hafwa i ögnasigte och uppfylla föräldrars allmänna pligt, att wäl uppfostra sina barn. Ty intet stånd har i hufwudsaken att wid uppfostran eftersträfwa något annat, än de öfriga — och äfwen uppfostrans sätt och wis är hos medelclaßerna, till hwilka en pastor i afseende på sin yttre ställning bäst kan räkna sig, så temmeligen ett

och detsamma, så wida icke individuella egenheter göra sig gällande.

146. Det är förnämligast några fel, hwari pastorers barnauppfostran lätt råkar, för hwars skull något här måste sägas om denna rubrik. Dock tala wi äfwen här, såsom för mesta delen i deßa blad, mindre om stadspastorers förhållanden, dygder eller fel, än om landtpastorernas. Landtpastorn sjelf står i sin församling utan twifwel som allas ögonmärke. Hwarje dygd lyser hos honom särdeles fram, men äfwen hwarje fel blir ögonskenligare. Allt, som fattas en landtpastor, blir skarpt bemärkt, ganska illa taget, ofta och öfwer måttan tadladt, men icke desto mindre ytterst sällan klandradt inför honom sjelf. Detta gäller äfwen om felen i barnauppfostran.

147. Landtpastorns barn måste snart känna sig upphöjda öfwer de öfriga sockenbornas barn. Fadrens ställning och lefwernet i huset göra en skarp åtskillnad från bönderna. Barnen i församlingen se också ifrån början upp på pastorns barn, lemna dem, om de icke göra sig deraf särdeles owärdiga, ett företräde och rätt att föra ordet. Lefwa nu prestens barn tillsammans med andra barn i orten; så herrska de mest öfwer dem, leda dem, men antaga äfwen twärtom åtskilligt af dem. Fadrens bildning återfinnes derföre sällan hos landtpastorns barn, men desto oftare en stygg, wederwärdig blandning af bondiskt och stadslikt, herremanna- och allmoge-, ohyffadt wä-

sende, som ej har något namn. Det måste wara i andligt afseende mycket utmärkta prestfamiljer, hwilka deßa anmärkningar icke på något sätt kunna gälla. — Att bewara barnen från denna blandning af gemenhet och förnämhet, att å ena sidan gifwa dem och hos dem bewara en rätt bildning, men å den andra enkelhet och ödmjukhet, blygsamhet och wänlighet mot allmogen, detta är landtpastorns uppgift wid sina barns uppfostran. En swår uppgift, särdeles då pastorns barn swårligen kunna fullkomligt hållas ifrån umgänge med allmogens barn, och det ges få föräldrar, som weta att begagna fördelarne af en uppfostran på landet, så att deras barns sinne för det ringa och det höga, det lilla och det stora på en gång wäckes och stärkes och de under ett i yttre afseende ringa lif kunna eftersträfwa en christlig, för himmelen mognande bildnings härlighet.

148. För unga barn i de första åren, ja ända till confirmationen, kunna en landtpastors lif och förhållanden wisa sig i synnerhet nyttiga och wälsignelserika. Blifwa sönerna äldre och fader och moder icke mera förmå wara allt i allom, ersätta allt, som stadsbarnen hafwa framför dem i afseende på bildningsmedel — och det förmå wäl endast få fäder och mödrar; så blir icke annat att göra, än skicka dem i skola till staden. Så mycket ofördelaktigt äfwen lifwet i skolan kan hafwa med sig; så är dock för många goßar redan förtidigt bylifwet, tongifwandet ibland hembygdens ung=

dom och smittan af bondbarnens laster icke mindre farligt. Man akte sin son och aflägsne honom, så snart hans individualitet det fordrar. Deßutom måste ju alla, som skola blifwa prester eller en gång bekläda ett embete i staten, gå genom skolorna och winna det slags bildning, som nu en gång är den stereotypa formen för nämnde mål. Det är goßens kall att utstå skolans faror, att genomgå deß frestelser. Det göre man för honom klart och hjelpe honom igenom. Hemmets anda blir ju dock, om blott ett rätt familjelif finnes i fadershuset, genom aflägsnandet mycket mera stärkt och uppfriskad, ja på nytt upptänd genom de hemma tillbragta ferierna. Äfwen wäxer under frånwaron smidigheten för lifwet och en friare rörelse i mera sammansatta lefnadsförhållanden.

149. Hwad döttrarne angår, så kunna de lättare än sönerna afhållas från umgänge med allmogens ungdom, och lifwet och uppwäxandet under landtliga förhållanden skall, förutsatt att fader och moder äro hwad de böra wara, kunna wara dem ganska nyttiga. Qwinnobildning uppwäxer ur familjelifwet, så wißt qwinnor skola bildas för familjelifwet; och en landtpastors familjelif är nästan det skönaste, som kan ges. Deßutom har hwarje pastorsfamilj på landet så mycket sammanhang med familjer i städerna, att genom deß riktiga benyttjande den landtliga ensidighet, man befarar för döttrarne, kan undwikas. Uppwäxer flickan på landet i presthuset,

så utsträcker hon sjelf, om hon är af rätta sorten, nog sin qwinliga bildning allt mera, och gör hon det, så har hon fördelen af en mångsidigare qwinlig utbildning, då deremot stadsflickan icke har någon eggelse, att lära hushållningen på landet, men wäl prestdöttrar anledning nog, att suppleera och upphöja sin större duglighet genom att taga kännedom af utbildningen i städerna. Äfwen hwad man kallar högre bildning, så wida man kan önska qwinnorna den, har en prestdotter på landet ej så swårt att få, som mången kan tycka, i synnerhet om föräldrarne wåga låta det i förwäg fara, som blott som en obrukbar prydnad hänger på äfwen stadsflickan. Wäl är det sannt, att man bland pastorsdöttrarne på landet finner många, som sakna god ton och fin bildning; men hwem har jemfört deras antal med antalet af döttrar i städerna, som hafwa brister i detta afseende? Och twärtom, huru många pastorsdöttrar på landet hafwa icke sedan som husmödrar prydt de ansedbaste familjer, — och hur många män af den ädlaste bildning taga icke ännu gerna och utan förebråelse sin maka ur ett landtligt presthus stillhet! Öfwerräknar man allt, så kunde man finna en pastorsdotters på landet belägenhet, om hon har fromma och bildade föräldrar, som leda hennes ungdom, snarare wärd afund, än beklagande.

E. Slutet.

Emeriti.

150. Man har mångengång uppställt det påståendet, att ingenting är wördnadswärdare, än en from pastor i gubbåldern. Hans socknebor äro, om han länge warit på ett ställe, af honom döpta, underwisade, confirmerade och wigda; de äro på wißt sätt alla hans barn. Wanan har i högsta grad blifwit aktning och wördnad. Och huru mycket sannt, halfsannt och falskt kan man icke säga om en gammal pastors ärewördighet och inflytelserika, wälsignelsefulla ställning. Ty det paßar till slut aldramest blott på en duglig man, som länge håller ut i en och samma församling; men detta är just, i synnerhet om man tager ordet "duglig" litet nogare, intet särdeles ofta återkommande fall. — Redan i andra lefnadskall, der raskheten är det största, gör sig åldern gällande som ett stort hinder; men wid en pastors kall, der raskheten är det minsta, bör ett friskt, rörligt, alltid waket sinne så mycket högre uppskattas. Gamla krafter förslå nu sällan att sköta embetet;

och det torde wäl derföre wara en gammal pastors krona, om han icke påstår sig först i grafwen wilja nedlägga sin herdestaf, om han icke skall öfwerlefwa sig sjelf, utan wet att det paßar honom och är hans ära att blifwa i stillhet, i bön för församlingen, hålla sig till liturgien, draga sig tillbaka från allt, som icke kan ske utan manlig kraft och friskhet, och lemna åt kraften det rum, som den ensam wärdigt kan intaga. Att wilja ännu i kraftlösa dagar arbeta i det andliga embetet, wäcker icke medlidande, icke ursäkt hos folket; folket känner sig högst beswäradt — och detta med rätta — af swaghetens egensinne. Deremot unnar det gerna gubben hans ro och kröner den med wördnad och kärlek.

151. Kanske är det likaså ofta lusten för lifwet och skygghet för påminnelse om döden, som man tyckes komma närmare genom att draga sig ifrån embetet, än armod eller girighet, som afhåller gamla pastorer ifrån att nedlägga embetet i yngre händer. Derföre borde gamla pastorer, särdeles om deras swaghet är uppenbarligen stor, twingas, att taga en vicarie eller adjunct, och man borde derwid understödja dem, såsom äfwen här och der sker. Wißte pastorerna ingenting annat, än att de måste antaga en vicarie, så skulle de i förwäg tygla de lidelser, som strida deremot; hjertat skulle finna sig deri och med tiden rätta sig derefter. Mången gubbe skulle småningom finna den wackra sidan i saken. Huru

skönt, att ännu en gång lefwa om sin egen ungdom wid åskådningen af en ungdomlig vicarii embetsförwaltning! Huru skönt, att sålunda småningom taga afsked från embetet, som man ju icke åtog sig för ewigheten! Huru nyttigt, att sålunda efterhand dö, innan man dör, för att lefwa, om det gäller att dö! — Hwarje yngre pastor borde göra till sin uppgift och sitt fasta beslut, att upphöra i rätt tid, att icke uppduka sin ålderdoms börda och swaghet för församlingen till deß medlidande.

152. Ofta är det äfwen andra skäl, än ålderdomsswaghet, som kunna nödga en Evangelii tjenare, att anse sig för en emeritus och uppgifwa sitt embete. Ofta är det fortfarande krankhet och sjuklighet, minnets aftagande och omöjligheten, att widare föda sig af embetet o. s. w. I detta fall bör man ej tadla hans resignation. Men stundom är det äfwen fuga laborum, taedium adversitatum, amor status pinguioris. Då är det wißerligen en legoherdesjäl, som wiker ifrån embetet och församlingen. Ingen har dock kallat sig sjelf; derföre kan också ingen kalla bort sig sjelf. Hwar och en måste befalla Herran sitt we och lidande och bära sin börda, så länge det behagar Gud.

153. I en annan mening emeritus, uttjenad och wißerligen utan beröm och förtjenst, är den, som predikar falsk lära, utan att låta säga och omwända sig, eller som hårdnackadt fortfar i ett syndigt lef-

werne utan bot och bättring, sköter sitt embete försumligt, åstadkommer schismer o. s. w. En sådan pastor är en skamfläck och en olycka för kyrkan. Här är icke blott en sådan menniskas egen själ, utan äfwen hela församlingars själar i fara. Wäl är det riktigt, att enligt apostelns anwisning 1 Tim. 5: 19 upptaga klagomål mot en presbyter endast ur twå eller tre wittnens mund, att gå långsamt till wäga, emedan lögn och förtal, alltså äfwen en orättwis anklagelse, plägar angripa dem, som hafwa ett presterligt embete, mer än andra. Dock bör icke kyrkan låta komma sig till skuld alltför lång bewisning, alltför långsam proceß, alltför sen dom. Det står allt för mycket på spel, om en ulf i en församling gör anspråk på rätt till embetet. Deremot borde alla pastorer, som i sin barm bära ett bättre samwete, enhälligt och allwarligt protestera. Ja, alla bättre öfwerhufwud borde med förenade wittnesbörds makt uppresa sig emot oförbätterliga irrlärares och uppenbara, obotfärdiga syndares embetsförwaltning. Det borde wara en orubblig grundsats: "Uttjenat har den, som är en oförbätterlig irrlärare, en obotfärdig, uppenbar syndare." — Det händer ofta, att pastorer, som underlåta allt godt och göra mycket ondt, äro djupt rotfästade och icke lätta att afwisa, under det de, som blott genom öfwerdrift i det goda och formfel ådraga sig mißnöje, hastigt undanskjutas, så att deras rum ej mera känner dem[59]). De pa-

storer, som fått kyrkans styrelse sig anförtrodd, ursäkta sig med brist på ordentliga klagomål och anklagelser emot de första och söka i det andra fallet rättfärdigande i de trängande, werkligen förhanden warande klagomålen emot de sednare. Det borde wäl wara annorlunda; ty de, som sitta i ett biskopligt embete, hafwa icke att wänta på klagomål, utan att öppna sina egna ögon; — och emedan de äro uppsyningsmän, mästare, borde de äfwen waka och hafwa uppsigt och spana efter bristerna i kyrkan. Der så många himmelsskriande synder uppmana, att befria Christi arma hjord från ulfwar och förwara den emot dem; der borde "kyrkans ögon", d. w. s. deß wäktare, med skarp blick finna och döma skadan. Men om nu detta icke sker, skulle icke fromma, modiga män finnas, som hafwa mod, att anföra klagomål? som i djup frid, i stadigt själslugn och tillförsigt gripa ulfwarne, hwilka angripa och förtära hjorden! Är det då ädelt och storsinnadt, att skona den gudlösa och hans hus, medan Guds hus, Jesu församling, lider skada? Ges det ingen annan, som kan ropa en "emeritus", då herdarne icke blott låta sina hjordar förderfwas, utan sjelfwa förderfwa dem? — Hwad hjelper all pastoraltheologi, om genom ord och wandel glupande ulfwar ostraffadt håna den och dymedelst deß frukt för tusende borttröfwas? Fromma Guds tjenares trogna arbete är till stor del

utan werkan, om ulfwarna ostraffade blifwa qwar i embetet!

Huru wi skola handla och wandla i Guds hus, i lefwande Guds församling, det weta wi nu wäl. — Men du, o Herre, förbarma dig öfwer oß och förlåt oß all wår synd och mißgerning, hwarmed wi mot dig och ditt heliga ord och embete syndat hafwa. Men gif oß, alle dina tjenare, stor kraft och stärk hos oß ditt lif, att wi alle, redo och om fötterna skodde, att drifwa fridsens Evangelium, fortgå i tålamod med wår såning och arbeta och wänta på den kosteliga jordens frukt. Amen.

Noter.

1) Ett längre humoristiskt-didactiskt poem af Joh. Walentin Andreä (1586 † 1654), kalladt "Das gute Leben eines rechtschaffenen Dienern Gottes", som börjar originalet, har här blifwit utelemnadt, emedan det är affattadt på 1600:talets föråldrade Tyska och har en mängd uttryck och wändningar på den tidens folkspråk, som Öfwers. hwarken förstår eller mägtar på ett motswarande sätt öfwerflytta. Öfw.

2) Vocatio Dei interior. Så kalla wåra Theologer den inre likasom medfödda böjelsen för det heliga embetet. Med skäl, ty Gud ger werkeligen äfwen sådana böjelser. Dock måste man pröfwa de omständigheter, genom hwilka ofta en sådan böjelse kan utan grund uppkomma. Så är det t. ex. ingen sann inre kallelse, då oaktadt all drift likwäl ingen gåfwa derför finnes. Löhe.

3) Äfwen wåra Theologie Profeßorer hålla stundom under en curs af flera terminer föreläsningar öfwer speciella fackämnen, som icke hafwa det närmaste afseende på prestbildningen, utan äro beräknade för högre theologiska examina, för hwilka man dock mest bereder sig genom egna studier af tyska arbeten. Ingenting borde wid prestbildningen wara angelägnare, än Bibelstudium, practiskt, icke blott linguistiskt, åtminstone icke i afseende på

Gamla Testamentet, och studium af Concordieboken. Det torde icke wara obefogadt, att klaga öfwer det bristfälliga i den närwarande prestbildningen. Huru många prester finnas icke, som äro förwånanswärdt okunniga i Bibeln och kyrkans bekännelseskrifter samt odugliga för den egentliga själawården. När andeligen bekymrade själar komma till dem, afwisas de antingen såsom wansinniga eller tröstas på det förwändaste wis. Det andeliga lifwets rörelser äro för dem ofta ett okändt Africa; deras predikningar röra sig mest på den christliga eller rättare hedniska moralens ofruktbara grund, krydda med granna fraser och sentimentala utgjutelser. Dock gryr i kyrkan en bättre tid, emedan båda universiteterna nu ega ej blott renläriga, utan ock practiskt christliga lärare. Rationalismen är Gudi lof bakom ryggen och äfwen en blott och bar förstenad theoretisk orthodoxi. Öfw.

4) Cujuslibet theologiæ studiosi museo inscripta esse debet memorabilis Pauli sententia: »Pietas ad omnia utilis est,» 1 Tim. 4, 8, et illa Psaltis: »Impiorum via peribit! Ps. 1. (Fecht p. 16). Löhe.

5) Hos oß examineras prestcandidaterna, utan afbidan på en kallelse. Denna eger endast rum undantagswis före examen, och då är det blott en kallelse till adjunctssyßlor. Endast under prestbrist twingas examinatorerna att nedstämma fordringarne, som för öfrigt wißt icke äro för stränga. I utlandet kan man blifwa pastor genast efter presteramen. Hos oß går det icke så fort. Det fordras deßförinnan behörig ålder samt pastoral-examen. Öfwerwägande skäl tala för denna sednare pröfnings förening med presteramen, såsom utomlands är fallet. Hufwudskälet, att presten genom farhågan för denna examen twingas att ej lägga bort boken, är af intet wärde.

Den, som blott återtager boken af detta yttre twång, bortlägger den wanligen för alltid, efter med nöd genomgången examen. Det latinska disputationsprofwet har åtminstone numera ingen förnuftig grund, utan borde detta prof ske på modersmålet och wara en half examen. Öfw.

6) Just för att närmare lära känna preståmnenas ställning till det andliga lifwet, deras eget hjertas tillstånd, borde det råda ett närmare umgänge mellan Theologiae Profeßorer och lärare samt prestcandidater före examina. Förhållandet mellan cathedermannen och hans auditorium är ju helt fremmande. Wäl ligger faran nära, att, om den fordran uttalades af examinatorerna, att ingen omwänd finge blifwa prest, hyckleriet skulle uppmuntras; dock skulle ett närmare umgänge blotta det. A. H. Francke kan häri wara till mycken lärdom. Hans Collegia pietatis wore nog efterföljd wärda. Öfw.

7) Det will hos oß säga åren mellan student- och prest-examen eller åren mellan presterxamen och utnämning till ordinarie prestsyßla, då åter i Tyskland de s. k. candidaterna tagit den första examen, men wänta på kallelse, innan de få taga den sista. Man kunde äfwen med wißa inskränkningar skrifwa öfwer detta capitel: Adjunctsåren. Öfw.

8) Sådana seminarier för redan prestwigda finnas icke hos oß, hos hwilka seminarierna genomgås före prestexamen. Öfw.

9) Adjunctstiden är hos oß en sådan seminarietid, som förf. önskar och hans fäderneslann saknar. Adjuncternas flyttning ifrån det ena till det andra stället är för dem nyttig, emedan de då få tillfälle, både att lära embetet hos nitiska och utmärkta själasörjare och att

taga sig till wara för felen hos försumliga och odugliga. Blott ombytet icke sker allt för ofta, hafwa de derigenom äfwen ett gagneligt tillfälle, att lära känna olika församlingars inre lif och behandla olika själstillstånd, med ett ord tillfälle till mångsidigare menniskokännedom. Se widare härom Harms Past. Theologie III, 13 Cap. Öfw.

10) Detta rör egentligast förhållandet mellan alla, som hafwa Adjuncter, de må wara Pastorer eller Capellaner, och adjuncterna, och ger ganska tänkwärda — och tywärr hos oß ganska behöfliga lärdomar. Öfw.

11) Detta är aldrig fallet i wårt land och wore här så mycket oskickligare, som wägen wanligen ej är obetydlig mellan grannkyrkor. Öfw.

12) Hos oß kan man icke få något prestembete utan ansökning, med undantag af biskopsembetena. Ty äfwen de statsförsamlingar, som ega rätt att kalla, fordra dock prof. Att aflägga prof blir då ett slags ansökning. Endast till patronella pastorater kan patronus kalla på egen hand utan prof och ansökning, ehuru wanligast lika många ansökningar göras hos patronerna, som hos domcapitlen. — För oß gälla således icke Speners fordringar, att man skall hemställa åt Gud, att gifwa oß embete, och aldrig sjelf söka. Se hans Lefwerne t. ex. af Wildenhahn och hans Theologiska Betänkanden, båda öfwersatta på swenska. Den som ej söker en prestsyßla, blir utan. Deri ligger alltså ingenting orätt. Så tänker äfwen Harms l. c. p. 163. Öfw.

13) Hos oß klagas med mycket skäl öfwer transportsökandet, som wäl oftast kommer af egennytta och wisar ett oandligt sinne hos många prester, hwilka heldre söka fårens ull, än deras själar. Dock får man icke fördömma dem, som söka transport. Det kan finnas

orsaker dertill, som icke få ogillas, t. ex. mißnöje med den närwarande församlingen, med anledning af mißförhållanden, som man ej förorsakat och ej tilltror sig kunna häfwa och som alltid blifwa hinderliga för en wälsignad embetsutöfning, hopp att kunna werka i större och widsträcktare mån för Guds rike inom en större werkningskrets, längtan till fäderne- och barndomshem-bygden, en för närwarande ringa lön, som ej lemnar medel till barnens skäliga uppfostran under eljest knappa omständigheter o. s. w. Men förkastliga orsaker till transportsökande äro: blott och bart utsigt på ett större och bättre boställe, en större lön under för öfrigt bergliga omständigheter, beqwämare tjenstgöring, angenämare umgänge m. m. Öfw.

14) Förhållandet mellan Pastor och Comminister är beklagligen hos oß stundom ganska litet föredömligt. Det oomwända hjertats lidelser äro derwid werksamma. Pastorn will wisa sitt förmanskap på ett nog egenmäktigt wis och afundas Capellanens bifall hos församlingen. Capellanen afundas pastorn hans större lön och hans öfwerordnade ställning är hans egenkärlek tryckande. Uppstå dertill andliga rörelser i församlingen, som den ena gynnar, den andra mißkänner och förföljer, så är genast ett nytt stridsäpple utkastadt. Huru wälsignelserikt werka icke deremot de Colleger, som, endrägtiga och delande samma andeliga lif och trosnit, samarbeta för Guds rikes förkofran! Öfw.

15) Wi drage icke i betänkande, att anse en stadspastor hafwa ett wida swårare arbete, om han nämligen är en riktig prest, som will göra sitt embete utan fruktan för menniskor eller utan sökande efter deras ynnest. Sedeförderfwet i städerna är både större och framstår

ohöljdare och fräckare. Genom religiositetens förfall har en prest i staden att wänta wida mindre aktning för sitt embete, än en prest på landet. Den förra har swårare, att förmana för laster både de högre och de lägre classerna. För att icke blottställa sitt embete för skymf blir han ofta stum och måste fördraga laster och oseder, ett wanhelgande af det heliga, som på landet lättare kan afstyras och förekommas. Tidningarne i ogudaktiga publicisters händer söka på orten tillintetgöra all hans werksamhet för ordning och rena seder. Man har ett exempel i Helsingborg. Hwad måste ej en lärare med waket samwete lida inom sig af att se sig stå wanmäktig som en swag dam mot tidsflodens böljor! Dermed icke sagdt, att icke presten på landet äfwen har sina, utan Guds hjelp, oöfwerwinnerliga hinder för Ordets werkan isynnerhet i bondens uteslutande jordiska sinne. Den enfald, som man wäntar på landet, är endast högst skenbar. I sitt område är ingen mindre enfaldig, än bonden. Öfw.

16) Hos oß kallade Läsare af både bästa och sämsta art. Öfw.

17) Ganska riktigt wisar S. J. Baumgarten (Kasuist. Pastoral-theol. s. 847 ff.) besöken i husen inom sina skrankor. I "anseende till barnauppfostran, husandaktens uppehållande, omsorg om tjenstefolkets själawäl, endrägt i afseende på sammanlefnaden, äfwensom för att på lofligt wis wäcka förtroende hos åhöraren", statuerar han dem. Deremot ogillar han methodiska besök i husen såsom opaßande och skadliga. Det finnes "ingen förbindelse dertill. Äfwen winnes ingen ens aflägsen beredelse hos åhörarena". Löhe. — Det råder olika åsigter ibland oß prester om deßa presternas besök i hu-

sen. Å ena sidan will man, att presten skall söka själar hwar och när han kan träffa dem, för att söka wäcka dem ur deras säkerhet, och derföre äfwen såsom utlandets bibelcolportörer skall gå omkring i husen med oafwislig outtröttlighet. Widare anför man såsom ett lagbud derom orden i Conventikelplacatet af 1726: presterna skola, "utom de wanliga Catechesimiförhör i kyrkan, esomoftast besöka sina åhörare i deras hus, eller, der sådant beqwämligen ej låter sig göra, då några hus i staden och byar på landet i sänder sammankalla, på det de med all säkerhet måge förnimma deras framsteg i Christendomen" m. m. Å andra sidan anmärkes, att detta affer husförhören, hwilka äro egendomliga för wår kyrka, och utom sockenbud samt besök, för att förlika oeniga makar, förmana andra för uppenbara laster o. s. w., alla presters pligt. Dertill kan läggas ännu ett annat besök, hwars berättigande icke kan förnekas, nämligen besök med eller utan gifwen anledning och begäran efter pålysning i någon by, heldst en söndagsafton, för att förklara ett bibelstycke. Men att alldeles opåkallad och utan någon anledning till förmodan, att efter ordets tröst trängtande och för detsamma öppna sinnen finnas, wandra omkring i byarne och gä in än i det huset, än i ett annat, för att med eller utan omswep utbjuda Evangelium eller tala lagens röst, det borde hafwa sina betänkligheter. Man finner om hwardagen allmogen i sitt jordiska arbete, den ena wid plogen, den andra hos kreaturen, den tredje wid snickarbänken, den fjerde wid slagan, den femte wid byket, den sjette på taket o. s. w. Det är osäkert, huru wäl man kunde blifwa mottagen och hur mycket inträde för Guds ord man då kunde få. Det är kanske ej öfwerensstämmande med embetets wärdighet, att wara en

sådan predikaremunk. Ordet kan ej trugas på någon. När Gud finner tiden wara inne, ger han sitt ord genom oß eller i Bibeln och andaktsboken eller genom andra kraft att wäcka till bekymmer, som då wanligen föra till en rätt själasörjare de waknande själarne. Men, inwändes, då får han wänta, och det blir ingen enskild själawård af; presten går ibland andeligen döda, utan att i sin beqwämlighet göra något att wäcka dem. Inwändningen är lika bitter, som ogrundad. Han gör icke intet, om han med all flit och all bön i predikningar, på husförhören, i nattwardsbarnens beredelse, i bibelförklaringar samt i enskild förmaning wid tjenliga och lämpliga tillfällen lärer rena Guds ord. Att han under söcknedagarne icke besökes af andra, än af sådana, som wilja hafwa förrättningar gjorda, betyg utfärdade m. m., det är icke för någon sorgligare, än för honom, som tycker sig så länge hafwa werkat förgäfwes som ett onyttigt och förkastligt Herrans werktyg, men han "hoppas dock allt". Det står ej om wår mästare, att han gick i andra hus, än dit han war inbjuden som gäst, utan lärde i templet och synagogorna samt öfwerallt, der folk sökte honom. Dock förordar Pontoppidan i Colleg. Past. s. 534 ff. deßa besök, åberopande Ap. G. 5: 42; de predikade Evangelium — "i templet och i all hus," hwilket dock kan betyda, att de i brist af kyrkor begagnade till församlingssalar enskildta hus, men icke gingo från hus till hus och talade med en och en i sänder. Likaså förordas husbesöken af Spener (Theol. Bet. Westling 42 p. 221, ff.) — Saken tål att betänka, och mycken wälsignelse kan wißt, om besöket sker med all wislighet, derigenom åstadkommas; men ocksä kan intet werkas, annat än förbittring och begabberi, embetets ned=

sättande och en stegrad likgiltighet för ordet. Prestens egna samwete ware här regeln. Öfwers. har funnit mycken wälsignelse af Bibelförklaringar i byarne om söndagseftermiddagen, ehuru naturligtwis werldssinnet haft att klandra företaget. Öfw.

18) Den bästa begynnande själasörjaren är den, som anwänder all flit att winna själarne genom predikan, katechetisering och liturgien. Mer än allt annat egnar sig för början af hans inträde i embete försöket, att winna dem genom allmännare och objectiware hållna föredrag. Löhe.

19) Ett sådant finnes redan i wåra förhörs- eller kyrko-böcker. Löhes formulär i bihanget skiljer sig ej derifrån genom annat, än i margine tillagda korta predicater: "from, christelig, kyrklig, sträng m. m." — Lär presten känna sitt folk, så har han personerna i minnet och behöfwer ej en sådan ganska fallibel dombok, som han wäl icke heller will sätta i en efterträdares hand eller låta någon annan se. De må wara anteckningar för honom sjelf, om de till någonting tjena. Deßutom wore det wäl lätt för en pastor, som känner sitt folk, att för sig anteckna individernas charaktersfel med bewis och äfwen dygder, men att kunna gifwa ett videtur om fromhet — har sig swårare, då ej allt är sanning, som ger sig ut derför. — Kyrkoboken completteras hos oß snart sagdt för hwar dag, och man har ju tillfälle, ej blott wid förhören, utan äfwen wid husfäders besök i kyrkliga ärenden hos presten, att om honom och hans närmaste göra sig underrättad. Öfw.

20) Skona dina Colleger, kunde man tillägga. Ty hur ofta förbise icke i synnerhet yngre pastorer denna regel och göra sig genom t. ex. methodiska

och opåkallade husbesök mißtänkta för äre- och penninggirighet. Löhe.

21) Det är wår pligt att arbeta i wårt embete, med allt nit, och organisera så mycket som behöfwes, utan att låta afseende på efterträdarens möjligen mindre nit och förmåga binda wåra händer. Embetet är icke till för pastorernas skull, utan twärtom. Öfw.

22) Ett wälment råd i afseende på bosättnings- och lefnads-kostnaderna: tro icke, att du får lita på församlingens ädelmod, utan beställ på egen hand redan före bosättningen oåterkalleligt hwad du bör derpå anwända. Försummar du det, så skall du böta derför och din glädje öfwer din nya ställning skall hastigt gå sin kos. Löhe. Mången utnämnd pastor tror sig i pastoratet hafwa en guldgrufwa och skuldsätter sig för onödig lyx i bosättningen samt slår första året stort på. Följden blir, att mången sällan sedan kommer ur sin skuld och hämmas derföre i sin embetswerksamhet och sitt lefnadsmod genom ekonomiska trångmål, wexande med familjen. Folk utom presteståndet för allmänt den talan, att presten har för mycket. Då ser man dels endast på de större pastorater, hwilkas innehafware merendels dock äro mest skuldsatta, dels på brutto-, icke nettobehållningen, men man ser icke på kapellanierna och på de aldraflesta pastoraterna. Hwaraf kommer det då, när man likwäl beskyller presterna för snålhet (ej större hos dem, än i andra stånd, snarare mindre), att sällan någon pastor lemnar efter sig någon förmögenhet åt hustru och barn? mycket kött i andras gryta! Öfw.

23) Denna uppmaning kan endast gälla sådana pastorer, som ingen kyrkobok ega, hwilket lär wara fallet i wißa städer, åtminstone hufwudstaden. Der bör en

pastor åtminstone hafwa en stående kyrkobok för den fasta befolkningen och ett alfabetiskt register på den rörliga, hyresgäster och tjenare, om han ej kan åstadkomma en fullständig, hwilket i en större församling, der dagliga in- och utflyttningar ske, har flera swårigheter. Att göra ett register öfwer kyrkoboken i wåra landsförsamlingar tjenar till intet, då pastorn alltid blir hemmastadd i sin förhörsbok. Öfw.

24) Kyrkans och skolans räkningar måste pastor på landet hos oß alltid föra och bör ej lemna dem i andras händer. Med fattigwården har han lyckligtwis ej att skaffa, om han icke will dermed belasta sig. I städerna föras kyrkans räkningar af kyrkowärdar och skolans af skolstyrelser, der pastor wäl är ord- men icke räkenskapsförare. Öfw.

25) Det ges dock äfwen ganska skickliga pastorer, som lätt föra räkningar m. m., i hast hafwa dem färdiga och förlora mindre tid, om de sjelfwa göra deßa arbeten, än om de skola granska andras arbeten. I afseende på dem gäller ett motsatt omdöme. Löhe.

26) Är det en större ära, om en pastor är en skicklig riksdagsman? — "Låt dem, som hafwa tid, fara till riksdagen," sade en fattig sjukling åt en pastor, som wille lemna de sjuka åt andra och fara till riksdagen. Löhe. Man ropar i wår tid mycket mot presternas riksdagsrätt. Saken har dock twå sidor. Å ena sidan anföres: att presternas rike icke är af denna werlden, att de blifwa förwerldsligade genom politik, att de hafwa i jemförelse med deras antal och det öfriga folkets för mycket att säga i statens frågor, att de endast wilja förswara privilegier och låta salus publica för den skull fara, conservativt motarbetande den nyare tidens

utweckling o. s. w. Men å den andra swaras, att presten är äfwen statsborgare och har pligt att helga samhällets angelägenheter med sitt embetes anda; att de protestantiska andliga icke äro några klosterbröder; att exempel wisa, att man kan wara en nitisk själasörjare och en god riksdagsman på en gång; att endast få af Sweriges prester kunna blifwa riksdagsmän, kanske blott hwar hundrade eller ännu mindre, att samma församlingar icke beständigt måste sakna sin pastor under riksdagstiden, att hans embete kan wäl skötas under tiden af en vicarie, att man wid representationen mera måste se på bildning, studier, wana wid communala angelägenheter och skarpt förstånd, än på deras antal, som de representera, att riksdagarne derföre ej utan skada kunna umbära presterna, att de icke förswara privilegier mer än andra stånd, utan wärna kyrkans helgd i en olycklig tid; att deras privilegier ej äro andra, än hwarje embetsmans, att hafwa lön, samt att de äro de mogna motståndskrafterna mot en ohejdad nyhetslystnad, samt att derföre de mer än andra vident ne quid detrimenti respublica capiat; att skriket emot deras representation just kommer ifrån liberala tidningsskrifware och rabulister, som ogerna se deras betydelse af ett hejdande element. Dock kan ej nekas, att undantagswis riksdagsprester ej äro sanna prester; men ej heller, att presteståndet gerna afstår sin riksdagsrätt, om endast här i stället införas kyrkliga rikssynoder med veto i afseende på den werldsliga riksdagens lagskipning i kyrkans frågor, när denna skulle wilja undergräfwa religion och kyrka, upphäfwa den swenska kyrkans ära att wara en protestantisk statskyrka och inkasta wårt land i skadliga strider mellan olika confessioner, blottställa en protestantisk befolkning

för katholska omwändelseförsök, hwartill början i hufwudstaden redan är gjord. Öfw.

27) Den naturligaste wederqwickelsen, den ljufligaste af alla finner man i umgänge med hustru och barn. Den som ej deri finner behag, han gör sin maka ej lycklig och är ej lycklig. Han blir äfwen skyldig till sina barns hårdnackade wanart. Löhe.

28) S. J. Baumgartens Casuist. Pastoral-theologie s. 863. Löhe.

29) Först och sist torde Johannes Arndt böra nämnas. Widare hos oß Rohrborg och alla de rättrogna postillorna. För wår tid hafwa Fjellstedts tidskrifter en stor betydelse, och ingen swensk prest borde wara utan dem. Missions-tidningen, Fridsbudbäraren och Pietisten äro ej heller att förkasta. Burks och Glasers exempelsamlingar torde ej wara någon af ståndet obekanta. Öfwers. har wid Bibelförklaringar, i förbigående sagdt, brukat till slut uppläsa walda stycken ur deßa sednare samlingar, hwilket haft sin stora nytta. — Alldeles förträffliga äro Krummachers uppbyggelseskrifter, Salomo och Sulamith, Elias, m. m. Märkligt är, att den reformerta öfwertygelsen der icke stöter, hwilket wisar att de båda kyrkorna in praxi äro hwarandra närmare, än i affeende på symbolerna. Öfw.

30) Likaså kan man äfwen utforska de dygder och laster m. m., hwarom talas, och pröfwa sig, om man har dem hos sig eller icke o. s. w. Löhe.

31) Kanske skulle det dock wara nyttigt, att ur den ofwanföre nämnda skriften af Calvör eller Tractaten: "Sabbath und Vorsabbath" lära känna wåra fromma fäders lära om hjertebönen. Man kan utan deßa hand-

ledningar bedja af hjertat och huru tomt wore ej, der det wore annorlunda! men hwarföre skall man förakta en på grundlig erfarenhet beroende anwisning? Löhe.

32) Skriften om Martin Boos är öfwersatt på swenska. Det förefaller oß besynnerligt, att den saliga mannen icke utgick ur Roms Babel och ingick i den protestantiska kyrkan. Öfw.

33) Hos oß är ingen swårighet i afseende på prestens klädnad. Utom templet begagnas wid högtidliga tillfällen, utom embetsförrättningen, den wanliga prestrocken med ståndkrage och kappa samt krage, stundom äfwen kaftanen, som ger ett ärewördigt utseende. Kortböxor äfwensom fracken torde nu i wårt land ingenstädes bland presterna förekomma, och detta med rätta. Utom altare och predikstol få aldrig meßkläderna begagnas. I Tyskland deremot begagnas chorrocken, en widare öfwerklädnad af kläde, med armhål, genom hwilket armen trädes, så att chorrockens armar hänga obegagnade ned; den knäppes alldeles icke, utan qwarhålles blott genom öfwerhängandet. Stundom är den rikt fullsatt med remsor af sammet, sidenbårder och toffsar. Widare begagnas Summaren, en lång fotsid rock, af swart kläde eller merino eller siden, som är tillknäppt med stora knappar ända ned. Dertill kommer ringkragen, men i Preußen begagnas wåra prestkragar till en fotsid swart rock med wida ärmar, såsom Luther brukade. I norra Tyskland bära presterna en flat hatt, rund, 2 tum hög, af kastor eller kläde, besatt med sammetstoffsar, smala sidenband och den breda skärmen garnerad med sidenfransar, allt swart, och begagnas blott som chapeau bas i handen. I Preußen deremot brukas en hatt utan skärm

af sammet, stor som en wanlig hatt. Se Harms II, 37 o. ff.

34) Wi kunna alldeles icke gå in på, att ej presten både kan och bör hafwa tid för studier äfwen af icke theologiska skrifter, för att skaffa sig och underhålla en allmän bildning. Så upptagen är han icke att ej tillfälle till sådan, den honom wärdigaste, förströelse lemnas. För att i wår tid uppehålla sitt embetes wärdighet, och ej stå efter lekmännen ens i werldslig bildning, äro sådana studier oundgängliga. Heldre må allt werldsligt sällskapslif undwikas — att ej tala om det presten opaßande kortspelet och dansen och dryckesgillet — än boken lägges å sido. Icke heller finnes något skäl, hwarför den rikare begåfwade ej skulle äfwen i andra kunskaper så underwisa allmänheten med utgifna skrifter. Wårt land har ju prester, som gagnat sitt lands bildning på detta wis. Pontoppidan säger också: "Ett mycket anständigt tidsfördrif är det, när en studerad man, på sina lediga stunder, medwerkar till en eller annan nyttig wetenskaps uppodling, och sedan att kungöra det på wårt modersmål — i historiska, filosofiska, fysiska och hushållsämnen. Alla församlingar äro ej sådana, att de ensamt syßelsätta en prestman. Icke eller äro alla prester lika länge syßlosatte med sina göromål. De aldraflitigaste behöfwa också snarast något ombyte, så att sinnet må förfriskas." Johannes Arndt war ju alchemist, Spener heraldicus. Öfw.

35) Öfwers. kan ej i sin okunnighet påminna sig hafwa sett något om denna saga. Öfw.

36) Sådana samlingar äro, så wida öfwers. wet, icke hos oß brukliga. Pastorn mottager i sitt hus all sin tionde och inkomst, men far ej omkring i socknen,

att uppsamla den. Några tillfälliga gåfwor ges åtminstone icke på Öfwers. ort. Comministrarne deremot måste än i dag på många ställen upphemta sin lön i byarne, hwilket är ganska opaßande och icke kan förswaras med författarens skäl. Presten blir derigenom lik en bettlande; en uppbörd kan deßutom knappast ge anledning till själawård. Förf. motsäger sig äfwen sjelf, då han förut sagt, att presten så litet som möjligt bör wisa sig ute. För embetet mest nyttigt är, om lönen, genom conventionen bestämd, aflemnas directe i presthuset. Öfw.

37) Det är swaghet, att ej alls mottaga sådana skänker eller ock accidentier och jura stolæ. Det anses ej nu wäl, utan för äregirighet och för beräknande penningsnikenhet och skadar efterträdaren. Deremot kan han i enskildta fall med desto större eftertryck afstå från sin rättighet. Detta mottages med tacksamhet och binder hwarken händerna på presten sjelf eller andra. Se P. J. Baumgarten l. c. s. 341. — Oftare, än en för långt gående frikostighet hos pastorerna i efterlåtande af gåfwor och accidentier, finner man en alltför stor stränghet i deras indrifwande. Om också ingen menniska nekar, att en pastor i wißa fall kan klaga hos werldslig myndighet i afseende på sina rättigheter, så skola deßa fall dock sällan nog inträda. Det paßar honom, att förfara med möjligaste största mildhet. Cf. Deyling Prud. p. 242. Löhe.

38) Der de brukas, må de utan påtal fortfara, men lyckligast är, om de icke brukas, ty folket tages ej lätt ur sin tro, att det är betalning för absolutionen. Ö.

39) Bäst torde wara, att presten har frihet att taga, der något finnes, men intet taga af dem, han anser fat=

tiga. Så går öfwerallt till hos oß. Skulle deremot den lagen, att presten skall forslas till stället, borttagas, så är fara wärdt, att wi finge resa onödigtwis mången gång. Deßutom, när omständigheter så fordra, begagna wi wår egen häst. — En annan jus stolæ hos oß är, der convention derom icke är uppgjord, den förargligaste, den s. k. likstolen. Der den brukas, kan ej pastorn för efterträdarens skull afskaffa den och bör åtminstone endast söka få den bestämd. Will församlingen på gjordt förslag om förändring blifwa wid det gamla, så har pastor häri ingen skuld, såsom fallet är hos Öfwers. Men ganska ledsamt är, att nödgas inlåta sig i accorder för hwarje gång om kons lösen med penningar, i synnerhet i de fall, der presten ej har rätt till full likstol. Conventioner äro derom gjorda på flera ställen, beräknade efter en wiß procent af behållningen. Denna bestämning lockar dock bonden till större oärlighet, ty bouppteckningen göres då oskäligt ringa och ger anledning till ledsnad öfwer insedd bedräglighet. Öfw.

40) Kyrkowigningsfester brukas blott i Tyskland och äro folkfester, deri allt för mycket werldsligt lärer ingå. Öfw.

41) Sådan rivalitet om nattwardsbarnen finnes ej på landet, der nemligen pastor och comminister toura hwar sitt år, och der inga, eller åtminstone ganska obetydliga accidentier gifwas för denna mödosammaste och wigtigaste af alla presterliga förrättningar. I städerna deremot förekommer, för den rika betalningens skull, werkeligen en sådan stötande rivalitet. Öfw.

42) När det nu så är werldens sed, att sällan någon säljer något, utan att begära mera, än waran är

wärd, så tyckes presten, som ofta har ganska ringa inkomst, icke böra mer än andra gifwa allt som i första hugget begäres. Det är skillnad på att pruta ned en sak under deß wärde och till deß wärde. Öfw.

43) I handel gäller allt hwad det kan gälla, hwarföre en prest ej kan anses göra orätt, då han för sin säd begär betalning efter det gångbara priset. Han får derföre icke wara någon kornockrare, som spar till dyra år, för att kunna betinga sig ett orimligt pris af den fattiga. Öfw.

44) En bokhandel med nyttiga skrifter bör pastorn hålla. Han icke blott lage, att alla årets nattwardsbarn förses med Nya Testamentet, utan inrätte äfwen ett sockenbibliothek af andliga och werldsliga böcker, om han genom några samlingar kan dertill skaffa medel. Äfwen uppmuntre han till spridning af landets andliga tidskrifter. Öfw.

45) Ehuru *φιλοξενία*, hwartill de heliga Apostlarne uppmana (se utom anförda ställen 1 Tim. 3, 2. 5. 10. Tit. 1, 8), är något annat, än hwad wi ofta förstå under gästfrihet. Den christliga pilgrimen, som uppsöker sina trosbröder, är mestadels hos oß icke den gäst, som ofta kommer och gör budet om gästfrihet till wigtigt och swårt. Wåra gäster och afsigten med deras besök äro ofta af det slag, att fråga är, om de böra räkna på *φιλοξενία*. Löhe.

46) Ware det för öfrigt fjerran ifrån oß, att härmed försware de pastorer, som icke finna något besök och samtal så widrigt, som med uppwäckta menniskor af de ringare stånden. Det sätt, hwarpå sådana wäckta pläga tala, saknar ofta den bildning, som mången med sann wäckelse och religiositet eger fullkomligt i sitt wåld. De

äro otympliga, hafwa seder och manér, som ännu icke förtjena att kallas ett anspråk på inre gudomligt lif, men dock icke böra gifwa någon anledning att twifla på folks redlighet och uppriktighet. I ett så hårdt, oformligt och kantigt skal är mången gång en klenod, som en pastor borde hafwa sinne, kärlek och gåfwa att finna och lösa från sina hinder. We, om en pastor icke kan göra någon skillnad, utan äfwen behandlar den enfaldiga besökaren, det ädla Guds barnet, likasom landsstrykare, secterister och separatister! Löhe. Sådana andliga gårdfarihandlande, separatister och secterister, saknas icke hos oß i wißa trakter. Öfw.

47) Ett uttryck i den katholska pastoraltheologien. L.

48) Det dugligaste af hela nya för öfrigt med skäl mycket tadlade fattiglagen är wäl pastorernas befrielse från fattigwården. När staten tagit denna wård om hand, har den blifwit förwandlad ifrån christlig kärlekspligt till ett lagtwång. Presten har en bättre och friwilligare fattigwård sig ålagd af sitt samwete. Öfw.

49) Det ges här en medelwäg. Presten bör ej wara läkare ex professo, men nog bör han äfwen i timlig wäg kunna sökas som råd af den lidande och i sitt hus hafwa åtminstone de enklaste läkemedlen till gåfwa åt fattiga sjuka och till lån i nödens stund åt förmögnare. Presthuset bör wara en tillflygt för den rådlösa. Men att mera eller lika mycket som Theologien befatta sig med Medicinen, det är ej presterligt. Öfw.

50) Utan att älska sqwaller, bör Pastorn, för att kunna känna församlingens och enskildas laster och owana, som böra afstyras med wislig förmaning, finna det nyttigt, att höra något om hwad som paßerar, ty eljest

händer, att oseder existera, som wäcka skandal äfwen i grannsocknar, men hwilka äro Pastorn obekanta. Öfw.

51) Huru gammal är icke tionden och huru wäl wärd en Apologi! Intet är skönare, än friwillig tionde! Under det man hos oß afskaffar tionden, oaktadt deß gamla häfd, kommer man här och der, der nya kyrkobildningar uppstå, på tanken, att friwilligt förena sig om, att löna pastorn genom tionde och boställen. Det är för en bäjersk pastor för sent, att skrifwa ett förswar för tionden af gudomlig och mensklig rätt, af historia och erfarenhet, emedan det endast wore ett afsked. Men sannerligen, oafsedd nyttan, är det dock skada, att genom afskaffandet af tionden så rått och oförståndigt trampa under fötterna ett af tron framgånget, ett af de aldraskönaste kärlekswerk! Löhe. Man ropar äfwen hos oß på tiondens och boställenas borttagande och ersättande med en penninglön af staten. Den som wet huru omildt staten genom sina länsmän och kronfogdar utkräfwer sina skatter, måste beklaga det arma folket, som sålunda skulle komma ur herdarnes i ulfwarnes klor. Det, som in natura utgifwes, är deßutom ej så tryckande, som det synes den oerfarna. Widare, att det för en herreman på landet är omöjligt att lefwa af penningar, om han ej har något att taga af jorden, om han ej har föda åt ett par hästar, några kor, mjölk, slagt och smör, det wet hwar och en, som det försökt. Han kunde då få skicka till städerna, att köpa sina förnödenheter i afseende på landtmannaproducter, ty bonden tror sig ej förrän han kommer till staden med sina waror. Man inwänder, men det behöfwes då blott ett litet boställe. Dock beswäret är detsamma, om det är större eller mindre, och något skäl finnes icke, att skänka åt staten, så mycket af bo=

stället den will taga. Att bostället gör pastorn beswär är wäl sannt, men hwem får wara utan beswär? Man kan wara en nitisk pastor och ändock hafwa jordbruk. Jordbruket ställer presten närmare bönderna, så att han derigenom känner och delar deras jordiska önskningar och behof. Det ökar aktningen, ty hwad skulle bonden säga om en pastor, som ej kunde skilja korn och hafra? Det är widare endast makligheten, som jemrar sig öfwer för mycket arbete. Det omskrikna embetsskrifweriet är wäl icke heller, när saken nogare betraktas, så tidsödande och hinderligt för presten. — Pontoppidan är ingen älskare af boställenas utarrenderande (p. 573, ff.): "Eljest menar jag, att landtbruket kan wara ett oskyldigt nöje, som förfriskar sinnet, dels ett medel till desto bättre utkomst, fastän det icke bringar så mycket in för presten, som för bonden, emedan denne sednare sjelf kan gå med. När man gemenligen säger, att prestgårdens bruk äter upp sig sjelf, så räknar man icke, att presten och hans familj äfwen dagligen äta med, hwilket långt öfwerstiger folkets lön, fast intet deßutom skulle kunna säljas." Deßutom kan nu presten, såsom skötande bostället, gifwa många exempel af bättre hushållning och jordbruk. Att utarrendera åter är förenadt med stora förargelser, ty en arrendator är wanligen sniken och försöker gå öfwer contractet, samt skinnar och utsuger jorden, öder skogen, säljer skogsproducter i hemlighet, m. m., hwilket allt boställsinnehafwaren icke kan se utan ledsnad, äfwen om han ej åtalar det. Öfw.

52) Detta skrefs 1848, ehuru det först sedan utgifwits. Sedan den tiden har staten befallt convention öfwerallt i Bayern. Öfw.

53) Att mottaga tionde in natura är att göra presten beroende af böndernas rymliga samwete, och att sjelf räkna, är wäl den mest opresterliga af alla befattningar. Derföre må man wäl heldre taga mindre i convention och i frid, än mera med gräl och twister eller lika mycket med twång, att mißtänka oärlighet. Ösw.

54) Lika bondisk kunde presten blifwa utan boställe genom blotta umgänget med allmogen, om han icke hade en motwigt i det högre presterliga sinnet och kärlek för studier. Ösw.

55) Den, som t. ex. betraktar de romerska mißions-stationerna i Nord-Amerika, finner att den romerska hedna-mißionen ilar före colonisationen och till och med öfwerträffar methodisternas rörlighet, hwilkas grundsatser dock mycket drifwa framåt. Dit wi knappast tänkte, står redan de romerskt-katholska mißionärernas kors. Löhe.

56) Wi kunde här hänwisa på ett ganska rikhaltigt, i protestantisk anda skrifwet, fastän nu förgätet werk, nämligen: »Georgii Calixti De Conjugio Clericorum Liber ell. Emendatius edidit H. P. C. Henke. Helmst. 1783. P. I. II., i synnerhet P. 1. C. 11. Utrum cœlibatus clericorum sit apostolicæ institutionis?» p. 9 ff.

57) I "Vorschlag zur Vereinigung lutherischer Christen für apostolisches Leben" §. 33 p. 70—75 läses: "Äktenskapet har genom reformationen kommit till ära och det der smutsiga munk- och nunne-coelibatet har blifwit till skam och kommit ur bruk. Men det har äfwen blifwit gängse något, som Reformatorerna icke wille, nämligen ett alltför nedsättande, nästan indifferent omdöme öfwer det ogifta ståndet eller jungfruskapet. Och dock uppehållas de båda stånden genom hwarandra, och om det ena skymfas, skymfas äfwen det andra. I den heliga

skrift, särdeles i 1 Cor. 7, finna wi båda stånden ärade. Det är rigtigt, att Paulus egentligen för den swåra förföljelse- och bedröfwelserika tidens skull, deri han lefde, råder till det ogifta ståndet; men han kallar det dock ett καλόν (något ädelt och wälgjordt), att så blifwer, och efter det äkta ståndet kan icke det jungfruliga rättas. Båda skola förblifwa i sitt wärde.

Äktenskapet skall blifwa i wärde. Deß timliga ändamål, att afla barn och genom den af Gud förordnade kroppsliga föreningen bewara hjertat för frestelsen till otukt, hindrar icke enligt 1 Tim. 2, 15. 1 Cor. 7, 1 ff. lifwets hufwudmål, sträfwan efter salighet och helighet. Fastmera helgar den troende hustrun och den trogna mannen äfwen under blandadt äktenskap barnen (1 Cor. 7, 14), till bewis, att äktenskapet sjelft måste kunna hållas heligt. Äktenskapet är derföre ett stånd med godt samwete, om man blott will bewara det. Äfwen är äktenskapets helighet någonting så wißt, att det till och med framställes såsom oupplösligt från den Christnas sida, Matth. 19, 1 ff. och 1 Cor. 7. Blott genom den otrogna delens skuld kan ett äktenskap upplösas och skiljas, under det den troende, om förbindelsen äfwen med den otrogna behagar honom eller icke, under intet wilkor behöfwer ge anledning till skillsmeßa eller taga denna anledning utan endast i fall af äktenskapsbrott. Ty i fallet 1 Cor. 7, 15 tager han den icke, utan den påtwingas honom. Äfwen det är ett owederläggligt bewis på äktenskapets helighet, att det Eph. 5, 22—33 framställes som en förebild af Guds och hans kyrkas aldraheligaste förening. Mannens och qwinnans kroppsliga förening i det heliga äktenskapet är en af Gud skapad bild af Christi förening med sin kyrka, wi upprepa det: den framställer, ehuru hem-

lighetsfullt, den stora hemligheten af den fallna mensklighetens förening med Gud i Christo Jesu. I mannen framställes Herran, i hustrun den heliga församlingen, men de blifwa ett, — och efter måttet af Christi och kyrkans förening får mannen och hustrun hwar och en sin särskilda bestämmelse. 1 Cor. 11, 3 ff., 1 Tim. 2, 11 ff., 1 Petr. 3, 1 ff. — Då det nu står så till med det heliga äktenskapet, så bör det af hwarje Christen högt äras, och we den, som ser derpå med lättfärdigt, owördsamt öga.

Af äktenskapets rätta betraktelse följer:

a) att det är en alla menniskors tillhörighet ifrån Adam, att ett twunget coelibat, det ware bjudet genom kyrklig eller werldslig lag (det sista är fallet wid de fattigas twungna coelibat), är förkastligt, en correction af gudomlig ordning, ett bewis på otro och brist på förtroende till Guds faderliga trohet;

b) att det skall wara ärligt, obefläckadt, oupplösligt, att äktenskapsskillnad är ett ondt och icke tänkbart inom den heliga kyrkan, om båda makarne äro rätta Christna;

c) att det är christligt, icke hinderligt för saligheten, så wida det blott är christligt och så, som Guds ord befaller och anwisar hwarje gift menniska.

Derjemte lär äfwen S:t Pauli ord och exempel, att det ogifta ståndet, som redan är sagdt, är något ädelt och wälgjordt (ett *καλόν*) och i tider af förföljelse i jemförelse med äkta ståndet något bättre (*κρεῖσσον*). Den som will ostörd egna sig åt Guds rike, särdeles under en ond tid, och endast söka det Herran tillhör, den som under särdeles swåra förhållanden will sköta prestembetet,

utan att af bekymmer för hustru och barn, af äktenskapets we och nöd alltid på nytt dragas bort, den hänwisar S:t Paulus på det ogifta ståndet, hwilket Herren sjelf i detta fall kallar en castration för himmelrikets skull. Detta är klart och begripligt för hwar och en.

Men det ena, som det andra är af icke ringa wigt för alla Christna, såwäl för att bedöma egna, som andras förhållanden. Å ena sidan kan den rätta läran om äktenskapet stärka dem, som hafwa den ärliga åtrån, att ingå i äktenskap, — äfwen bewcka hwarje Christen, att främja unga christnas äktenskap, som wilja det ingå. Å andra sidan blifwa de, som finna hinder för äktenskap, som de ej kunna upphäfwa, genom läran om ogifta ståndet ledda, att inse sin kallelse för detta stånd. Wore denna gudomliga kallelse till det jungfruliga ståndet i wår kyrka icke så förgäten och kastad åsido, wore det jungfruliga ståndets herrlighet och wälsignelse mera insedd och erkänd; så skulle detta, mera än allt annat, hafwa kunnat bidraga att bewara ungdomen för synder. Af det heliga jungfruståndet kan man i alla fall få de bästa skäl, att komma dem till hjelp, som anfäktas i afseende på sin kyskhet. Budet om återhållsamhet werkar mindre, än läran om att wara förlofwad med Gud och offrad åt Christi tjenst. Man läre, berömme, förmane och öfwe det! En helig tanke skall, om Gud skänker den, bli en magt öfwer köttet, och anfäktelsen förswinner, när själen inser att detta stånd är Guds skickelse och ett himmelskt kall. Wi tala dock om Christna, som söka hjelp mot sitt eget kött, icke om mängden, som håna det himmelska och endast begripa hwad som är jordiskt. — Den hwilande kärleken har genom de framställda satserna wißt icke fått

ringa medel i handen, att föra fromma själar till helgelse."

58) »Qui uxorem olim habuit, nunc autem non habet, is non est jam unius uxoris maritus, sed nullius, atque adeo viduus. Relata enim se mutuo ponunt et tollunt. Sublata igitur uxore tollitur correlatum, quod est maritum esse. Se Calixt. l. c. p. 41.»

59) Man måste äfwen hos oß anse det för obilliga lagar, då en för öfrigt nitisk och för Guds rike werksam pastor för ett litet formfel i äktenskapssaker kan afsättas eller suspenderas, men deremot moralpredikanter och irrlärare få oafsatta utsprida sina själaförderfwande läror, såsom fallet i denna stund är med mer än en af wår kyrkas tjenare. Öfw.